

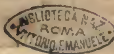

NAZIONALE
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
12
32 G
M16

265 2

AVREVM SANE OPVS, IN QVO EA OMNIA BREVITER EXPLICANTVR, QVÆ ſcientiarum omnium Parens, RAYMVNDVS LVLLVS, tam in ſcientiarum Arbore, quam arte generali tradit.

AVTORE VALERIO DE VALErijs Patricio Veneto, & ſcientiarum amatore.

M. D. LXXXIX.

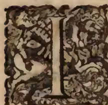

AVGVSTÆ VINDELICOrum imprimebat Michaël Manger.

Cum gratia & Priuilegio S. Cæſ. May.

ILLVSTRI ET
GENEROSO BARONI DOMINO
Antonio Fuggero, Domino Kirchbergæ & VVeiſſenhorni, Autor perpetuæ obſeruantiæ ergò dedicat.

LLVSTRIS ET GENEROSE vir, Mecœnas perpetuo honore colende; quod tempus transegi Auguſtæ, liberalioribus exercitationibus dandum exiſtimaui: quod putarem eſſe turpiſsimum; ſi, quæ dabatur commendandi occaſio: à me negligeretur. Ergo Raymundi Lulli traditiones adhuc Scholijs brevibus illuſtravi: ratus quippe, quod res, dignisſimam eſſe eiuſcemodi ſcientiam quæ hominum ſtudijs ſine intermisſione expoliatur. Eſt enim ars illa: cuius inventionem Iudæi noſtrates Solomoni magno Regi Philoſopho adſcribunt: & non niſi diuino ſuggeſtu ad Lullum Iure quaſi poſtliminij rediјſſe colligunt ſapientes. Ariſtoteles certè, ut nec Plato Præceptor, hoc tàm egregium philoſophema intactum reliquit: qui ſi hoc ſciſſet: quàm maximum fuit toto philoſophandi negotio, maximo maior &

hic profecto evasisset. Et hanc, vir magne, scientiarum Reginam tibi dedico consecroq́ꝫ: cum enim confirmem illorum sententiam, qui ingenium natura sagacissimum tuū vario studiorum liberaliorum genere perpolitum, profitentur: quod me vel edocere potuit salutatio tu quam non minore eruditione, quàm humanitate refertam, animaduerti. Elegi te, qui huius meæ lucubrationis fores & æstimator & Patronus: quem si alij facient tanti, quanti te fieri, est ęquum: isthęc scriptio augusto tuo nomine emissa, duplo & attentiorem lectorem benignioreḿꝫ experietur. Itaq; caput quod est: te, illustris ac generose Mecœnas, qua possum animi subiectione oro: ut quemadmodum hasce meditationes ingenuo pectore tibi offero; consueta benignitate accipias, boni consulas, & me humilem clientem tibi fidelissime commendatum habeas. Quo beneficio si me affeceris, afficies autem ut spero: facies efficiesq́ꝫ: vt, quoad vixero, gratā de te sim habiturus memoriam. Datum 5. Maij. Anno reparatę salutis 1589.

Illustri Dominationis vestræ.

Addictiss.

Valerius de Valerijs Patricius Venetus.

IOANNIS MAIORIS AVGVSTANI IN EXPLICATIOnem Arboris scientiarum Raymundi Lulli, Valerij de Valerijs patricij Veneti.

EPIGRAMMA.

QVisquis aves raram Raymundi noscere Lulli
Artem, quæ digna est cognitione sui.
Valerij, Euganeæ dulcissima gloria gentis.
Pellege, quod summæ est dexteritatis, opus.
Hactenus in cæca iacuit caligine Lullus.
In lucem reuocat quem labor hisce novus.
Hunc si pellegeris mysteria magna videbis,
Quæ nunquam doctis visa fuere prius.
Adde quod ingenuas gremio complectitur artes,
Artis quæ verè nomen habere queunt.
Autori meritas igitur persolvito grates;
Esse Dei munus nemo negare potest.

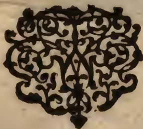
IN LVLLIANÆ ARTIS RARÆ EXPLICAtionem Valerij de Valerijs Veneti.

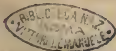
Maxima pars dubitat: num certa scientia Lulli
Raymūdi existat: pars quoq; magna negat.
Et cui certa fides est, tradi dogmatis vsum:
Mendacis fieri Dæmonis arte ferunt.
Spiritus hos agitat cunctos erroris amari:
Qui Iovæ temnunt optima dona sacri.
Pauca olim Lullus nobis præcepta reliquit:
Volvit quæ assiduâ docta caterva manu:
Hanc etiam docuit Bruno Iordanus ad Albim
Irriguum, gratus qui mihi doctor erat.
Tradidit at melius, mihi crede, Valerius ille:
Itala quem genuit, Teutona, terra, fovet.
Maximus hunc vsus docuit committere prælo:
Quæ prodesse queunt iam tibi docta cohors;
Arte nec est vsus Regis phlegethontis & astu:
Auctor non Dæmon, sed Deus artis erit.
Et licet emineat nullus splendorq; decusq;
Res tamen est verbis anteferenda bonis.
Ergò non dubita, quin certa sciētia tradi
Raymundi possit: quam cape, volve, lege.
Lectio lecta placet, lectam traducito ad vsum.
Est graue principium: fructus amicus erit.

L. M. N.

AD LECTOREM.

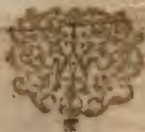
NOui quidem, amice Lector, inter eos quosdam esse qui se sapientes existimāt, qui verborum potius, elegantiam, quàm altissimos sensus curant. Mihi verò res ipsæ ponderandæ potius quàm verba fuere. More etenim scholasticorum quod vnico verbo explicare potui libentissimè feci, nec verborum concinnitatem curaui. Non fuit ocium errata corrigendi. Candida igitur mente ipse corrige, ac impressoris currenti manui simul ignosce, Vale.

AD LECTOREM.

NOui quidem, amice Lector, inter eos quosdam esse qui se sapientes existimāt, qui verborum potius, elegantiam, quàm altissimos sensus curant. Mihi verò res ipsæ ponderandæ potius quàm verba fuere. More etenim scholasticorum quod vnico verbo explicare potui libentissimè feci, nec verborum concinnitatem curaui. Non fui ociosus erratis corrigendis. Candida igitur mente ipse corrige, ac impressoris currenti manui simul ignosce, Vale.

6

INTENTIO AVTORIS EXPLICATVR.

VIXIT ANNIS ABHINC circiter trecentis insignis quidam Vir summæ eruditionis ac sapientiæ, nec minoris (forsan) sanctitatis, nomine Raymundus Lullus, qui maximam difficultatem in scientijs quibuscunq; constitutam admirans, ac earundem inter se uarietatem contemplans, hominis miseriam deplorauit, quod longo temporis spatio per deuia scientiarum errando, uix tandem ob immensum laborem, non minus confusam quam exiguam rerum cognitionem assequeretur: Cupiensq; literarum cultores ab hoc seruitutis iugo liberare, ac breui temporis curriculo in summam omnium scientiarum noticiam deducere: nescio quo diuino afflatus furore, inter cætera *duos libros ad omnes scientias assequendas conscripsit: quorũ unum breuem artem, alterum uerò generalem appellat, ex quo posteriori priorem collegit. Verùm ob longam experientiam deinde cognoscens paucos ad illarum cognitionem deuenire, tùm propter singulare ac admirabile artificium, quod continent; tùm etiam ob præceptorum paucitatem, quibus immensum scientiarum chaos implicatur, uoluit *clarius sententiam suam explicare; tali tamen modo ne sacra à prophanis contaminari possent, & non nisi summa ingenia arcanorum penetralia degustarent. Ad quod peragendum librum edidit, quem nominare uoluit *Arborem scientiarum, nec immerito: quoniam ea omnia, quæ ab omnibus scientijs unà possunt cõprehẽdi, Liber ille quatuordecim tantum arboribus distinctus miro modo considerat. Qui cum ad manus nostras deuenerit, curauimus maiori, quam fieri poterat, facilitate, eius libri sensum aperire, & circa hoc unum tota nostra intentio uersatur. Quædam enim inutilia subtraximus; ali-

Raymundus Lullus quo tẽpore vixerit, et qualis fuerit.

*Duos libros Lulli scripsit, ad omnes sciencias comparãdas. Quare pauci ad noticiam artiũ generalis et breuis deueniant.

* Per arborem scientiarum clarius Lulli sentẽtia explicatur.

*Arbor scientiarũ nõ imerito talis dicitur.

Intẽtio Authoris circa quod versetur.

Quæ præcipuè in prima et quarta parte ab Aut: sint addita.

qua uerò ualdè necessaria addidimus; sicuti sparsim in toto opere cerni potest, et potißimũ in prima et quarta parte, in quarũ prima, præter animaduersiones in toto Lulli artificio sũmè necessarias fabricauimus nouẽ Categorias, uel, ut uulgꝰ intelligit prædicamẽta quæ entibus omnibus cõuenire possunt, quæcũq; sint illa siue realia, siue ab intellectu fabricata, siue creata uel increata. * Adiecimus insuper in secunda parte arbori unicuiq; proprias formas, ea omnia breuiter explicando, quæ ad arborem quamcunq; reduci poterant. In tertia uerò parte & quarta proprio Marte multa desumpsimus, ut ingeniosi cognoscere poterunt: Nec sine maximis incommoditatibus & multis uigilijs id perfecimus, ut Philosophiæ imbuti ualeant se aliquando ab infinitis ambagibus liberare, & Viri in scientijs consumati post infinitos labores peractos posint sub felici harum arborum umbra perpetuò & securè quiescere. Non reprehendant nos Eloquentiæ cultores si rudi Minerua in scribendo usi sumus, quoniam satis erit (ut arbitramur) si sub rudi cortice Docti Eloquentes sua Eloquentia Nectareos fructus cognouerint & gustare poterint. Hæc dicere uoluimus de nostra intentione, sed ad operis diuisionem accedamus.

Quibus categoriæ nostræ conueniant.

*De his q sunt in 2a. pte addita.

Quare hoc opus Aut: edere uoluerit.

Eloquẽtes non reprehẽdãt sermonis simplicitatẽ.

De totius operis divisione.

In quatuor ptes totum opus diuiditur.

In 1a. pte quid fiat.

In secũda.

In tertia.

In 4ta. quę doceantur egregia.

Vt ordo in huius operis processũ obseruetur, in quatuor partes totum opus partiendum est; in quarum prima de his tractabitur quorum præcognitio necessaria est ad consequendam arborum cognitionem. In secunda parte quatuordecim arborum naturam declarabimus, ex quarum notitia tota entium cognitio dependet. In tertia exemplis illustrabimus quæ tam in prima quam in secunda parte traduntur. In quarta uerò et ultima modum ostendemus, quo tota generalis ars Raymundi ad hoc opus sit reducenda; docendo ulterius multiplicare fermè in infinitum conceptus, argu-

menta uel cuiuscunq; alterius generis complexa tàm pro parte uera quàm falsa, miscendo radices cum radicibus, radices cum formis, arbores cum arboribus & regulas cum his omnibus, & alijs multis modis.

De primæ partis divisione.

PRima pars in quinq; partes subdiuiditur, in quarum prima radicum natura arboris cuiuscunq; ostenditur. In secunda arborum folia numerantur, ac declarantur. In tertia formarum essentia explicatur. In quarta quæstionum uel regularum quidditas ac numerus docetur. In quinta uerò & ultima animaduersiones quatuor præcedentium partium ponuntur, quarum noticia ad Lulli omnia secretiora intelligenda est necessaria.

Principalior ps in qn q; ptes sub distinguit.

In 5ta pte animaduersiones ponunt ad secreta Lulli inuestigãda.

DE RADICIBVS in Communi.

LOquuturi de principijs illis uniuersalioribus quæ quodlibet entis genus circundant atq; insensibiliter penetrant, nempe de Bonitate, Magnitudine, Duratione, Potestate, Sapientia uel cognitione, Voluntate uel appetitu, Virtute, Veritate, Gloria, Differentia, Concordantia, Contrarietate, Principio, Medio, Fine, Maioritate, Aequalitate & Minoritate, quæ Lullus in eo libro qui Arbor scientiarum intitulatur sub radicum nomine (radices etenim dicuntur eo quòd uaria influentiarum genera, quæ à centum formis precipue emanant, per eas ad quæcunq; omnium arborum partes deducantur) considerat: uisum est prius differentiam quandam, quæ inter priores nouem & posteriores totidem reperitur, manifestare, ac ordinem in illis constituere, antequam de unaquaq; illarum peculiaris sermo fiat: cuius rei cognitio non parum proderit ad inuestigandam earum entium naturam, quæ sub Arboribus sunt comprehensa. Discrimen igitur est, quia primæ radices arboribus & partibus suis absolutũ esse tribuunt ac completũ inchoando ab essentia usq; ad rei

Enumerãt principia uel radices arborũ omnium.

Radices quare dicantur.

Discrimen inter radices.

ad rei finem uel complementum. quod clarius statim patebit ubi ordinem harum radicum ostenderimus. Posteriores autem respectiuum esse tantum largiuntur, quod esse secundarium haud impropriè nominari potest, cum illud præsupponat quod priores arborum radices construunt. Nec est illorum opinio uera censenda qui priores radices existimant absolutas, in quantum à respectiuis distinguuntur: quoniam Differentia Concordantia & cæteræ radices prædicationem priorum recipiunt, quæ absolutæ sunt: quod impoßibile esset, si sententia illa ueritatem aliquam haberet, quia oppositum unum de alio prædicari nequit, et potißimum quando talia sunt quæ aliquod tertium condiuidunt, quemadmodum absolutum & respectiuum secundum dictam sententiam considerata: Sunt ergo priores absolutæ, quia completum esse uel (quasi) intrinsecum donant; aliæ uerò sunt respectiuæ, quoniam esse quod communicant extrinsecum & incompletum est. Ordo inter has radices est admirabilis, quem uellemus temeraria ignorantium & sciolorum schola optimè consideraret, si ad hoc, suis inuectiuis in Lulli barbariem (quo ad sermonem) idonea facta sit, ut altißimos sensus sub impuro sermone uelatos queat contemplari. Diuinus ille Lullus postquam summa mentis indagine totam entium multitudinem ad nouem capita reduxit, quæ tam in generali quam in breui sua arte uocat subiecta, uel ad quatuordecim arbores, quas miro artificio descripsit, quæ tamen de facili ad illa subiecta reduci possunt & è contra: uolens deinde totam cuiuscunq; entis naturam explicare, tam in se & absolute, quam extrinsecè uel in ordine ad aliud: octodecim generalißima prædicata constituit, omnia omnibus ferè entibus conuenientia: quarum priora nouem rei naturam, & quæ necessario eandem consequuntur, essentiam declarant: reliqua uerò extrinseca & respectiua ostendunt. Quæ licet communißima sint & consequenter rei substantiam in uniuersali patefaciant: ab his tamen uniuersalioribus ad particularia usq; datur descensus, & per communißimorum cognitionem notitia particularis haberi potest cum hæc in illis contineantur. Et hunc descensum cognouit ac docuit Lullus

Opinionis cuiusdam refutatio.

Cur absolutæ quędam radices sint et quędam respectiuę.

Ad quę capita etiã omnia reducantur.

Ad quid sint inuẽta octodecim illa principia.

Lullus quando ex nouem subiectis quatuordecim arbores construxit à generalissimo Truncodescendendo ad minus generalia, scilicet ad Branchas, & ab his ad Ramos, à Ramis ad Flores & deniq; à Floribus ad fructus usq;, qui species specialissimæ sunt, in quibus iubet Plato quiescere. Non erit igitur impossibile per horum generalissimorum principiorum uel radicum scientiam, intimam cuiuslibet speciei disciplinam habere, quod Lulli contemptores impossibile fore putant, cum nequeant (Miseri) oculis à Noctua mutuatis ad tantam sublimitatem conscendere. Sed eò redeuntes unde digressi sumus atq; ordinem inter principia uel radices constituentes dicimus inter primas nouem talem esse ordinem, quod tres priores rei essentiam eiusdem essentiæ perfectionem, ac existentiam uel subsistentiam respiciunt. Bonitas enim non ea tantum ratione, qua cum essentia uel ente conuertitur & ob sui simplicitatem maximam, ei magis intima, essentiæ respondet, sed principalius eam indicat ratione suæ proprietatis, uidelicet esse sui ipsius diffusiuam quam mutuatur ab ipsa essentia, cui essentiale est seipsam communicare. Magnitudo uerò quæ est secunda radix non fortuitò primam sequitur sed maximo naturæ consilio, quia essentiæ nihil est intimius perfectione ipsa uel quantitate perfectionali, quæ per Magnitudinem significatur de qua D. Aug: inquit In his quæ mole magna non sunt, idem est maius quod melius. Duratio autem quæ existentiam uel subsistentiam concernit, optimo ordine illis duabus postponitur, tanquam illud quod prius essentiæ ad singularitatem contractæ occurrit. Tres immediatæ sequentes radices cum potentiam operandi ac modum duplicem ostendant, optime requirunt rei existentiam, quam Duratio (ut dictum est) concernit: nec ulla res operationem aliquam transeuntem producere potest, nisi existat uel sit singularis teste Aristo: in Proemio Metaph. Potestas tamen prior est Cognitione & Appetitu quia Potestas cum præcipue significet potentiam actiuam operandi, præcedit modos operandi, qui per Cognitionem & Appetitum intelliguntur. Similiter Cognitio Appetitum præcedit, ueluti dirigens id quod dirigitur.

Docuit Lullus descēsum ab uniuersalioribus ad pticularia.

Ordo inter nouem radices absolutas.

D. Aug: in 6. de Tri: ca: 7.

Aristo:

Vltimæ radices utpute Virtus, Veritas, & Gloria, quia consummationem & rei complementum denunciant, ualde appositè ultimo loco constituuntur. Virtus tamen ultimas duas præcedit, quia priores cum his ultimis unit, ut inde sequatur huius unionis Veritas, ac ueritatem radicum omnium demonstrat. Et tandem Gloria uel delectatio omnibus postponitur, cum in ea tanquam in summo complemento quiescant. Inter respectiuas autem radices talis ordo consurgit, (sed suo modo) qualem in absolutis aßignauimus, ita ut triangulus primus de Differentia, Concordantia ac Contrarietate, cum tribus primis radicibus absolutis concordet: quia sicuti Bonitas notat essentiam, Magnitudo perfectionem rei essentialem, & Duratio eiusdem rei existentiam uel subsistentiam, sic per Concordantiam & Differentiam habetur determinans & determinabile ex quibus unà coniunctis rei existentia pendet, ac perfectio. Contrarietas uerò Durationi respondet, quoniam res extra causam suam existentes uarijs paßionibus afficiuntur, quarum ratione uarijs quoq; oppositionibus sunt subiectæ. Secundus triangulus qui est de Principio, Medio ac Fine cum tribus posterioribus radicibus optimè conuenit, quia posse operari quod Potestati adscribitur, Principium requirit, quod est author operationis. Cum Medio symbolum habet maximum Sapientia uel cognitio, & è conuerso, quia ueluti Medium inter duos limites constitutum est, ita & Sapientia, inter potentiam cognoscentem & cognitum obiectum mediat. Finis uerò apprimè Appetitui uel Voluntati proportionatur, quia nihil desideratur nisi ob aliquem finem. Tertius & ultimus triangulus de Maioritate, Aequalitate & Minoritate optimam habet Symmetriam, cum ultimis tribus radicibus prioris ordinis, quam sic ostendimus: Cum Virtute Maioritas maximè conuenire dicitur, quia Virtus est fons & origo multarum operationum, quæ duo maioritatem quandam insinuant: Veritati Aequalitas est iuncta cum Veritas sit adæquatio quædam uel æqualitas essentiæ ad suam ideam. Et deniq; Gloria uel delectatio cum ab omnibus non æqualiter sit participata, sed à quibusdam in maiori gradu (si fas est sic loqui)

Ordo inter respectiuas radices.

& ab

& ab alijs in minori, ab aliquibus propriè & à quibusdam improprie, à creaturis rationalibus immediatè, & ab irrationalibus mediatè, ideo connexam habet sibi minoritatem non ratione suæ essentiæ, sed respectu eorum, quorum est summa quies. Et *sic ordo inter has radices constitutus satis manifestus est per ea quæ dicta sunt; quem si optimè studiosi cognouerint, ac obseruauerint, non exiguam inde capient utilitatem, quia huius rei cognitio ad hoc potißimum ualet, ut in construendis definitionibus uarijs sciat Lullista conuenientia prædicata sumere & extranea omittere, cognoscendo quænam prædicata prædicatum aliud præsupponat, uel quæ ad illud consequantur: ualet quoq; ad soluendum argumenta, ut sciat respondens inuenire aptas distinctiones ad distinguendum essentiam ab essentia, essentiam à modo, modum ab operatione ac uarijs operandi modis, & ab his quæ extrinsecè essentiam uel rei operationem sequuntur.* Compl*ura alia circa hanc materiam essent dicenda, de quibus aliàs loquemur.* Sed *quid de unaquaq; istarum radicum* Lullus *sentiat uideamus.*

Ad qd valeat cognitio ordinis inter radices.

De Bonitate.

BOnitas *sic à* Lullo *describitur.* Bonitas *est ens ratione cuius bonum agit bonum, & sic bonum est esse, & malum est non esse.* Non *ignorauit* Illuminatus Raymundus, *plura esse definitionum uel descriptionum genera, & ferè innumerabilia ut ostendit quoq; doctißimus* Agrippa: *tamen* Bonitatem *& reliquas radices per actum & operationem describere uoluit, ut ostenderet hæc principia uel radices non esse propter seipsa ac magis propter uniuersam entium classem, quam suis operationibus modò ualdè uniuersaliter, aliquando minus uniuersaliter, quandoq; specialiter, & demum specialius admirabiliter ornant.* Hac *etiam de causa tales tradidit de suis principijs descriptiones, ut indicaret mediantibus suis principijs unamquamq; rem commodè posse definiri, quod scioli quidam fieri haud posse affirmant: contra quos in expositione nostra in artem breuem*

Bonitatis descriptio.

Quare definiatur radices per actum.

Alia ratio ad idem.

disputabimus (Deo concedente) ostendendo ueriores esse tales descriptiones uel definitiones illis, quas per circumlocutas differentias Peripatetici tradunt. Si enim secundum Aristo: Asinus definiatur per genus differentiam & proprium, sic dicere oportet. Asinus est animal irrationale rudibile. Hæc sanè definitio ratione differentiæ manca est, cum irrationalitas non sit Asini specifica differentia: & ratione rudibilitatis, quæ ut proprium ei attribuitur, ualdè dubia est: quia cum ignoretur propria specifica differentia, proprium quoq; ignorari necesse est, cum ab ipsa pullulet. Si autem definiatur sic Asinus, secundum Lulli nostri præcepta: Asinus est animal cui conuenit Asinum producere. Hæc definitio certior est quia actus naturalis unius speciei, alteri nequaquam conuenire potest. Nec hoc in loco accipimus actum pro actuali operatione, quia definitio non esset essentialis, at potius accidentalis, sed accipitur pro uirtute illa quæ inest Asino à natura ut sibi similem generare posit. Insuper notandum est, quod quando in definitione Bonitatis dicitur. Bonitas est ens, ratione cuius bonum agit bonum: Sic uerba hæc intelliguntur. Cum bonitas non tantum de his prædicetur, quæ inferiora sunt, ad ens transcendentissimum, sed etiam de Magnitudine, Duratione, & alijs principijs tàm absolutis quam respectiuis, sicuti & uicissim illa de bonitate (imò quodlibet de quolibet & de omnibus prædicari dicitur) ideo est illis ratio cur bona uocentur & quatenus talia bonum producere possint. Omnes igitur arbores ac earum partes quæcunq; à Bonitate generali bonæ dicuntur, & sicuti bonitas generalis est sui ipsius plena, & cæterarum partium: sic Bonitas particularis datur, quæ sui ipsius est plena, & aliarum partium. Tunc generalis Bonitas est sui ipsius plena, prout concernit bonificatiuum, bonificare, & bonificabile. Tunc uerò aliarum partium plena existit, quando per Magnitudinem est magna, per Durationem durans, atq; per cæteras radices talis. Idem dicatur de Bonitate in particulari .s. Trunci, Brancharum uel aliarum arborum partium. Consimiliter quoq; de unaquaq; radice dicendum est. Tunc enim sui ipsius plena erit, quando potentiam proximam

Ostenditur ueriores ẽe Lulli definitiones q̃ Aristo:

Quomodo accipiatur actus in definitione Asini, sm̃ Lullũ.

Explicanẽ uerba in Bõitatis definitiõe posita.

Bonitas q̃ modo sit plena sui ipsius.

Bonitas qñ aliarum p̃tiũ sit pleña.

proximam agendi, actum ac correlatiuum connotabit, sed cæterarum partium, quando ab alijs earum similitudinem suscipiet. Essent ipsius Bonitatis quamplurimæ proprietates describendæ, quas Pythagoras, Aristo: Numenius Platonicus, Mercurius Trimegistus, Plotinus & Plato enumerant, inter quas Mercu: Trim: ad Tatium loquens, nouem aßignat, quoniam talium proprietatum notio plurimum prodest pro exornandis conceptibus ac medijs argumentorum inueniendis, de quibus aliàs uerba faciemus. Varias uerò Bonitatis diuisiones tu ipse colligito ex diuersa arborum distinctione: idq; poteris obseruare de alijs radicibus. Dialo: 10.

De Magnitudine.

Magnitudo est ens ratione cuius omnes radices sunt mágnæ ac cætera entia. Cuius definitionis partes consimili modo sunt explicandæ, sicuti in Bonitatis definitione explicatæ sunt. Restat tantum ostendere plures magnitudinis acceptiones, quæ tres sunt nempe, uirtutis, molis, & operationum, quas Lullus optimè cognouit dum inquit. Magnitudo est ambiens omnes extremitates essendi, per quæ uerba innuit triplex esse .s. essentiæ & spirituale, cui conuenit primum magnitudinis genus de quo abundè dicetur in Categoris Quantitatis: aliud est esse corporeum, cui magnitudo molis ac uirtutis competit. Tertium est esse in actu per operationem, cui respondet operationum magnitudo. Et hæc ultima magnitudo multis modis uariatur, sicuti & uariæ sunt operationum species, reales, intentionales; immanentes, transeuntes; naturales, accidentales: propriæ, appropriatæ: rectæ, reflexæ: spirituales, corporales; necessariæ, contingentes: instantaneæ, & in tempore factæ; & multæ aliæ quæ Philosophis & Theologis sunt notæ.

Quid sit Magnitudo.

Variæ magnitudinis acceptiones.

Variæ operationum species.

De Duratione.

Duratio q̄d sit. Multiplex duratio.

DVratio est ens, per quod radices omnes ac reliqua entia durant: & multiplex est. Quædam enim uocatur tempus continuum, qua res succeßiuæ dimẽsurantur, ut motus omnes. Alia uocatur Aeuum, qua spirituales substantiæ finitæ nec non corporeæ, absq; uariatione succeßiua consideratæ mẽsurantur. Vltima uerò Aeternitas appellatur, quæ soli Deo competit, nec succeßionem aliquam uel mutationem significat. Nec est censendum Deum mensurari duratione aliqua, cum mensura mensurato sit prior dignitate uel natura: atq; finitis solum conueniens ut inquit Capreolus. Et licet dicatur, æternitatem Dei esse mensuram, sic dicitur, quia Deus à nobis apprehendi nequit nisi in ordine ad mensuram, quia per æternitatem certi sumus de Dei duratione quod est mensuræ proprium.

1. li: sñtiar. 2. q. dist: 9. Quomodo Æternitas sit Dei mẽsura.

De Potestate.

Definitio potestatis.

POtestas est id, per quod omnes radices: imò omnia entia possunt esse, uel, existere, uel subsistere. Non frustra sub dißiunctione aßignauimus triplex esse: quia non minus res illæ, quæ tantum essentiam habent, & quibus simplex esse conuenit, per potestatem sunt, quam illæ quæ existunt uel subsistunt. Illud existere dicitur: quod extra causam suam habet esse, siue sit substantia, siue accidens. Illud uerò subsistit, quod est substantia, & habet esse extra causam suam, ut omnia completa indiuidua in prædicamento substantiæ. Ex quibus patet existentiam latiorem esse ipsa subsistentia, quia existentia & accidentibus conuenit & substantijs, at subsistentia tantum substantijs. Nec per potestatem tantum res sunt, sed etiam per eandem operari possunt, ideo si aliquod ens operatur hoc habet à Potestate. Si Bonitas bonificat, Magnitudo magnificat & ita de alijs: hoc per Potestatem obtinent. Suo modo entibus ab intellectu formatis Potestas non repugnat, quatenus sunt, & possunt aliquam habere operationem. Multæ sunt Potestatis species: (loquendo de Potestate ad operationem ordinata) ad has tamen quatuor, omnes possunt reduci.

Existere q̄d. Subsistere quid. Existentia latior est subsistẽtia. Entia si operãt, hoc à Potestate habent.

ti.s. ad Potentiam naturalem & uoluntariam ; & ad potentiam productiuam & conseruatiuam. Si ad potentiam passiuam (quam Scotus subiectiuam uocat) Potestatem uolueris accommodare, poteris de hac duas habere distinctiones quas de Potestate in operando descripsimus, dando sua suis.

Species quatuor Potestatis.

De Sapientia vel Cognitione.

Sapientia est id, per quod radices omnes & omnia entia cognoscuntur. Non est in dubium reuocandum: An entia omnia uerè cognoscant? quoniam est sole clarius, hæc tantum tria uerè cognoscere Deum scilicet, Angelum, & Rationalem animam. Sed si de quacunq; cognitione fiat quæstio, pars affirmatiua procul dubio debet defendi, quia entibus omnibus aliquæ operationes non repugnant, quæ semper cognitionem præsupponunt aliquam. Nec aliquod ens potest inueniri, quod omni careat appetitu, cum saltem finis appetitum habeat, & appetitus cognitionem præsupponat. Omnia igitur entia cognitionem quandam habent, quæ aptè naturalis uocatur, uerum quod quædam sunt entia, quæ præter hanc habent aliam quam sensitiuam nominamus, et hac Bruta cognoscũt, quæ sibi utilia uel nociua sunt. Intellectiua uerò, quæ Deo Angelis & Animabus rationalibus conuenit, uerior est, & propria. Quæ respectu Animæ rationalis, multiplex est, uidelicet Intuitiua, Abstractiua, Actualis, Virtualis, Si Abstractiua; uel per propriam speciem, uel per alienam. Recta, Collatiua, Reflexa; Si Reflexa, uel erit quatenus reflectitur super potentiam cognoscentem, uel super actum cognoscendi, uel super obiectum cognitum. Vera, Falsa, Adæquata, Inadæquata, simplex Composita; Si Composita, uel Compositiua, uel Resolutiua, Affirmatiua Negatiua. Et ad istas quas numerauimus omnis alia intellectualis cognitio reducitur. Si tanta cognitionum multitudo tibi nauseam (adde & ignorantiam) comparabit, tibi ipsi poteris persuadere triplicem solum esse, nempe Verám, Falsám & Dubiam, uel quin tuplicem quia & tot sunt habitus intellectuales.

Quid sit Sapientia.

Tria sũt entiũ genera q̃ uerè cognoscunt.

Qua cognitiõe omnia cognoscant.

Enumerãt 22 species cognitiõis intellectualis.

Ad tres species illæ 22 spés reduci possũt.

De Voluntate vel Appetitu.

Quid Voluntas vel appetitus. De q̃ appetitu loquatur. Sẽtẽtia Autoris vera. Appetitus passiuꝰ q̃s modo sit in rebus. Agrippæ sentẽtia. In li: Ar: sci ent: ca: de volũtate. Ostenditur q̃d de appetitu actiuo intelligat. Cognitio Dirigẽtis. In hõietres appetitus.

Voluntas uel appetitus est id, per quod omnes radices sunt amabiles, qui appetitus in omnibus entibus reperitur. Videtur ex *hac definitione, quod Ray: Lullus intelligat de paßiuo appetitu, quo res ad potentiam appetentem in ratione obiecti inclinantur: & non de actiuo, quo res in suum finem tendunt, uel in id, quod quandam finis speciem habet. Mea tamen est sententia, quòd de actiuo appetitu intelligenda sint eius uerba, quia appetitus paßiuus, tantum est in rebus, quatenus uoluntatem respiciunt; nec cognitionem sequitur, sed præcedit, quia talis appetitus est essentialis, cum in rebus sit ratione materiæ uel potentiæ, & per consequens, non optimè Lullus radices has ordinasset, id præmittendo quod sequi deberet.* Huius *sententiæ est quoq; Agrippa, qui appetitum distinguit in rationalem, qui homini conuenit: in sensitiuum, brutis competentem: & in naturalem, omnibus rebus inditum. Quæ diuisio non potest dari de paßiuo, quia in omnibus entibus est idem. Imò Lullus ipse dando exemplum de appetitu naturali & sensitiuo inquit: Sicut ignis, qui habet appetitum ad calefaciendum aerem, ut det ei suam similitudinem. Et sicut Leo qui habet appetitum ad Leænam pro specie sua conseruanda. Ex quibus uerbis patet eum intelligere de actiuo: quem omnia entia habent, quia in aliquem finem tendunt. Et naturalis est, qui naturalem præsupponit cognitionem, quæ longè melius Dirigentis cognitio potest nominari Dei s. benedicti omnia in suos fines perducentis. Sic homo, in suum finem tendens, naturalem habet appetitum. Idem de brutis dicas, licet ad utilia prosequenda, & nociua uitanda in homine ac bruto alius appetitus uigeat dictusq; sensualis. Alius cum his, qui Voluntas dicitur est in eodem homine, quo tunc peßimè ac insciè utitur cum fruitur utendis, & utitur fruendis.*

De Virtute.

Virtus

Virtus est origo unionis radicum omnium. Et oritur uirtus hæc à rei unitate, quatenus actum proprium res eadem uirtuosè producit. Et ut probè intelligas. Nihil aliud est uirtus (quam intelligimus) quam facultas illa innata rei, qua eliciuntur operationes conformes. Et distinguitur à Potestate operationum, de qua supra loquuti sumus, quia Potestas tantum dicit non repugnantiam ad operandum: Virtus uerò tollit utiq; repugnantiam, & præterea cõnotat in operante habilitatem uel proprietatem quandam secundum quam consimilis operatio producitur. Nimis prolixus essem si multas uirtutis species describerem. Tu ipse discurre per arbores omnes ac per omnium arborum partes, & sic uarias distinctiones, ac infinitum numerum proprietatum harum, uel uirtutum inuenies. Discrimen tamen facito inter innatas uirtutes acquisitas, & infusas.

Quid Virt⁹ & unde oriatur.

Virt⁹ à Potestate distinguitur.

De Veritate.

Veritas, est id quod uerum est de radicibus, & de omnibus entibus. Quæ ueritas uel respicit rei existentiam, uel eiusdem essentiam. Si existentiam, tunc habetur ueritas contingens: & isto modo propositiones de secundo adiacente sunt ueræ & etiam de tertio adiacente in contingenti materia: si id notat propositio quod à parte rei fuit uel est. Si autem essentiam ueritas respicit, tunc necessaria est cum essentia ea notet, quæ taliter sunt unita, quod unum sine alio esse non possit, & unum est de essentia alterius & ambo unum tertium constituunt.

Quid Veritas.

Veritas q̃ existentiam respicit.

Propositiones de secundo & tertio ueræ.

De Gloria vel Delectatione.

Gloria est ipsa delectatio, in qua radices omnes & cætera entia quiescunt. Notare oportet, quod de ratione Gloriæ duo sunt, scilicet quod quiescat, & delectationem præbeat, quorum alterum si remouebis Gloriam non cognosces. Nam Lapis sursum

Quid sit Gloria.

Duo sũt de ratiõe gloriæ cõsideranda.

sum detentus quiescit certè, sed non delectatur. Hinc est, quod non est gloriosus. Homines quoq; mundanis delectantur, quia tamen eorum appetitus non est satur, ideo gloriosi non sunt. Gloria hoc in loco impropriè consideratur, scilicet pro quacunq; completa delectatione, rei conueniente, sed cum quiete, qua omnia fruuntur. Propria autem Gloria duplex est, quædam increata, qua Deus beatus est fruendo se ipso; altera uerò creata dicitur, quatenus in creatura recipitur, ab increato tamen Deo, principaliter in uoluntatem producta, & consequenter in totam animæ essentiam rationalis creaturæ. Et sic habes nouem absolutas radices, quarum primæ tres arboribus & earum partibus tribuunt essentiam, perfectionem essentiæ, & Durationem uel existentiam. Tres uerò has immediatè sequentes, potentiam operandi, duplici operandi modo qualificatam significant, uidelicet naturali, qui per Cognitionem intelligitur, & Libero, qui per appetitum explicatur. Per ultimas autem, Gloriam,.s. & quæ eam præcedunt, intellige finem. Sed ad respectiuas radices est deueniendum, quæ Arboribus extrinsecum esse largiuntur, & multum faciunt ad cognoscendam naturam cuiuscunq; rei.

Gloria impropriè cõsideratᵉ hic.

Gloria propria est duplex.

Epilog' eorum quæ dicta sunt.

De Differentia.

Quid Differentia.

Nota.

Qualiter Differẽtia sit consideranda.

Explicatis ac declaratis absolutis radicibus, restat ut ad respectiuarum declarationem deueniamus. Prius tamen quædam præmittere uolumus quæ summè studiosi obseruare debent. Inter omnia hoc præcipuum est, nè radices istæ sumantur pro absoluto earum esse, aliàs maxima statim oriretur confusio, inter priores & has radices, quæ confusio causaretur, quod neq; rei natura explicari posset, nec minus in probando, docendo, uel confutando iuuenis suum consequeretur propositum. Consideretur igitur Differentia non pro absoluto illo, quo absoluta res ab alia differt, siue hoc spectet ad differentiam communem, propriam, & specificam; sed pro relatione illa, quæ in his fundatur, & idem intelligatur de Concordantia, Contrarie-

trarietate ac alijs. Ex *quibus statim error manifestus apparet* Henrici Cornelij Agrippæ, *qui radices illas uel principia, sub absoluto esse considerat. Vir iste doctissimus, quando de Magnitudine loquitur, quæ ab eo pariter nominatur absolutum principium illam distinguit, in uirtualem, in corpoream; quæ dicitur Magnitudo molis, & in illam quæ in operationibus reperitur. Virtualis Magnitudo (ex D. Augustini sententia à nobis in cap: de Magnitudine allegata) nihil aliud est, quàm perfectio essentiæ, qua perfectione aliquod unum ab alio essentialiter differt, quæ alio nomine specifica uel Differentia magis propria, uocatur, quam idemmet Agrippa in cap: de Differentia sub ratione eadem quoq; considerat, dum diuidit Differentiam in communem, propriam, & magis propriam: quod superfluum est & uitium, cum prædicata hæc & priora habeant oppositam naturam, & consequenter oppositum considerandi modum.* Et *hoc etiam contra intentionem* A. Lulli *omnino uidetur, qui dum definit* Differentiam, *inquit.* Differentia *est id, ratiõe cuius* Bonitas, Magnitudo *etc: sunt rationes inconfusæ. Si intelligeret ipse non de relatione, sed de re absoluta, nõ diceret:* Differentia *est id, ratiõe cuius* Bonitas *etc: sunt rationes incõfusæ. Animaduertendus quoq; est ordo supra assignatus, cuius cognitio non parum est utilis ad soluendum argumenta.* Nec *minus principia hæc, omnibus & quibuscunq; entibus conueniunt, quam absoluta.* Hæc *cum digna scitu ac necessaria esse arbitraremur, omittere noluimus, ne ignorantiæ uel negligentiæ nota recta ratione nos studiosi criminari possent. Modò explicemus* Differentiam. Differentia *est id, ratione cuius radices omnes & cætera entia sunt inconfusa & distincta.* Quia *radix ista est summæ utilitatis inter entia omnia, à qua omnis ornatus ac pulchritudo maxima, dependet: non pigebit eius latissimam naturam ostendere, ut discrimen omne uel diuersitatem inter res omnes clarè & perspicuè cognoscatur.* Tota Differentiæ *natura ad hæc capita reducitur. s. ad* Diuisionem, Distinctionem & Non identitatem. Et *ista tria sic ad inuicem sunt ordinata, quod secundum est superius ad primum, & tertium ad duo præcedentia.* Diuisio *propriè sumpta*

Error Agrippæ.

li: 6. de Tri: ca: 7.

Sẽtẽtia Agrippæ, est contra Lullum.

Animaduersio.

Differẽtia quid?

Differẽtiæ tria capita. ordo.

Diuisio ubi propriè reperiatur. (si impropriè, ad Generalißima genera, ad subalterna, & ad species, quatenus in sua inferiora diuiduntur) tantum inter partes materiales reperitur, siue partes illæ quantitatem habeant, siue non: distinctio autem inter has partes sic diuisas sanè inuenitur, & præterea in omnibus alijs rebus, siue creatis, siue increatis. Pater in diuinis est distinctus ab alijs duabus personis, & tamen non est diuisus ab illis;

Quare diuisio nō fit in diuinis. quia diuisio semper & in quocunq; reperiatur, notat imperfectionem, ac etiam in corporeis tantum inuenitur cuiusmodi non est Deus, distinctio uerò si perfectionem aliquam non significat neq; imperfectionem.

Non identitatis natura & in q b' inueniat. Nonidentitas uerò, est ad distinctionem superior, quia quæ sunt inter se distincta, pariter sunt, non eadem: non tamen sequitur: ea quæ sunt non eadem, esse distincta, quoniam Nonidentitas reperitur non solum inter positiua, uel affirmatiua, aut uera entia, sed etiam habet locum inter entia, quorum unum est affirmatiuum & aliud negatiuum, ut inter esse & non esse: unum positiuum & aliud priuatiuum, ueluti inter uisum & cæcitatem; unum uerum & aliud fictitium, sicuti inter Petrum & Chimæram; & etiam inter ea, quorum unum actualiter existit, alterum autem nequaquam, quemadmodum inter Petrum, qui nunc est, & Antichristum creandum, sed

Distinctio ubi sit. distinctio in his reperitur, quorum quodlibet positiuum est, utputa inter Petrum & Paulum. Et licet pro negotio nostro, tam diuisio quam distinctio, & nonidentitas sint necessaria: attamen distinctio maiorem exhibet commoditatem, quia de raro entia negatiua, imo poßibilia ad existere, & priuatiua ueniunt consideranda, quæ per nonidentitatem possunt seiungi, ideo de Distinctione & eius speciebus loquamur. Si tamen alijs partibus uti erit opus, earum natura ac

Octo distinctionū genera. essentia ex his quæ dicta sunt manifesta relinquitur. Octo distinctionum genera, & totidem identitatum, à Theologorum omnium Principe subtilißimo Scoto sunt excogitata: quorum usus in scientijs quibuscunq; est ualde necessarius pro ueritate indaganda & falsitate cognoscenda. De distinctionibus statim erit sermo, sed de identitatibus,

Primū ge'. in sequentibus, ubi tractabitur de Concordantia. Primum Distinctionis genus

tis genus uocatur distinctio rationis, quæ à rationali potentia originem ducit, in quantum eandem rem ab illamet distinguit, secundum alium & alium considerandi modum. Certum est, quod homo in propositione aliqua consideratus ut subijcitur, & ut prædicatur, à seipso distinguitur, quemadmodum & prædicatum à subiecto; non reali distinctione, quia idem à seipso realiter diuidi non potest, igitur rationali, quoniam talis distinctio solum rationis beneficio est inuenta. Secundum genus est, distinctio ex natura rei: quæ inter illa inuenitur, de quibus contradictoria prædicata uerè prædicantur, uel nata sunt prædicari, nullo intellectu concurrente, ob eorum talem naturam, sicuti potest dici (inquiunt Scotistæ & bene) de Intellectu Dei, & Voluntate. Intellectus enim Dei cum essentia diuina ad Filij generationem concurrit, & non uoluntas: & concurrere, & non concurrere sunt contradictoria: inter intellectum igitur & uoluntatem, distinctio ex natura rei consurgit. Idem dicunt de Essentia diuina & relationibus personalibus; quia diuina essentia tribus diuinis personis communis existit, non autem relationes personales, ergo ex rei natura illa ab his distinguitur. Nec desunt in creatis infinita exempla, quæ breuitatis gratia omittimus. Tertium genus est, distinctio formalis: & inter illa est, quorum unum aliud non includit in primo modo dicendi per se, & hoc modo superius quodlibet ab inferiori est distinctum, & non è contra; uel illa, quæ habent diuersas definitiones, descriptiones, uel uarios conceptus à parte rei, hac distinctione sunt distincta, sicuti homo & sua risibilitas. Quartum genus est, distinctio modalis, quæ oritur inter essentiam rei alicuius, & suum modum intrinsecum: quæ de facili potest inueniri inter albedinis essentiam, & gradus eiusdem perfectionales: uel inter essentiam caliditatis, & suos gradus: uel inter Dei essentiam & infinitatem (hoc uerum præsupponendo, quod infinitas sit modus intrinsecus in Deo, ut omnes ferè Scotistæ pari consensu affirmant) uel inter unum modum intrinsecum & alium, uti inuenitur inter gradus albedinis & eius existentiam. Quintum genus est distinctio realis, quæ consurgit ex re & re. Res

2m. gen.

Intellectus Dei & Voluntatis distinctio.

Essētiæ Dei à relationibus distinctio.

3m. gen.

4m. gen.

5m. gen.

in proposito accipitur pro eo omni, quod potest corrumpi & destrui alio remanente & è contra, ut albedo, quæ potest destrui subiecto remanente, realiter à subiecto distinguitur, idem dicatur de nigredine & alijs accidentibus, & de omnibus substantijs primis. Illa quoq; res nominantur, quorum unum est generans, & aliud genitum, & hoc

li: primo de Tri: modo intellexit D. Aug: qñ inquit. Nulla res seipsam gignit. Et secundum hanc loquendi formulam in diuinis tres res inueniuntur, Pater scilicet, Filius, & Spiritus sanctus: quæ tres personales res ab-

6m. gen° inuicem realiter distinguuntur. Sextum genus est distinctio essentialis, quæ in diuinis nullo pacto inueniri potest, sed in creatis solum: & à reali distinctione (quasi) pendet, quia ea omnia, quæ realiter sunt distincta, (in creatis) etiam essentialiter: fundatur tamen inter uarias essentias, quemadmodum potest intelligi de albedine, nigredine, & alijs accidentibus, substantijsq; particularibus: quæ omnia aliam & aliam essentiam habent. Relationes quoq; à suis subiectis essentialiter distinguuntur, & è contra; excepta creatione paßiua, quæ re-

7m. gen°. aliter & fortè essentialiter est idem creaturæ. Septimum genus est distinctio, quæ se totis subiectiuè à Scotistis nominatur, reperiturq; inter ea, quæ habent aliam & aliam existentiam uel subsistentiam, ut duo indiuidua eiusdem speciei, hac distinctione sunt distincta: Et licet uideatur idem esse cum reali distinctione, multum tamen differunt, quia realis non requirit extrema, inter quæ fundatur, actualiter existere propria existentia, quod in hac distinctione debet inueniri.

8m. gen°. Octauum & ultimum nominatur distinctio se totis obiectiuè, & inter illa sedem habet, quæ in nulla quidditatiua ratione, uel essentia, aut conceptu quidditatiuo conueniunt, uti sunt ultimæ differentiæ, de quibus aliquid non prædicatur essentialiter. In hoc genere entium sunt etiam repositæ entis paßiones .s. Vnum Bonum, Verum, Res, & Aliquid, & modi intrinseci: ut existentia, Finitas, Infinitas & similia. Per ultimas differentias (quas Scotus uocat æcceitates) intellige id esse, per quod speciei specialißimæ natura ad diuersa particularia contrahitur, quodq; nomen sumit à nomine illo, quo tale particulare uocatur.

uocatur, sed in abstracto, ut Differentia ultima Petri, est Petreitas. Et istæ distinctiones omne genus entis circundant, omnesq; præter penultimam conueniunt (suo modo) entibus à ratione fabricatis. Raymundus uerò tantum tres differentiæ species constituit, quarum prior reperitur inter sensuale & sensuale, quemadmodum inter Hominem & Asinum. Secundam constituit inter sensuale & intellectuale, ut inter Asinum & Angelum. Tertia inuenitur inter intellectuale & intellectuale: ut inter Deum & Angelum, Angelum & Animam rationalem. Dicitq; Lullus, quod per has tres differentias res omnes sunt differentes, quod uerißimum est, quoniam res omnis aut sensibilis & intelligibilis est, quemadmodum sunt entia illa, quæ mouent intellectum ac eius actum terminant, uel intelligibilis tantum existit, sicuti sunt spiritualia omnia, & ea quæ tàm per intellectus uirtutem abstractiuam, quam collatiuam suum habent esse: quæ nominant logici uniuersalia, secundas intentiones uel entia rationis. Sub hoc quoq; rerũ genere cadũt relationes omnes, ac illa omnia quæ propriam speciem in uirtutem intellectiuam non producunt, sed per alienam intelliguntur. Per sensuale igitur Raymundus intelligit, quæ sensu poßunt percipi et per sensum ab intellectu cognoscũtur, sed per intellectuale, quæ sola uirtute intellectiua uel rationali appetitiua, apprehendi queunt. Nec dari potest aliquod ens, quin sensuale uel intellectuale sit, hoc modo intelligendo. Et istæ tres differentiæ ad Lulli mentem aßignatæ generalißimæ sunt, sub quibus priores à nobis explicatæ continentur, quæ admodum sunt necessariæ, ut intellectus in conceptibus uniuersalißimis constitutus, ualeat ad particularia usq; descendere. Agrippa multas aßignat diuisiones, quas ex prædicamentis ac Topicis sumpsit, quæ licet bonæ sint; non satis tamen ad propositum faciunt. Nec deerunt diuisiones, si arborum distinctiones, ac earundem in partes diuisiones studiosi considerauerint.

Tres differentiæ spẽs à Lullo aßignatæ.

Explicat Lulli sententia.

Per sensuale quid.

Per intellectuale q̃d

Diuisionũ multiplicatio.

De Concordantia.

Ex his

Ex his quae de Differentia dicta sunt; non parum Concordantiae natura euidens erit, cum ea sit oppositorum conditio: quod uno cognito in alterius cognitionem deducat. Nec minorem Concordantiae notitia affert utilitatem, quàm Differentiae, quia sicuti per hanc uerum à falso secernitur, & cauillosae probationes diluuntur; sic per illam intentum probatur, & media ad argumentandum necessaria, inueniuntur. Operaepretium est igitur Concordantiae essentiam explicare, quod satis commodè fiet, si dixerimus: Concordantia est id, per quod omnia entia in uno uel in pluribus concordant. Definitionis huius partes quia explicatione non egent, cum per se notae existant, non examinabimus, sed magis multos Concordantiae gradus aßignabimus: ut ad libitum, unusquisq; entia inter se concordare poßit. Et Concordantia hoc in loco auditur pro conuenientia quacunq; siue sit per identitatem, siue per mixtionem: uel unionem, uel compositionem; uel demum per connexionem aut continuam aliquorum inter se cohaerentiam: quae omnia licet idem significare uideantur; multum tamen differunt, si propriè considerentur. Identitas etenim inter quaecunq; entia potest inueniri, ut magis manifestum erit, cum eius species hic inferius enumerauerimus: Mixtio autem si uera est, tantum inter quatuor elementa reperitur, quatenus alterata & unà mixta unum compositum constituunt, in quo illae uirtutes remanent: si uerò est impropria; quae mixtio per iuxtapositionem appellatur, inter elementata inuenitur, & hac mixtione aqua & terra miscentur ad lutum constituendum. Vnio uerò latior est mixtione & compositione; quia haec sine illa esse non possunt: ipsa tamen sine his inuenitur, ut patet de Natura humana Verbo diuino hypostaticè unita, sine mixtione & compositione. Compositio in illis locum habet ubi unum rationem habet actus, & aliud potentiae. Connexa autem uel continua, quae duo nunc pro eodem consideramus, illa sunt, quorum ultima sunt unum. Multa sunt talia quae Concordantiam referunt, quae per identitatis naturam de facili possunt inuestigari: ideo nè extra propositum prolixi simus, tantum Identitatis species aliquot, & magis

Vtilitas cō cordātiae.

Concordā tia quid?

Concordā tia qualiter hic accipiatur.

Nota.

magis necessarias aßignabimus. Octo enim cũ sint distinctionũ species uel genera, tot & Identitatum deberent esse: quia tot modis dicitur unum oppositorum; quot modis reliquum, tamen principaliores solum aßignabimus: ne ob minimam distinctionem unius identitatis ab alia, mens iuniorum confundatur. Identitas prima est rationis, qua illa sunt idem, quæ ab intellectu solitariè considerantur, & sic indiuiduum quodlibet uel aliud ens in se consideratum, quatenus nullam habet relationem uel respectum nec realem nec ratione fabricatum ad aliquid aliud, hac identitate sibi ipsi idem est. Et hæc identitas distinctioni rationis aduersatur. Identitas formalis quæ secundæ distinctioni superius declaratæ opponitur; inter illa reperitur quorum unum sine alio esse nequit, & sic superius omne idem formaliter est cum suo inferiori, siue prædicatum sit simplex uel complexum, quemadmodum respectu definiti definitio est. Et hæc est subtilißimi Scoti sententia, sicut in multis locis uideri potest, & precipuè in li: 4. sententiarum dist: 12. q. 1. Illa etiam hac identitate sunt eadem: quorum unum concipi non potest sine alio, & hoc modo inferius omne identificatur suo superiori: quod manifestare uidetur Scotus, quando inquit. Voco autem identitatem formalem, ubi illud quòd dicitur sic idem, includit illud; cui sic est idem in ratione sua formali, & per se primo modo. De reali identitate pauca dicturi; Illa sic eadem esse dicimus, quorum unum non potest sine alio esse, nec ab illo separari absq; contradictione maxima, dum modo unum non habeat rationem generantis, & aliud geniti, quod animaduertere uoluimus; ne aliquis existimaret: nos inter diuinas personas identitatem realem ponere. Se totis subiectiuè aliqua sunt eadem, quæ in aliquo communi conueniunt, quod ad illa determinatur per differentias formales: & hoc modo species omnes sub eodem genere contentæ, siue genus illud sit propinquum, siue remotum, sunt eædem. Quia uerò parua extat differentia inter identitatem formalem, modalem, & ex natura rei; & inter essentialem, se totis subiectiuè, & se totis obiectiuè, ideo de omnibus mentio non est facta. Qui uult harum differentias cognoscere, Scoꝰ

Idẽtitas rationis qd.

Identitas formalis quid?

Subtilissimꝰ Scotus.

Li: primo sen: dist: 2: q: 4.

Idẽtitas realis quid?

Idẽtitas se totis subiectiuè quid?

Ray: tres Cōcordā-tiæ.

re, Scotistas consulat. Raymundus uerò, tres tantum identitates uel concordantias, inter entia reperiri putat: prima quarum est inter sensuale & sensuale, qua concordantia ignis & aer in caliditate concordant: & aqua ac terra in frigiditate. Inter sensuale etiam ac intellectuale est concordantia, quemadmodum cognoscere possumus multis exemplis, sed hoc unico præcipuè; quo anima rationalis & corpus corruptioni obnoxium, concordant ad unum hominem constituendum. Optima tamen est inter intellectuale & intellectuale concordantia, ueluti de intellectu & uoluntate potest cognosci, quæ ob eorum spiritualem naturam non tantum in essentia conueniunt, sed etiam in operationibus, quia quod uoluntas acceptat uel refutat, idem intellectus cognouit. Hoc semper animaduertendo: quod sensuale accipitur pro illa re, quæ sensu prius cognoscitur, & intellectu posterius: sed per intellectuale id tantum consideratur: quòd ab intellectu quocunq; modo cognoscitur. Ad has concordantias uel secundum Lullum aßignatas, uel secundum Scotistarum subtilitates, concordantiæ omnes proculdubio reducuntur: uerum si numerum infinitum harum identitatum tibi comparare uolueris, poteris hoc uti medio: discurrendo uidelicet per quinq; prædicabilia, per decem prædicamenta, per octodecim prædicata uel radices Lulli, & demum per formas: idem obseruare poteris ad multiplicandum quodcunq; prædicatum, tàm absolutum quàm respectiuum, recurrendo etiam ad nouem subiecta & regulas uel quæstiones.

modus fabricādi infinitas idētitates.

De Contrarietate vel Oppositione.

Non est opus multa expendere in declarando quid sit oppositio, cum à Differentia uel Distinctione, de qua supra locuti sumus, non multum sit diuersa: nonnulla tamen adducemus ut huius radicis natura magis atq; magis nota fiat. Contrarietas sic definitur. Contrarietas est quorundam mutua resistentia. Pro cuius definitionis explicatione scire oportet; hic non loqui nos de contrarietate illa

Contrarietas quid?

propria,

propria, quæ inter quatuor primas qualitates inuenitur: quoniam in omnibus entibus, nempe rationalibus ac realibus locum habere non potest, neq; de ea intelligendum est, de qua Antonius Andreas loquitur: cui sex proprietates conuenire testatur, quamq; strictam oppositionem uel contrarietatem uocat. Sed hic Contrarietas consideranda est pro quacunq; oppositione, quatenus unum alteri opponitur; siue mediatè uel immediatè: complexè uel incomplexè. Nec imaginari debes eandem esse rem cum Differentia: quia Differentiam considerauimus, ut per eam entia inconfusa remaneant; Oppositionem autem ut non solum res distinguantur, sed etiam inter se quandam pugnam habeant. Secus etenim rationalitas consideratur; pro ut ab irrationalitate distinguitur; & quatenus irrationalitati opponitur, quia oppositio repugnantiam dicit, & negat, id posse fieri, quod eadem res secundum idem & simul opposita in se habeat; distinctio uerò in eodem ac simul inueniri potest. Insuper oppositio uera inter ea esse dicitur, quæ imperfecta aliquo modo sunt; distinctio autem etiam in summè perfectis est, quemadmodum dicere id possumus de Deo, in quo distinctionum genera quamplurima reperiuntur, ut patet optimè speculanti. Oppositionis species tres à Lullo assignantur, uidelicet inter sensuale & sensuale; sicuti inter ignem & aquam, ratione qualitatum primarum: inter sensuale & intellectuale; sicut inter corpus & animam rationalem: quoniam anima spiritualis est, non autem corpus: & inter intellectuale & intellectuale, quemadmodum de Angelo bono ac malo dicere possumus. Ex sententia tamen Logicorum duæ sunt oppositionis species: una, quæ inter complexa reperitur; & altera quæ incomplexis accommodari potest: prior quadruplex est: quia & quatuor sunt propositionum genera oppositionem admittentia; quorum primum contrariarum est: Secundum contradictoriarum: Tertium subcontrariarum & subalternarum: quartum, quæ omnia hæc duo præsupponūt. s. quod propositiones aliquo istorum modorum pugnantes prædicatum idem ac subiectum participent et secundum ordinem eundem. Incomplexorum oppositio

de qua cōtrarietate intelligat. Li: 10. Metaphi: q. 6.

Distinctio contrarietatis à differentia.

Oppositionis tres species.

Oppositio duplex sm̄ Logicos.

Oppositio cōplexorū

Oppositio Incōplexorum.

quoq; quadruplex est, nempe Relatiua, Contraria, Priuatiua & Contradictoria, et differentia est maxima inter Relatiuam & Contrariam oppositionem ex una; & Priuatiuam ac Contradictoriam ex altera: quia priores duæ utraq; extrema positiua requirunt; posteriores uerò alterum tantum positiuum: ueruntamen multoties oppositiones istæ confunduntur, & earum propriam naturam rei non retinent, & sic oppositio Contraria aliquando pro priuatiua consideratur & è contra. Contradictoria quoq; interdum in duobus fundatur: quod propria oppositio Contradictoria minimè potest pati. In infinitum poteris oppositiones multiplicare, si accipiendo extrema Distinctionis, Alietatis, Diuersitatis, Nonidentitatis ac Differentiæ ea considerabis per aliquod proprium, uel qualitatem, aut simile tale ad inuicem pugnare.

confundũtur aliqñ.

multiplicatio oppositionum.

De Principio.

NOn paruus esset labor noster, cum exigua utilitate coniunctus, si multas principij acceptiones recensere uellemus, ex sententia Aristotelis & Auerrois in primo & secundo Phys: ac quinto & duodecimo Metaphy: quæ consideranda relinquimus curioso Lectori. Satis erit Lulli intentum explicare, qui definiendo Principium inquit. Principium est id, quod se habet ad omnia in ratione alicuius prioritatis; & enumerando eius acceptiones dicit. Principium generale duobus modis intelligimus, substantiale scilicet & accidentale; per substantiale efficientem causam, materialem, formalem, ac finalem intelligit: & per accidentale nouem accidentis prædicamenta. Non fuit Lulli intentio, quod hæc tantum nominata, rationem principij haberent, aliter ad omnia entia Principium non esset uniuersale, cum in Deo accidentia non sint, nec aliquis effectus reperiatur dependens à causis memoratis, quia effectus natura saltem est sua causa posterior, & ab ea essentialiter distinctus, quod in diuinis reperiri non potest; ibi tamen principium est Pater, nempe respectu

Ari: & Auerr.

Principiũ quid?

Principiũ duplex.

respectu Filij, & Pater ac Filius respectu Spiritus sancti. Dicere igitur oportet Lullum Principium considerasse, quatenus est ratio alicuius originis realis uel intencionalis: duæ ultimæ particulæ in hac nostra de principio consideratione superfluæ non sunt existimandæ; quoniam per priorem Principium illud habetur quo principatum omne, realiter suam essenciam ab alio habet, uel in naturæ identitate, aut in distinctione. Per posteriorem uerò, ut puta (uel intentionalis) Principium omne habetur cognoscendi, quemadmodum uniuersalia uel transcendentia esse dicuntur, quæ in suis inferioribus inueniuntur. Accidentia quoq; communia, non ut informant subiectum, sed in quantum ex eorum cognitione rei essentia cognoscitur principia intentionalia possunt dici; de quibus Aristo: inquit. Accidentia magnam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est. Quæ uerba secundum Scotum sic intelliguntur. Ex multorum accidentium communium cognitione, uirtute intellectus discurrentis, deuenitur in cognitionem alicuius proprij, quodq; in suæ causæ notitiam ducit, differentiæ uidelicet essentialis, à qua originem trahit. Et hoc modo principium considerando, ens quodlibet potest taliter nominari, respectu ad minus suæ operationis. Opinari forsan aliquis posset, hanc radicem à Potestate & Virtute non esse distinctam, quæ tamen multum ab illis differt, quia Principium relatio est quædam, Potestas uerò ac Virtus absoluta sunt. Et quia de causis supra facta est mentio, breuiter quid illarum quælibet sit, explicabimus. Efficiens causa illa est, quæ actione sua efficit effectum. Materialis est, quæ seipsa in ratione receptiui effectum producit. Formalis uerò illa dicitur, quæ se ipsa ponit in esse effectum, in ratione informantis. Finis uerò, (qui & causa finalis potest aliquo modo uocari) est, qui mouet agentem uel efficientem metaphoricè. De his causis multa essent dicenda, quæ Diuinus Scotus solito suo more subtiliter trutinat, tàm in secundo quàm tertio li: & quinto Metaphysicorum quibus in locis Aristote: naturam causarum inuestigauit, quemadmodum & in secundo Physicorum.

Quomodo Lullus Principiũ acceperit.

in li: 1. de Anima.

In ult: q. li: 2. Poste.

Causarum definitiões

Diuin' Scotus.

De Medio.

Medij definitio.

MEdium sic definitur. Medium, est ratio, qua extrema aliqua inter se, modo aliquo sunt connexa, quod potest inter sensuale & sensuale inueniri: inter sensuale & intellectuale: & inter intellectuale ac intellectuale. In definitione posuimus (modo aliquo) quia non requiritur ut medij coniunctio sit semper realis & actualis, sed quandoq; intentionalis ac potentialis uel aptitudinalis: Et sic dicimus intelligibilia à ratione fabricata, intellectu actualiter coniungi, mediante actu intelligendi actuali. Illa uerò quæ potentia sunt intelligibilia, per hoc medium .s. per potentialem intellectionem intellectui coniunguntur potentialiter uel aptitudinaliter. Nec poterit aliquod ens inueniri, quin aliquo istorum duorum modorum alteri per medium unum aut alterum coniungi poßit; non tamen negamus, alia media dari, quia statim ostendemus secundum Lulli mentem, tria esse quæ inter entia reperiuntur: Sed ut dubia omnia tollerentur, placuit quædam manifestare, quæ si non omnibus utilia erunt, ex intellectus imbecillitate eueniet. Medium secundum Lullum triplex est, .s. coniunctionis, mensuræ, & extremitatum. Medium coniunctionis, est respectu illorum, quæ aliquo modo sunt coniuncta, siue ambo sint sensualia uel unum tantum, uel ambo intellectualia. Iuxta primum sensum Quantitas, est medium, quo qualitas substantiæ unitur. Secundo modo autem corporis humani organizatio, est medium, quo rationalis anima ei unitur. Et mors est medium, quo homo Deo uel Dæmoni coniungitur. Tertio uerò modo actus spiritualis potentiæ, obiectum per intelligibilem speciem repræsentatum, cum eadem potentia connectit. Medium aliud dicitur mensuræ, de quo Ray: hæc ponit exempla, inquiens: Sicut centrum, quod est in medio loco circuli; & calefacere, quod est in medio calefacientis & calefactibilis: intelligere in medio intelligentis & intelligibilis: numerus binarius in medio unius & trium: & actus in medio potentiæ & obiecti. Et nota, quod sicuti mensura ex intentione Arist: in pluribus locis

Nota.

Omne ens habere potest ratione medij.

Mediũ triplex.

locis est notior ac certior mensurato: sic medium mensuræ tale dicitur: quia per eius cognitionem in extremorum noticiam deuenitur. Per actum etenim potentiæ alicuius, in eiusdem potentiæ ac obiecti cognitionem uenire facilè est, cum ex potentia ac obiecto gignatur, & consequenter naturam utrorumq; participet. Tertia species medij (ait idem Lullus) est medium extremitatum, sicut linea, quæ est inter duo puncta; & amplum, inter longum & profundum. Alia quamplurima exempla inueniri possunt tàm de hac medij specie, quàm reliquis aßignatis, discurrendo per òmnia subiecta, prædicata, & formas.

Quare mediũ mẽsuræ dicatur.

De Fine.

NOnnulli Principia respectiua, uel radices considerantes sub eorum esse absoluto & non relatiuo radicem hanc de Fine, ab illa quæ Gloria nominatur, distinguere non possunt, cum idem realiter penitus sint, sed nomine tantum diuersa: nos uerò de facili inter has duas radices discrimen inuenire possumus: quia nouem ultimas sub respectiua ratione contemplamur. Differt igitur finis à Gloria: quia Gloria pro fine absoluto consideratur: Finis uerò pro respectu, Gloriæ superaddito. Finis sic definiri potest: Finis est ratio, qua entia omnia terminantur uel finiuntur. Quoniam hæc definitio clara est, ad Finis species contemplandas deueniendum est. Plures sunt Finis species, s. ultimatus & non ultimatus: Finis cuius gratia, & quo: Finis qui tantum finis est, & qui causa finalis nominatur: quidam per efficientem ad esse deducitur, quidam uerò qui ab efficiente præsupponitur: aliquis absolutus & quidam respectiuus: & plures aliæ sunt species, quæ sparsim & ubiq; in Philosophorum ac Theologorum scriptis inueniuntur. Secundum Lullum tres tantum sunt, quarum prima dicitur, terminationis: & hoc fine entia omnia qualitercunq; considerentur, uidelicet uel essentialiter, uel accidentaliter, uel secundum operationes terminata sunt. Secunda species

Differẽtia Gloriæ à fine.

Finis quid?

Plures species finis.

Finis species secundũ Lullum.

cies dicitur Finis negationis: quo illa quæ per corruptionem quomodocunq; consideratam suum esse perdunt, finiuntur. Tertia & ultima nominatur, priuationis, quia priuatio sub ratione finis terminat. Et hoc modo ad cæcitatem uisus terminatur, & ad surditatem auditus. His q; tribus speciebus Finis, uel una aut duabus, entia omnia terminantur, ut discurrenti per arbores omnes ac earum partes satis potest patere.

De Maioritate.

QVamuis aliquod unum ens alio maius dici possit, ratione aliquot prædicatorum absolutorum, uel respectiuorum, aut formarum, uel deniq; ultimi subiecti, sub quo nouem accidentis prædicamenta continentur, tres tamen Maioritatis species assignare possumus, ad quas omnes aliæ reduci possunt. Maioritas quædam inuenitur inter substantiam ac substantiam, quæ attenditur penes maiorem & minorem essentiæ perfectionem: & sic Homo est Asino maior. Alia inter substantiam & accidens; quemadmodum est inter Hominem ac eius quantitatem. Et quædam alia inter accidens & accidens datur, sicuti exemplificari potest de omni qualitate per comparationem ad quantitatem, & de omni accidente spirituali respectu corporei. Nec aliud est Maioritas, quàm ratio, qua aliquo dictorum modorum unum est alio maius, uel pluribus. Et hoc in loco substantia accipitur non tantum pro corporea, sed etiam spirituali ac infinita.

tres Maioritatis spés.

Maioritas quid?

De Æqualitate.

ÆQualitas in hoc loco accipitur, non ut est passio quantitatis prædicamentalis, sed quatenus cum ente conuertitur transcendentissimo: & in hoc differt à Concordantia: quia Aequalitas est eius finis. Aequalitas inuenitur inter substantiam & substantiam; sicuti inter indiuidua substantialia eiusdem speciei: inter substantiam & accidens,

Æqualitas ubi inueniatur.

accidens, sicut quantitas, quæ extensiuè tàm magna est, qualiter est corporalis substantia sub ea existens: & inter accidens & accidens; ut inter caliditatem in quarto gradu, & frigiditatem tot graduum. Quibus præmissis, Aequalitatis natura manifesta relinquitur. Eius tamen breuem definitionem aßignabimus, quam proculdubio unusquisq; acceptabit: quia omni ex parte uera & clara est. Aequalitas ergo ratio est, qua entia sunt inter se æqualia. Æqualitas quid?

De Minoritate.

QVoniam Minoritas & Maioritas relatiua sunt: quorum uno cognito, alterum quoq; cognoscitur, ob id non multa uerba expendere licet. Tres itaq; Minoritatis species sunt, inter substantiam .s. ac substantiam: inter substantiam & accidens: & inter accidens ac accidens. Et sicuti Maioritas quandam immensitatem significare uidetur, sic ex opposito Minoritas propemodum nihilo est uicina. Quæ cum alijs respectiuis radicibus omnes entium species circuit. In diuinis tamen nec Maioritas neq; Minoritas locum habet, quia istorum uterq; imperfectionem maximam significat. Hæc de radicibus tàm absolutis quàm respectiuis dicta sint. tres Minoritatis spẽs

DE NOVEM CATEGORIIS Transcendentibus.

DEclaratis principijs absolutis & respectiuis, quæ in unaquaq; arbore pro radicibus sunt firmata, restat ut secundo loco de folijs, quæ omnibus arboribus pro fructuum conseruatione, ac totius arboris ornamento sunt communia, pertractemus. Et licet aliquantulum à tramite Lulli declinauerimus in modo tradendo, quo tàm creatis quàm diuinis arboribus hæc omnia folia conuenire poßint: quæ apud Peripateticos nouem accidentis prædicamenta uocantur: ignoscant tamen nobis Lulliamatores, quia id obseruare uoluimus, Author à Lullo declinat.

Quare Author à Lullo declinet. Qualiter cõsiderari debeât istæ categoriæ.

luimus, ut conceptuum & argumentorum longior series in quacunq; materia haberetur. Hæc etenim transcendentißima considerare necesse est; ut non solum de reali quolibet Ente & rationali prædicari poßint, quæ respectu Entis transcendentißimi inferiora sunt; sed de principijs quoq; tàm absolutis quàm respectiuis, quæ cum Ente illo conuertuntur, & de quibus satis supra egimus. Quibus præmißis, ad uniuscuiusq; contemplationem ueniendum est.

De Quantitate transcendentissima.

Quantitatis definitio.

QVantitas est ratio, qua unum quodq; quod est extra nihil, quantum est. In huius quantitatis descriptione non abs re posuimus dictiones illas (extra nihil) ut descriptio hæc, entibus tàm reali quàm rationali transcendenter sumptis, conuenire commodè poßit. Et ne per incognita procedatur, nosse oportet, quod sicut datur Ens quoddam transcendens & reale, illud nempe quod in DEVM & creaturam diuiditur: similiter ens transcendens & rationale debet dari, quod in ens illud rationis diuidatur, quod Deo conuenit & creaturæ. Certum est enim, & Theologis satis notum: Deum ad creaturam uarijs modis referri; uidelicet, sub ratione creatoris, redemptoris, prædestinantis, reprobantis, & his similibus centum modis, quæ relationes in ipso non sunt reales, sed rationales: aliàs ad creaturæ uariationem & Deus ipse mutaretur, quod impoßibile est Cum ergo rationales sint, nec sub reali ente contineantur; nec minus sub Relationis prædicamento, quia nihil quod Deo conuenit in prædicamento potest esse, tum etiam, quia tunc non rationales essent, sed reales: igitur diuisio illa Entis congruè posita est, de cuius membris & de omnibus quæ sub his continentur, non tantum quantitas, sed qualitas, relatio etc: dici poßunt. Et Quantitas hic auditur pro rei perfectione essentiali, quam non debes imaginari esse ipsam essentiam, sed gradus quosdam essentialis perfectionis, qui à differentijs formalibus uel modis intrinsecis pullulant; qua essentiali perfectione omnia entia

duplex ens trãscendẽs assignatur.

Varijs modis De⁹ ad creaturam refertur.

Quare relatiões Dei ad creaturas nõ sint reales.

Quid per quantitatẽ intelligat.

Origo graduũ essẽtialiũ ostenditur.

parti-

participant, si non formaliter & secundum eorum essentiam, saltem per identitatem ad aliud: quod dicimus propter diuinas relationes personales, quæ secundum Scotistarum uerißimum dogma, nec perfectionem, neq; imperfectionem significant. Si enim in Patre diuino Paternitas perfectionem argueret, cum in Filio & Spiritu sancto non reperiatur: Filius & Spiritus sanctus non æquè perfectione summa ac simplici fruerentur qua Pater: nec imperfectionem arguit, ut clarè patet; prout uerò eæ relationes in diuinam transeunt essentiam, tantæ sunt perfectionis, quantæ Dei essentia; & proportionabiliter idem dici fortè posset de modis intrinsecis, qui cum intelligi haud possint absq; his, quorum sunt modi, nec propriam habere perfectionem dicuntur. De his aliquid dicere putauimus necessarium esse, ne intellectus in applicatione ad singularia, errare poßit. Sed ad principalem nostram de Quantitate contemplationem redeuntes, cum Lullo duas (quasi) species ponimus, quarum prima continua nominatur, altera discreta. Continua quidem est in quantum perfectio copulat unà potentiam proximam, actum, & correlatiuum; ut; si quis hominis essentialem perfectionem contempletur, de qua est præsens nostra consideratio, si statim ad actum reducatur, potentiam proximam uocamus, eadem uerò proxima potentia in actum deducta, dum est in uia ad hominis productionem, actus uocatur, & ipsum productum appellare debemus terminum potentiæ, uel producentis correlatiuum. Quæ tria à Lullo accipiuntur mille in locis pro IVO, ARE *&* BILE*; quorum primum respondet potentiæ proximæ, secundum actui, & tertium correlatiuo. Discreta autem Quantitas nascitur à differentia, quæ est inter perfectionem unius entis & alterius. Cuius rei dabimus exemplum, in his, quibus hæc quantitas repugnare uidetur, ut Lulli studiosus tutò poßit unicuiq; enti applicare. Diuinus intellectus & uoluntas talis sunt naturæ, quod si definiri possent, aliam formalem intellectus rationem haberet, & aliam uoluntas: sed quia definitione nequeunt à nobis intelligi, eorum tamen actus necessarij illud satis declarant & manifestant; quorum unus est Filij generatio,*

Non oĩa ẽtia formaliter perfecta sunt.

Quare relatiões psõales nõ sint pfectę formaliter.

Modi intrĩseci, pariter non dicũt pfectionẽ.

Quantitas duplex, cõtinua et discreta.

Continua quid sit.

Quid scẽt Iuũ, Are, & Bile.

Discreta quantitas quid sit.

Exemplũ de discreta Quãtitate.

Quare intelle̲ct⁹ Dei nō ſit principiū ſpirādi, & uolūtas generādi. *qui intellectui conuenit; alter uerò, Spiritus sancti spiratio, qui diuinæ uoluntati attribuitur: qui tamen actus sic propria determinantia principia cum essentia requirunt, ut unus, nempe, generare, à uoluntate, & alter sc: spirare, ab intellectu non poßit esse. Nec aliam rationem inuenire quis poterit, nisi quia diuini intellectus & uoluntatis alia & alia est ratio: & in hac distinctione discreta quantitas consistit.* Quantitas diſcreta in tres pſonas diuinas reperitur. *Idem de tribus diuinis personis censeas, quæ licet ea ratione, qua in essentia conueniunt, non sint discretæ: tamen in quantum per notionales proprietates distinguuntur, discreta quantitas eis cōpetit: quæ non per continui diuisionem causatur, sicuti prædicamentalis, sed unumquodq; ens naturaliter sequitur.* Latitudo quātitatis. *Et hæc est tantæ latitudinis, ut & quantitati ipsi prædicamentali conuenire dicatur: sed prædicamentalis, finitis tantum & limitatis rebus, de qua Arist: uide in prædicamentis.*

De Qualitate.

Qualitatis deſcriptio. *Post Quantitatis considerationem sequitur Qualitatis contemplatio, quam sic describere placet. Qualitas est uniuscuiusq; entis secundaria perfectio, siue propria, siue appropriata. Et quia huius descriptionis partes declaratione egent, id facere non pigebit. Dicitur perfectio secundaria, ut Qualitatis & Quantitatis discrimen cognoscatur Satis enim ex dictis in capite de Quantitate patet, ibi essentialem perfectionem considerari: hic autem illam, quæ ab hac originem trahit, quam aptè propriam nominare possumus:* Diuin⁹ intellectus & uolūtas nō ſunt attributa. *sicuti in Deo attributa, quæ ab immenso Deitatis pelago pullulari dicuntur: in quorum numero diuinus intellectus & uoluntas nequaquam sunt ponenda, ut quidam autumant: cum de essentia Dei absq; dubio sint, & uerius, quam intellectus & uoluntas creaturæ, de eiusdem creaturæ substantia: quia rationales creaturæ per participationem sunt tales; Deus autem per essentiam.* Appropriatę perfecti. sūt in Deo. *Appropriatæ quoq; perfectiones in Deo reperiuntur, quæ licet natura sua sint communes*

tribus personis: tamen propter aliquid uni personæ conueniens, & non alteri, quædam appropriatæ fiunt. Sicuti de potentia dicimus, quæ Patri attribuitur, cum sit principium totius trinitatis; Filio, sapientia appropriatur; quia per modum intellectus à Patre generatur, cuius intellectus sapientia est subsistens summaq; perfectio: Spiritui uerò sancto, bonitas fit appropriata; quia uoluntate spiratur, quæ diuinam essentiam respicit tanquam summum bonum. Nec desunt in creatis exempla; in diuinis tamen, hæc esse uera; declarare uoluimus: ut liquidò cognoscatur, hæc, de quibus loquuti sumus & loquuturi transcendentißima esse, atq; cuilibet enti conuenire. Vniuscuiusq; rei Qualitas propria, quæ ab essentia eiusdem originatur, perfectio secundaria est, ut in homine risibilitas: in equo hinnibilitas: in igne caliditas: in aëre humiditas, & in alijs quibusuis propriæ paßiones. Appropriatæ uerò secundæ perfectiones sunt, quæ per aliud alijs competunt, ut: calor in aëre, qui ignis uirtute inducitur: aquæ humiditas, quæ ab aëre causatur. Et similiter potest de talibus dici. Hinc sequitur, quod qualitates omnes tàm primæ quàm secundæ in elementatis corporibus appropriatæ sunt; & hoc ratione Elementorum, quæ in ipsis uirtualiter, (ut Scotum sequar) continentur. Huius qualitatis cognitio maximè necessaria est in Lulliana arte, ut quæ per definitionem cognoscere nequimus, per descriptionem saltem ualeamus intelligere, eam constituendo per Quantitatem de qua diximus, & Qualitatem, de qua loquimur: applicando hæc omnia, pro ut decet, infinitè Deo, sed finitè creatis, arborum radicibus, ut radices sunt; truncis uerò ut potentia sunt branchæ, rami, folia, flores & fructus. Sed ad Relationem sermonem dirigamus.

Nota de appropriatis.

Qualitatis cognitio necessaria.

De Relatione.

R*Elationum cognitio satis difficilis est: quia ob earum debilem essentiam fundamentũ requirũt, à quo habent esse; et terminũ, quo suum completum esse consequuntur, qui terminus in sub-*

De Relatiõnũ fundamẽto & termino.

stantijs

stantijs & absolutis non est correlatiuum, sed absolutum, in quo correlatiui relatio fundatur: quæ de facili non cognoscuntur, & ipsam relationem quasi obscurant. Sed ita Relatio ad quascunq; relationes communis definitur. Relatio est ratio, qua unum ad aliud refertur, ut de paternitate & filiatione ostenditur: hæ etenim duæ relationes faciunt, quod suppositum uel persona una aliam respiciat. Vt absolutum patris illud filij per paternitatem, & filij absolutum rectè patris absolutum intuetur per filiationem: quæ Relatio si diuidatur per realem & rationalem, sub reali infinitæ Relationes primò comprehenduntur, siue mutuæ sint siue non; mutuæ ut identitas, æqualitas et similitudo, quæ in Dei essentia, eiusq; sūma perfectiōe, & attributis fundantur: siue non mutuæ, sicuti paternitas & generatio actiua, filiatio & spiratio paßiua, actiua spiratio Patri & Filio in esse constitutis (quasi) adueniens, & spiratio paßiua qua Spiritus sanctus in esse personali constituitur, sustinendo cum D. Thoma Franc. Mayr. & Scoto, personas diuinas relatiua & non absoluta proprietate in esse personali constitui. Sub reali quoq; relatione considerantur relationes illæ, quas logici considerant atq; distinguunt in relationes æquiparantiæ suprapositionis & suppositionis, quæ reducuntur ad illas quas Arist: enumerat. Si uerò aliud membrum primæ diuisionis accipiatur, quædam pariter in Deo reperiuntur, de quibus supra mentionem fecimus, in capite de Quantitate; quæ ideo non dicuntur Relationes rationis, quia ab intellectu fabricantur: sed quia non omnes conditiones eis conueniunt, quæ ad realem sunt requisitæ. De qua materia, si cupis arcana cognoscere, Scotistas consule. Quædam uerò sunt creatæ, quæ ab intellectus actu dependent, ut identitas eiusdem ad seipsum; & distinctio eiusdem à seipso, prout idem in propositione à parte subiecti & prædicati concipitur atq; prædicatum à subiecto est distinctum. Et harum relationum cognitio est ualde necessaria, quia mediante Relatione & habitudine (quam radices cuiuscunq; arboris habent ad truncum, & trunci ad branchas, & branchæ ad ramos; & sic de omnibus arborum partibus) earundem essentia cognoscitur.

[Margin: Relationis definitio. — Diuisio relationis. — quę mutuę sunt. — quæ non mutuæ. — Sub reali relatione q̄ contineāt. — In 5. Metaph: ca. de Adaliqd. — Quare relationes rōis in Deo sint tales. — Relationes creatæ. — Relationū cognitio necessaria.]

De Actione.

De Actione.

VT ad diuinas & humanas operationes, immanentes uel transeuntes conscendere poßis: hanc breuem ipsius actionis notato descriptionem. Actio est respectus operantis ad operatum: non dicimus agentis ad passum, ne latißimus actionis fons in riuulum euadat. Agens enim cum passum respiciat, & in Deo nullum sit passum, cum imperfectionem arguat, nec agentis ad passum respectus esse potest: & tamen sunt ibi operationes ac productiones: operationes quidem, prout Deus essentiam intelligit, & tandem summè amat: productiones uerò in quantum idem Deus, ut suppositum notat, tales operationes producit: quæ sic productæ, altera uocatur filius, & altera spiritus sanctus. Producit quoq; Deus ab æterno creaturas in esse cognito et uolito, nec tamen passum possunt dici, cum idem sint realiter quod Deus. Et ut latiorem differendi campum habeas, non tantum respectiuè ipsam actionem considerare poteris: sed etiam absolutè, sicuti & nos considerauimus, dum de productionibus & operationibus uerba faceremus, distinguendo de actione immanente & transeunte tàm in diuinis quàm creatis: illo tamen sublato in huiusmodi actionibus, ut Deo attribuuntur, quod imperfectionem notat: dependentiā uidelicet, agentis ad actum & è contra; & si quid aliud est quod imperfectionem notet. Nec diuersa actionum genera notabimus, ut logici & physici pandunt: sed tantum illud animaduertendum putauimus: nullum dari ens, cui actio aliqua non conueniat. Materiæ enim primæ actio conuenit, & alijs hoc ente debilioribus, si non realis, saltem intentionalis, prout obiecti rationem habet. Et quantum prosit huius transcendentis cognitio breuibus explicari posse haud puto, cum à latißimis illis radicibus, de quibus supra actionis medio, per omnes partes cuiuscunq; arboris diffusæ, inde admirabiles fructus, tàm creati, quàm increati, pullulent.

Actiōis descriptio prima.

Deus ab æterno producit creaturas.

Nullū datur ēs cui actio nō conueniat.

De Passione.

Non erit laboriosum, per ea, quæ de actione sunt explicata, & naturam paßionis manifestare: cum mutuò actio & paßio se respiciant, de qua non multa dicturi, sic eam describimus. Paßio est respectus operantis ad operatum; & paßio hæc, si fas est, ut paßio nominetur, diuinis non repugnat: quia productæ personæ producentem uel producentes respiciunt, ut satis notum est: sine tamen dependentia aliqua. Apud Lullum actio per ARE notatur, & paßio per BILE, per bonificare, bonitatis actio habetur, & per bonificabile magnitudinis, durationis uel alicuius alterius radicis habetur magnitudinis & durationis paßio. Nec minoris est utilitatis paßsionis cognitio, quam actionis, cum per illam, res uario modo determinatas, uel quasi qualificatas, cognoscere poßimus: & inde multos conceptus fabricare. Quæ de actione dicta sunt & de paßione proportione quadam poßunt dici, sic ergo tot erunt species uel paßionis genera, quot actionis.

Pasſionis descriptio. Pasſio Diuinis nō repugnat. Actio & pasſio apud Lullū.

De Habitu.

Veluti reliqua prædicamenta ad omnia communißima considerauimus; ita & habitum considerare oportet. Habitus ergo non est habitus ad habituatum respectus, ut in Categorijs inquiunt Logici; sed uniuscuiusq; rei proprietas, qua habituatum ordinatur ad opus. Hanc ultimam particulam ponere necessarium fuit, ne uideretur habitus cum qualitate coincidere: conueniunt utiq; in hoc, quod habitus proprietatem dicit, tàm propriam, quàm appropriatam; sed ultra hoc connotat habitus operationem, quæcunq; illa sit, quam qualitas connotare non debet. Et ne exempla in diuinis & creatis relinquamus, quæ propositum nostrum firmant, & rē ipsam magis illustrant, hæc ponere uoluimus. In Deo sapientia, bonitas, charitas, iustitia et similia attributa Deū habituant, omni remota imperfectione, quia secūdum hæc, Deus uel ad intra uel ad extra operatur. Ad intra quidem Filiū & Spiritū sanctum sapientia, bonitate & charitate

Habit⁹ qd? & qd pter qualitatē significet.

Exempla.

ritate producendo: ad extra uerò, creaturis largiendo esse sapientia, bonitate & charitate eadem nec non misericordia & omnipotentia. Et hoc modo bonitas omnes arboris partes habituat, imò & cæteras radices, ut operantes bonum producant. Et ita de magnitudine, duratione & alijs intelligendum est per comparationem ad quodcunq;,quod considerari potest. Sic ignis sua caliditate & siccitate habituatus operatur. Sic aër, terra, aqua & cætera uel ex his constituta uel non; proprijs uel extraneis qualitatibus affecta operantur. Patet ergo nullum posse dari ens, quin habitibus quibusdam, saltem uniuersalioribus decorari poßit.

De Situ.

Quemadmodum positio uel situs in corporalibus partes inter se principaliter ordinat, sic situs, quem nos consideramus inter se ordinat essentiales perfectiones, secundarias, & habitus: ne id, quod præcedere debet, sequatur, & è contra. Optimus est situs inter essentialia, sicuti inter intellectum, uoluntatem & memoriam, quæ Deo, angelo & homini conueniunt: quoniam uoluntas in agendo intellectum præsupponit, quia nil uolitum nisi cognitum, & memoria intellectum & uoluntatem; intellectum, ut potentiam productiuam, sed uoluntatem ut parentem cum prole copulare poßit. In creatis quoq; corporeis, materia formæ præsupponitur, quum natura saltem prius est perfectibile ipso perficiente, & in cæteris corpore expertibus: compositis tamen ex actu & potentia, uel ex genere & differentia, uel ex positiuo et priuatiuo, situs & ordo reperitur: ne confusio, quam natura pati nequit, admittatur. Hinc Raymundo deuoti optimè animaduertant, ne cum confusione quadam, principia uel radices rebus applicent; quoniam, sicuti ab eo admirabili ordine sunt descripta, ut ultimum primum præsupponat, quamuis unum cum alio aliquo modo conuertatur: ita & ipsi custodiant, ne quodlibet principium siue ad probandum siue ad improbandum, in-

Situs qualiter consideretur.

Situs inter essentialia.

Sit⁹ in creatis.

Animaduersio.

differenter assumant. Qualis autem sit inter principia illa ordo, ex his quae de radicibus dicta sunt, satis constat, atq; in commentarijs nostris in artem breuem latius declarabimus. Nec multos ordinis modos explicare modò oportet, quia in enumerandis formis, omnibus entibus communißimis, inter quas ordo numeratur, id fiet.

De Tempore.

Non potest sanè aßignari tempus reale quibuscunq; entibus conueniens, cum eorum tantum sit mensura, quae continuè instabilitati sunt subiecta, ac corruptioni obnoxia: inter quae nullo modo Deus annumerari uerè potest, nisi diabolica mens, ipsißimo Diabolo nequior, id non minus impiè, quàm irrationabiliter ac stulte cogitaret, cùm & creaturae quaedam in entium ordine reperiantur, quae temporaneae mutationi minimè subiacent. Angeli uidelicet ac rationales animae à corporibus proprijs exutae. Quomodo ergo assequi poterimus intentum nostrum, qui uoluimus omnibus entibus has nostras latißimas categorias conuenire? Dicimus, ipsa experientia nobis insinuante, secundum modum nostrum cognoscendi, dari tempus quoddam omnibus entibus indifferens. Et ne impoßibilia uideamus asserere, de Deo disserendo tempus nostrum conuenire sic ostendimus. Certum est differentes operationes ad intra esse & aeternas, quas tamen si catholicus explicare contendit, sub ratione praeteriti uel futuri, quae partes sunt temporis, explicabit; inquiendo, Deus Deum genuit & generabit. Deus Antichristum ab aeterno cognouit. Et unde hoc? propter intellectus nostri imbecillitatem, qui modo suo res diuinas cognoscit, & non sicuti sunt. Tempus igitur quod secundum modum nostrum concipiendi res (quasi) mensurat: in numerum transcendentium ponimus.

Temp' Deo repugnat

Tēp' omni b' cōuenit secundum modū nostrum cōsiderandi.

De Loco.

Non est

Non est admodum difficile ostendere, non tantum creaturas corporeas in loco esse, uerum etiam spirituales substancias tàm finitas, quàm infinitas, licet diuerso modo & ualdè æquiuocè. Impoßibile autem fore puto, aliquam loci descriptionem aßignare, propter uarios modos essendi IN: de quibus in 4. Phys: Arist. tractat, & propter oppositū modum essendi in loco, Deo & creaturæ conueniens; quum creatura sit in loco, ut continetur à loco. Deus autem ut locum continens, & conseruans. Sed sat erit cognoscere corpora esse in loco per se, uel dimensuraliter, circumscriptiuè, occupatiuè, & repletiuè; quæ omnia idem significant, partesq; eorum integrantes, & accidentia, per accidens: partes autem essentiales dum sunt, & potentia tantum sunt partes, dicuntur esse per se in loco. Et hoc dicitur ob animam intellectuam partem hominis essentialem, quæ cum è corpore migrat, atq; tantum potentialis pars efficitur, tunc in loco est, & eo modo quo Angeli, qui sunt in loco, definitiuè. Et esse in loco tali pacto est esse in loco, & non occupare locum, & in uno nunc, quod non in alio, nisi aliter diuina uirtus dispensaret: nec locus semper comparatione ad Angelum pro superficie sumitur, cum & in puncto poßit definitiuè existere. Deus uerò immensiuè in omni loco est, atq; omnem locum & locata conseruat. Sacratißimum autem Christi saluatoris nostri corpus est in hostia sacramentaliter, & sic habes diuersos modos essendi in loco, conuenientes existentibus uel subsistentibus. Ea uerò quæ tantum esse essentiæ uel cognitum habent, propriè non sunt in loco: possunt tamen dici in loco, pro ut in anima conseruantur, si sunt species intelligibiles, actus intelligendi uel habitus: si uerò uniuersalia intellectus operationem actu determinantia, dicas ea esse in intellectu obiectiuè, at in concauo orbis Lunæ ob eorum instabilitatem tanquam in loco, ubi & stultorum cogitationes quiescunt. Hæc sunt quæ de Categorijs transcendentißimis proponere uoluimus, ut aptior studiosus fieret in applicatione cuiuscunq; ad quodcunq;: quæ si optimè contemplabitur, non exiguam utilitatem consequetur.

Quare loc^9 describi nō poßit.

Corpora q̄ modo sint in loco.

Angeli sūt in loco definitiuè.

De^9 q̄modo sit i loco.

Christi corp^9 quomodo sit in loco.

Ea quæ habent esse essentiæ tantū, quomodo sint in loco.

De entibus rationis transcendentibus non dedimus exempla, qualiter eis ex nouem Categoriæ conueniant, ut uitaremus prolixitatem, suo tamen modo quantitas perfectionis eis conuenit, quatenus unum alio est perfectius, quod dignosci poterit ex perfectione maiori fundamenti unius, per comparationem ad fundamentum alterius. Qualitatem pariter tàm propriam quàm appropriatam, in entibus rationis reperies, quam ob tenuißimam eorum entitatem nisi maxima cum difficultate cognoscere poßumus, tamen ea non carent. Si enim distinctionem rationis contempleris & identitatem, certum est diuersas qualitates habere proprias, quoniam in distinctione est aptitudo ad distinguere, & in identitate ad identificare. Sed appropriata qualitas in istis reperitur, quatenus rationis identitas ratione sui fundamēti distinctioni rationali hoc tribuit, ut poßit intellectus operationē terminare. De Relatione nullus dubitabit, an entibus rationalibus transcendentibus conueniat? quia si duo entia rationis, uel duæ secundæ intentiones accipiantur, in eis potest fundari distinctio, quæ nihil aliud est quàm relatio. Si etiam secundam intentionem considerō, ut ad fundamentum refertur, in quo fundatur, uel ad intellectum à quo causatur & cognoscitur, clarißimè patet ipsam referri. Actio neq; rationalibus entibus repugnat, ut actum intellectus terminant: nec etiam paßio, in quantum poßunt eße fundamenta secundarum intentionum. Situs uerò istorum entium est eorum ordo, quicunq; sit ille. Habitus autem nomen consequuntur, ut secundum proprias paßiones operantur. Tempore quoq; mensurantur, prout intellectio illa, qua intelliguntur; respicit tempus continuum uel discretum. In loco demum eße dicuntur, quia ab intellectu conseruantur. Quibus ostensis satis ueram hanc nostram sententiam credimus. Nec Aristotelis prædicamenta sunt omittenda, quum limitatis rebus & in genere constitutis apposite poßint attribui. De quibus in arte breui uerba sumus facturi, cum de nono subiecto erit sermo, sub quo Aristo: prædicamenta accidentium continentur.

Ostenditur hæc omnia pdicaměta cōuenire ētib⁹ ratiōis.

Quare Aristo: pdicamenta nō sint omittenda.

De Formis.

De Formis.

VAldè accommodatè Lullus hæc, quæ immediatè sumus explicaturi, nominat formas, quoniam ad instar formarum, ea varijs modis exornant, quæ sub una quaq; arbore continentur. Et nisi essent istæ formæ, quas omnes ferè Lulli discipuli, ne quidem explicant, sed nec (quasi) nominant; certè tam singulare artificium, non nisi summo mentis acumine excogitatum, & mirum in modum necessarium, penè rueret. Ab istis etenim radices arborum suos habent humores, quos per spirituales quosdam canales insensibiliter ad omnes arborum partes demandant. Quomodo quæso essentia arboris, quam per bonitatem interpretamur, eiusdemq; perfectio, quam sub magnitudinis nomine intelligimus, ac existentia, cui Duratio cõuenire debet, essent unæ, simplices uel compositæ, operatiuæ & productiuæ, nisi hoc esset à formis, quibus ad esse tale determinantur? Harum igitur formarum cognitionem necessariam esse arbitramur, ut melius in tertia parte huius operis apparebit. De formis igitur cum sit tractandum, de quibus Lullus in arbore elementali agit, monitos esse uoluimus studiosos: nos eas tantum formas declarasse, quæ omnibus entibus conuenire possunt: nec inconsultò id obseruauimus, ne ea, quæ sua natura sunt transcendentißima, fierent minus generalia; quod factum fuisset, si arbori alicui tanquam propria attribuissemus. De alijs uerò, quæ numerum centesimum complent, in principio secundæ partis principalis pertractabitur. Hoc tantum unum, nunc est obseruandum, ut cum sint formæ istæ transcendentißimæ, quibuscunq; arborum partibus applicentur; & modo tali, ne una aliam destruat; ut in quarta parte huius primæ partis fusius manifestabitur.

Quare formæ dicãt. null' Lullista de his loquut' est.

Necessitas formarũ.

Quare Autor formas centum nõ explicet.

Vbi de alijs formis tractabitur.

1. De Vnitate.

INter omnes formas à Lullo enumeratas Vnitas est prior, omnibus, & quibuscunq; entibus non repugnans, quæ ratio dicitur, qua aliquid

Vnitas q̃d?

liquid est unum; & hæc forma est diffusa per radices, truncum, ramos & reliquas cuiuscunq; arboris partes. Nec imagineris in capite omnium formarum casu hanc Lullum posuisse, sed optima contemplatione ductum; quia Vnitas est radix origo & fons omnium, ut in libro primo Pymandri, Mercurius Trismegistus ait: hinc est quod Parmenides Eleata Xenophanis auditor, unum esse principium rerum omnium statuit. Et ne ignores de qua Vnitate hic loquamur, dicimus non oportere intelligere, neq; de unitate cumuli uel aggregationis: neq; de unitate per se, quæ inter partes componentes reperitur: nec de unitate per accidens; nec etiam de unitate generis generalissimi, subalterni, speciei specialissimæ & numerali, quia hæ omnes unitates limitatis solum competunt, ac semper imperfectionem habent annexã: sed intelligimus de Vnitate transcendẽti, qua unitate illa sunt talia, de quibus ipsum ens prædicatur: & hæc unitas Deo quoq; conuenit, sub ea ratione qua substantia, spiritus & ens est: non tamen sub Deitatis ratione, quia sub tali conceptu propria unitate gaudet: quæ nominari potest identitatis unitas, quia per ipsam attributa omnia, nec non & proprietates omnes in diuinam transeunt essentiam.

Quare unitas prima omniũ ponatur.

Excludũt quędã unitates.

De unitate trãscendẽti hic loquit.

Nota optimè de Dei unitate.

2. De Pluralitate.

E*X his quæ dicta sunt de unitate facile erit diiudicare de ipsa pluralitate: unum tantum id obseruare præcipimus, quod pluralitas transcendens in radicibus & partibus arborum est seminata, in quantum est sui ipsius plena. s. cum proxima potentia ad actum sibi conuenientem, cum actu & suo correlatiuo: quæ nominantur plurificatiuum, plurificare & plurificabile. Quot enumerauimus unitatis modos, tot sunt pluralitatis. In Deo uerò est pluralitas personarum, ac etiam attributorum, quæ ex natura rei sunt distincta ut optimè deducunt Scotistæ.*

Obserua.

Quę pluralitas in Deo sit.

3. De Simplicitate.

PRout qualibet arbor inuisibilem substantiam à radicibus simplicibus recipit, simplex nominatur, & secundum se totam ac quamlibet sui partem: nec loqui intendimus de ea simplicitate, quæ opponitur pluralitati, quia talem pluralitatem hic immediate supra concessimus: sed de illa quæ non patitur compositionem ex aliquo potentiali & actuali: aliter forma hæc arbori diuinali non conueniret, quæ nullam prorsus habet compositionem. Ex quo sequitur, quòd compositio, quæ plurium tantum positionem notat, potest inter formas hasce locum habere. In alijs uerò arboribus, quæ pro creatis rebus sunt constitutæ, compositio ex actu & potentia etiã reperitur. De qua simplicitate hic loquat.

4. De Forma.

FOrma nõ ut perficiens, sed ut in esse rẽ tantum constituit, in quacunq; arbore potest inueniri, quia nec diuinæ essentiæ repugnat, quæ cum distinctis proprietatibus relatiuis, personas distinctas constituit. Materiam autem omnino remouemus, quia in arbore diuinali inueniri non potest, licet Henrico non uideatur inconueniens, Essentiam diuinam esse quasi materiam in diuinis productionibus, ut subtilißimus Scotus recitat in secunda q. dist: 5. primi sententiarum. Forma omnib⁹ arboribus conueniens q̃ sit. Materia à diuinis remouetur. Subtilissim⁹ Scotus.

5. De Abstracto.

IN qualibet arbore sunt abstracta, s: radices: Verum cum ipsæ substantiam suam tribuant quibuslibet arboris partibus, atq; naturam illarum induant: nec amplius bonitas uel magnitudo simpliciter dicuntur, sed cum additione. Vt sunt in trunco, nominantur bonitas uel magnitudo trunci, & idem dicatur ut sunt in branchis, ramis, folijs, floribus & fructibus. Radices sunt abstracta q̃dam.

6. De Concreto.

QVia ut dictum est supra, dum de pluralitate agebamus, unaquæq; radix in quamcunq; arboris partem descendit, ut est in proxima potentia ad actum, cum actu & suo correlatiuo, quorum primum & ultimum in concreto sumuntur .s. pro IVO & BILE, ideo talia concreta per omnes arbores sunt dispersa ac seminata, quod cognoscitur, dum ad exercitum actum uenimus, dicendo: Truncus est bonus, magnus &c: Branchæ sunt bonæ, magnæ &c: Fructus sunt boni, magni &c: sic de medijs arboris partibus discurrendo.

cognoscũt cõcreta in omnib⁹ arborib⁹ pactũ exercitum.

7. De Generatione.

GEneratio seiuncta à mutatione hic consideratur, quæ radicibus omnibus attribuitur, ut unà conueniant ad unius, uel plurium productionem: eo modo, quo producere possunt; & hoc placuit dicere, quia tantum suppositis productio propriè conuenit: formæ autem uel quæ ad modum formarum se habent, in ratione soliũ principij formalis; ob hanc solam causam Theologi non affirmare audent, diuinam essentiam generare uel spirare, neq; generari uel spirari, & quæ sint rationes, uide apud Scotũ in 1. q. 5. dist: primi.

Qualiter generatio cõsideretur.

Suppositis tm̃ productio cõuẽit.

nota de diuina essentia.

8. De Plenitudine.

PLenitudo, ut inquit Lullus, est generale principium in arbore quacunq; seminatum, & deriuatur à radicibus, non tantum ut radix una est seipsa plena, sed etiam ut similitudo aliarum radicum participat; & de his plenitudinibus tota arbor est plena. Nec forma hæc est eadem cum pluralitate, quia essentiales partes pluralitas tantum respicit uel integrantes: hæc uerò & illas, & aliarum omnium similitudinem, uel aliquarum.

Forma hęc à pluralitate distinguitur.

9. De Totalitate.

Totalitas hic consideratur, in quantum arbores totam suam naturam à generali omnium radicum influxu consequuntur, quam quidem totalitatem trunci branchis, branchæ ramis, & rami folijs, floribus & fructibus communicant. Huius rei exemplum *in qualibet arbore de facili potest inueniri: de arbore tamen diuinali exemplificabimus, cui minus totalitas conuenire uidetur.* Radices *in hac arbore sunt bonitas, magnitudo &c: contrarietate excepta, & aliæ quæ imperfectionem arguunt, quæ in totam trunci naturam* Dei *sc: substantiam influunt, prout sunt sub infinita ratione ac perfectione considerata: non quod radices sint ipso trunco priores, ac aliquid in ratione principij in* Dei *essentiam influant, cum radices istæ, quæ in* Deo *sunt perfectiones, à diuina pullulent essentia: sed quia intellectus noster cognoscit* Deum *& creaturam conuenire in transcendenti, ratione bonitatis, magnitudinis, durationis, potestatis, & alijs transcendentibus, quæ conuenientia uel conformitas non potest esse ad aliquod inferius, quia ad inferiora est differentia; ergo in aliquo superiori, & superius semper influentiam habet aliquam ad inferiora: si est superius in essendo, habet influentiam realem: si in prædicando, rationalem sc: per modum prædicandi.* Truncus *uerò branchis suam totalitatem communicat, & branchæ ramis, per identitatem saltem.* Ex *dictis patet non esse considerationem de totalitate, ut est ratio, qua aliquid propriè totum dicatur, sed impropriè.*

Exēplū de totalitate ꝑ arbore diuinali.

Radices in Diuinā arborē q̄mo- do influāt, uel non.

Superius in essēdo et in prædicādo.

10. De Partialitate.

Valdè à proposito nostro esset alienum, si de partialitate considerantes uel integrantem uel essentialem consideraremus, cum supremo enti omnino repugnent partes istæ. Impropriè *igitur partialitas hic accipitur, prout, sub bonitate, magnitudine, duratione, & alijs radicibus, bonitas, magnitudo, & duratio* Trun

Impropriè accipiť partialitas.

ci, Brancharum & aliarum arboris partium continentur, quæ partes subiectiuæ possunt nominari. Illud uerò à quibus istæ emanare dicuntur, uniuersales partes sunt, quæ totalem quandam radicem constituunt: de qua totalitate hic immediatè supra intelligimus.

11. De Interioritate.

Actus, interioritas dicitur.

CVm actus uniuscuiusq; rei inter agendi potentiam ac terminum actionis mediet, atq; sub ea ratione qua mutuo se respiciunt, relatiuum uidelicet & correlatiuum utriq; illorum sit intrinsecus; ideo talis actus interioritas dicitur; bonificare itaq; uel magnificare, siue respiciant bonificatiuum & bonificabile, magnificatiuum & magnificabile generale, siue proprium, uidelicet Trunci, Brancharum aut aliarum arborum partium, interiora sunt. Et interioritas in hoc proposito inter generales formas sedem occupat.

12. De Exterioritate.

Exterioritas qualiter hic accipiatur.

EXterioritas uerò hoc in loco consideratur, quatenus aliquid est extra aliud per differentiam aliquam, quæ inter illa reperitur. Sic bonitas est extra magnitudinem & durationem, quia hæc respicit essentiam; magnitudo essentiæ perfectionem tantum: Duratio uerò rei existentiam: sic arborum partes quædam extra reliquas sunt per differentiam, quæ inter illas consurgit. Quemadmodum uerò ad particularia descendendo, per hanc formam cognoscuntur, quomodo uarijs modis una res sit extra aliam, siue hoc sit realiter, sicut equus extra asinum; continens extra contentum: siue per intellectus operationem, ueluti quando homo absq; risibilitate consideratur; ita per interioritatem cognoscere possumus, qualiter aliquid in alio contineatur, siue sit potestatiuè, siue uirtualiter, uel per identitatem, aut identicè, uel actu, aut per aliquem modorum essendi IN, siue per omnes octo modos simul, uel per infinitos alios modos; qui per

Per interioritatẽ qd cognosci possit.

uaria definitionum genera possunt inuestigari. Has duas formas praecipuè nota, quia non parui sunt momenti.

13. De Statione.

HAec forma non minus est necessaria radicibus & partibus arboris cuiuslibet, quàm utilis cognitu. Necessaria quidem est, ut res perpetuo maneant. In cognoscendo uerò est admodum utilis, quia per hanc cognoscimus bonitatem, magnitudinem, & cæteras radices, non tantum in se, uerum etiam, ut in Truncis, Branchis & Fructibus arborum existunt, non amittere propriam rationem formalem & unitatem; si enim propriam naturam amitterent, ut seipsas partibus arborum communicant, non diceretur Truncus bonus à bonitate, & magnus à magnitudine, at magis talis à seipso, quod fieri nequit, quia nulla res à se ipsa habet esse.

Necessitas huius formæ ac utilitas.

14. 15. 16. De Longitudine, Latitudine, & Profunditate.

NOn hic considerantur tres istæ formæ, eo modo quo à Mathematicis, sed metaphoricè & similitudinariè. Inter radices est longitudo, quatenus una est in alia, ut, Bonitas in magnitudine, hæc in duratione, duratio in potestate, potestas in cognitione, & cognitio in appetitu, sic procedendo rectè usq; ad ultimam radicem; quam longitudinem partes quoq; arborum retinent, quatenus bonitas talium partium est in magnitudine, & hæc in tertia radice, & tertia in quarta usq; ad finem. Latitudo uerò inde causatur, ut tertia radix primæ aggregatur, quarta secundæ, quinta tertiæ, sexta quartæ sic aggregando: quæ latitudo, si ad omnes est generalis, non est ad aliquam arboris alicuius partem applicata: sed si particularis, tunc uel trunco, uel branchis, uel alijs arborum partibus est annexa. Profunditas autem consurgit, prout radix quælibet plena est sui ipsius, atq;

Metaphorica consideratio.

Lõgitudo quid?

Latitudo quid?

Profunditas quid?

omnes simul ad unius profunditatis constitutionem concurrunt; si in generali, & generalem; si in particulari, & particularem constituunt profunditatem.

17. De Potentia.

Duplex potentia.

POtentiam duplicem statuit Lullus: unam, quæ est ad actum dispositio, quam Ari. in 9. Metaph. uocat potentiam paßiuam: alteram, quæ actiua dicitur. De priori non est principalis nostra intentio, cum arbori diuinali nequaquam conuenire poßit: per accidens tamen possumus hic eam considerare, quatenus arboribus creatarum rerum est necessaria: quæ potentia est in radicibus, ut trunci arborum immediatè deducantur: in truncis uerò brancharum potentia existit: & sic de qualibet arborum parte debet intelligi, pro ut una est in alia. Potentia uerò actiua est in radicibus, in quantum suum esse conferunt trunco & omnibus arborum partibus, quæ in bonitate dicitur bonificatiuitas: in magnitudine magnificatiuitas, & suo modo est dicendum de alijs radicibus.

Potẽtia actiua in radicibus.

18. De Obiecto.

duplex obiectũ, intra uidelicet et extra.

DVplex obiectum aßignatur, unum, quod intra esse dicitur; alterũ quod extra: primum illud est, quod actiua potentia respicit tanquam correlatiuum essentiale, ut bonificatiuitas, quæ bonificabile essentialiter respicit. Obiectum uerò extra dicitur, quod actiua potentia non respicit tanquam correlatiuum proprium, sed extraneum, ut magnitudo, duratio &c: quæ à potentia actiua bonitatis tantum extrinsecè aspiciuntur. Verum tamen est quod obiectum extra, fit obiectum ad intra, quando uirtute potentiæ actiuæ illud in propriam sui naturam conuertit agens, ut in motu generationis & augmenti manifestè apparet,

Obiectũ extra fit itra.

19. De Actu.

19. De Actu.

Actus duplici ratione consideratur: primo modo pro operatione, quæ à potentia actiua procedit, qui in omnibus arboribus locum habet: sed alio modo pro actu, quo res prius in potentia existens, fit in actu, qui entibus illis conuenit tantum, quæ mutationi alicui subiacent. Per actum priorem radicum influxus, aliarumq; arborum partium cognoscuntur: at per secundum formam rei uel essentiam in creatis intelligimus. Actus duplex.

20. De Prioritate.

Quia inter omnes formas Prioritas & Posterioritas sunt præcipuæ, cum ab ipsis totus rerum ordo pendeat, maiori egent inquisitione, ideo plures modos prioritatis aßignabimus, ut probè cognoscant studiosi, quomodo in applicatione huius formæ se debeant gubernare; ne impoßibilia Deo aliquando attribuant, & quæ diuinis conueniunt, repugnare opinentur. Quinq; modos prioritatis Scotistæ in suis formalitatibus aßignant, quorum prior est prioritas perfectionis, & sic in quolibet genere entium datur unum primum, quod rationem mensuræ habet, intelligendo de mensura perfectionis. Vt in genere substantiæ pro mensura extrinseca Deus aßignatur: sed pro intrinseca conuenienter aßignare possemus Luciferum, quo ad sua naturalia, quia in perfectione, quamcunq; creaturam excedit; de quo uerificatur illud Augustini dictum: Duo fecisti Domine, unum propè te & aliud propè nihil; & hic prioritatis modus in diuinis non datur, comparando diuinum ad diuinum. Secundus modus est generationis prioritas, de qua prioritate Arist: in 9. Metaph: inquit. Priora generatione sunt posteriora perfectione: dummodo (sic à quibusdam Scotistis glossatur) prius extrinsicè ad esse posterioris concurrat, & uterq; illorum sit in eodem genere. Neq; modus iste in diuinis reperitur, quia ibi prius & posterius in perfe-

Prioritas et posterioritas, sunt præcipuæ. Nota usq; in finem. Quinq; modi prioritatis: Primus. De⁹ est mẽsura extrinseca substãtiarũ. Lucifer uerò intrinseca. Secundus. Arist:

Tertius. *ctione esse nequeunt. Tertius modus est Durationis prioritas, quæ Duratio triplex est, sc: Aeternitas, Aeuum & Tempus, de qua supra egimus.*
Quart⁹ habet qnq; grad⁹. 1. *Quartus modus est naturæ, cuius prioritatis quinq; sunt gradus. Primus est, qui in una fundatur natura, atq; ad aliam terminatur; ita, quod inter naturas illas sit ordo producentis ad productum.*
2. *Secundus est inter illa, quorum unum est (quasi) originatum ab alio, ut de propria paßione dicere possumus, quæ à suo subiecto (quasi) originatur. Et secundum hos duos gradus, prioritas naturæ in diuinis non reperitur.*
3. *Tertius prioritatis naturæ gradus in illis reperitur, quorum unum ab alio non dependet, ut effectus uel mensuratum, uel conseruatum, unum tamen aliud præsupponit; & hic prioritatis gradus inter intellectum & uoluntatem inuenitur, quia uoluntas in operando intellectum præsupponit.*
4. *Quartus gradus inter ea haud dubiè est, quæ sunt infinita, & unum ab alio pullulat, & hic gradus inter Dei essentiam & attributa consistit: potest quoq; esse inter eandem essentiam & relationes personales, licet non sint infinitæ formaliter.*
5. *Quintus & ultimus est, quando inter aliqua duo, est tantum distinctio secundum proprietatem personalem, & unum accipit totum suum esse ab alio, & hoc modo, Pater diuinus est prior Filio; hoc præsupposito, quod personæ diuinæ proprietatibus absolutis in esse personali constituantur, ut D. Bonauentura & Ioannes de Ripa sentiunt, quorum sententiam Theologorum omnium Princeps Scotus, & abstractionum Pater Franciscus Mayronus ualidißimis rationibus tuentur.* (D. Bon: & Io: de Ripa, Scotus & May.) *Tres ultimi gradus prioritatis naturæ, Deo conueniunt, cum nullam importent imperfectionem.*
Quintus. *Quintus et ultimus prioritatis modus, originis prioritas nuncupatur, quæ in diuinis esse conceditur, & præcipuè inter personam originantem & originatam, quamuis inter diuinam essentiam & personas quoq; esse testetur D. Augustinus, ubi inquit: Si quis intuitiuè uideret essentiam, uideret eam priorem origine filio.* (in li: de triplici habitaculo.) *Alij sunt huius quinti modi gradus, imò & prioritatis modi, de quibus in postprædicamentis fit mentio, quos breuitatis causa omittimus. Sat nobis sit de modis prioritatis*

ritatis dixisse, quorum cognitione ingeniosus Lector poterit de facili cognoscere, qua prioritate radices in se, Ramos, Branchas, & reliquas arborum partes praecedant, & pars una aliam, imò & quaelibet radix quamlibet, siue in se considerata, siue ut in arbore quacunq; & in qualibet arboris parte contenta, discurrendo per omnes modos. Proportionabiliter de posterioritate intellige, de qua Lullus agit sub ratione duarum immediatè sequentium formarum.

21. De Secundarioritate.

HAec forma est in arboribus quibuslibet, quatenus radices prius truncum respiciunt, & truncus branchas quàm ramos; & uniuersaliter est ratio, qua unum quodq; prius respicit propinquius quàm remotũ in operando per modum efficientis; quamuis per modum finis aliter fit. Perfectius enim tali casu prius ab operante intelligitur, licet sit ualdè remotum, quàm minus perfectum, sed propinquum: & hoc modo prius radices fructus appetunt, quàm truncum, ramos uel branchas. Secũdarioritas quid?

22. De Tertioritate.

HAnc formam posuit Lullus, ut constituti naturam ostenderet, quod ex duobus ad minus resultat, quodq; tertium hac de causa nominatur. Nec repugnat diuinis, cum ibi sint constitutae diuinae uidelicet personae, quae essentia & proprietatibus relatiuis in esse personali constituuntur, licet propriè constitutum tertium aliquod non possit ibi dari, cum persona idem sit realiter & essentialiter quod essentia & proprietas relatiua. In creatis uerò ubi constitutum est essentiale, uerè tertium quoddam debet appellari, quia realiter à partibus suis distinguitur. Ex radicum igitur unione, quarum aliquae per materiae modum se habent, & quaedam per modum formae, tertioritas resultat. Haec forma est uniuersalis ad omnes consimiles formas quae in qualibet arbore sunt seminatae: quae forma quoq; resultare potest ex unione partium essentialium radicis cuiuscunq;. Forma hęc quare Diuinis non repugnet.

23. De Augmentatione.

Augmētatio, q̄modo accipiatur.

HIc augmentatio accipitur, ut radix una ab alijs similitudinem recipit, & quanto magis recipit, tanto magis augetur; sic augetur bonitas, quando per magnitudinem fit magna, & per durationem durans: augetur quoq; quo ad operationem, quando bonificat alias radices. Et hæc forma, sicuti & aliæ, in omnium arborum partes, est seminata.

24. De Dispositione.

Dispositio à potentia differt.

PEr formam dispositionis res aptè fiunt ad plura: ut patet de ferro, quod est ob sui duritiem dispositum, ut ex eo fiat malleus; & dispositio differt à potētia, quia dispositio est à natura: potētia uerò agens extrinsecum respicit ut naturā: differunt etiam, quia in aliqua re potest esse potentia, & nō dispositio: ut in lapide est potentia ad esse sursum, non tamen dispositio uel aptitudo, quæ idem sunt.

25. De Proprietate.

Proprietas duplex.

PRoprietas quæ dispositionem supponit, duplex est sc: propria & appropriata: Propria, ut bonificare bonitatis, & magnificare magnitudinis. Appropriata uerò ut bonificare magnitudinis, quod à bonitate ei collatum est, & magnificare bonitatis.

26. De Proportione.

Proportio quid?

PRoportio est ratio, qua plura in uno tertio conueniunt, quæ tamen inter se non sunt æqualia, nec intelligendum est de inæqualitate, quæ est quantitatis prædicamentalis proprium, sed transcendentissimè sumptæ. Vnde dicimus, inter bonitatem, magnitudinem & durationem esse proportionem, quia sicuti bonitas respicit essentiam, ita & magnitudo perfectionem essentiæ, & Duratio existentiam. Vel, ut clarius loquamur; quælibet concordantia uel conuenientia aliquorum ad unum tertium, proportio est. Cuius proportionis effectus pulchritudo dici potest.

27. De Conditione.

Conditio ratio quædam est, per quam res conditionatæ sunt, sicut bonitas & magnitudo, quoniam sicuti bonitas suam similitudinem communicat: ut conditio seruetur; ita et magnitudo bonitati proprium esse largitur. Quæ conditio requirit in eo, cui aliquid communicatur, ut aliquid pariter retribuat, quodcunq; sit illud. Et ab his naturalibus conditionibus exeunt artificiales, quibus ementes & uendentes, ac cæteri quotidie utuntur. Conditio quid?

28. De Intentione.

Intentio ratio est, per quam res operantur ob finem aliquem. Ignis dando aëri suam caliditatem, hac intentione ducitur, ut bonus cognoscatur, quia se ipsum diffundit. Volendo autem destruere aquam, quæ inter aërem & terram mediat, hoc ideò facit, ut maiorem cum terra habeat concordantiam ad recipiendum ipsius siccitatem, quod non satis commodè fieri potest, propter aquæ frigiditatem, impedientem. Quæ intentio duplex est: prima sc: & secunda. Prima est finis ultimus rei: Secunda uerò, est finis sub fine. Et ex naturalibus intentionibus, artificiales oriuntur. Intẽtio qd? Intẽtio duplex.

29. De Ordinatione.

Per ordinationem res sunt inconfusæ & distinctæ, quæ ordinatio non tantum requiritur inter arborum partes, sed etiam inter radices, & non solum in essendo, sed in operando quoq;. Ex naturalibus ordinationibus homines acceperunt artificiales, quæ mores, operationes & talia ordinant. Plures sunt modi ordinis, qui sub nomine prioritatis supra sunt explicati. Per ordinationem qd fiat?

30. De Operatione.

Entia cum non sint ociosa, naturales suas habent operationes, quibus uarios producunt effectus. Nec alicui enti denegatur operatio aliqua, uel realis uel intentionalis.

31. De Influentia.

PEr influentiam res similitudinem suam rebus alijs communicant. Vnde radices in Truncum influunt, & Truncus in Branchas: sic inducendo usq; ad indiuidua inclusiuè, quæ in alia influunt, ut directè seipsa, uel indirectè conseruent.

32. De Refluentia.

Differētia hui⁹ formę à cōditiōe. Refluentia qd respiciat.

HAcc forma à Conditione differt. Per conditionem, ut diximus, aliquid suo communicanti, ille cui fit communicatio, reddit: siue illud sit idem cum eo, quod communicans tradidit, siue non: sed Refluentia respicit in correlatiuo suum relatiuum, secundum eam formam, quam correlatiuum à relatiuo accepit. Cuius rei exemplum tradere non est opus, cum hanc Refluentiam quotidiè in his perspiciamus, qui malum pro malo reddunt, bonūq; pro bono.

33. De Productione.

QVia per Operationem non requiritur, ut aliquod tertium resultet, ut patet de immanente, sed in productione requiritur, ideò inter se duæ istæ formæ sunt distinctæ, tanquam magis & minus communes. Differt quoq; hæc forma à generatione, de qua diximus, quia est opus naturæ. Productio autem est latior. Dicimus enim Spiritum sanctum produci, non tamen generari. Differentiam unius formæ ab alia admodum notare oportet, ne unà confundantur, & earum natura ignoretur. Ponit Ray: Lullus duas formas, sc: Originem & Exitum, quæ cum poßint de facili confusionem causare maximam in intellectu cuiuscunq;, ob conuenientiam quam habent cum his uidelicet Generatione, Augmentatione, Conditione, Operatione, Influentia, Refluentia, Productione & alijs, ideò eas omittimus. Sed si subtilis uoluerit has quoq; cognoscere, hæc pauca, sibi sufficiant. Origo ponitur pro operatione illa, qua subiectum quodlibet propriam paßionem producit. Exitus uerò actui accommodatur; qui ab actiua potentia est, non comparando ipsum ad terminum.

Differentię inter Productionem et generatiōnem.

De origine & exitu.

Origo q̄d?

Exitus qd?

minum, quia tunc esset uel generatio, uel productio, uel aliqua alia operatio.

34. De Separabilitate.

Licet uideatur, quod ista forma sit eadem cum exterioritate, ualde tamen differunt, quia exterioritas est inter illa, quae aliquo modo inter se sunt distincta, separabilitas uerò tantum in his reperitur, quae secundum existentiam sunt distincta, ut, Pater, Filius, Arbor & Fructus, qui non est in arbore. Et quia sic hanc formam considerando non omnibus entibus potest conuenire, quia tali distinctione entia omnia non sunt distincta, ideò possumus dicere, ea esse separata, quorum unum cognitum est, aliud non. In homine quidem est bonitas & magnitudo, quem si considerauero ut bonus tantum, tunc in eo bonitas & magnitudo erunt separata.

Differentiã nota.

Hæc forma quomodo omnib⁹ entib⁹ conuenire posſit.

35. De Inseparabilitate.

PEr ea, quae de superiori immediata forma dicta sunt, huius satis erit nota essentia, oppositum meditando. Et ueluti eam duplici modo considerauimus, realiter sc: & rationaliter: ita & hanc ijsdem modis contemplari debemus. Istae duae formae in homine sunt idem realiter sc: Bonitas & magnitudo, quia non habent propriam existentiam, nec habere possunt. Bonitas etiam à seipsa est inseparabilis ratione, si actu intellectus simplici consideretur; si actu uerò complexo intelligatur, tunc potest à seipsa separari.

36. De Poſsibilitate.

VT haec forma omnibus conuenire poßit, ac etiam Deo, non oportet poßibilitatem intelligere, ut conuertitur cum contingentia, sed ut impoßibilitati opponitur, & in quantũ non arguit repugnantiam ad esse. Sic filius Dei & Spiritus sanctus sunt poßibiles, in quantum filio de patre esse, non repugnat, & Spiritui sancto à Patre & Filio.

Quomodo poſsibilitas accipiatur.

37. De Impoſsibilitate.

IMpoßibilitas cum poßibilitati opponatur, oppoſitam habet naturam, quæ in nullo ente inuenitur, cum naturam deſtruat, præter quam in chimæra, quam imaginatio noſtra ex impoßibilibus fabricat. Hæc omnia ſunt impoßibilia, uidelicet: Bonitas non eſt magna: Bonitas non eſt in Deo: Bonitas non eſt in creatura. Et per omnes arbores eſt negatiuè diſperſa.

38. De Similitudine.

SEcundum Peripateticorum ſententiam, propriè ſimilitudo in qualitate fundatur, non eſt tamen inconueniens, ut largè ſimilitudinem accipiendo & in quantitate ac ſubſtantia ſit; quia & identitas uel diuerſitas, quæ in ſubſtantia propriè
lib: 10. Me fundatur, inter entia q. cunq; inuenitur, teſte Ariſt. qui inquit. Omne ens omni enti comparatum, eſt idem uel diuerſum. Quatenus i-
taph: tex. gitur bonitas ſuam ſimilitudinem magnitudini largitur, inter ſe ſimi-
12. les eæ duæ formæ ſunt. Differentia tantum ſpecie, in genere conuenientia ſunt ac ſimilia, & quæ numero differunt, in ſpecie aßimilantur.

39. De Diſsimilitudine.

REs omnes, quæ diſtinctas habent naturas, inter ſe dißimiles nuncupantur. Et hæc dißimilitudo attenditur penes quamcunq; differentiam, quemadmodum & ſimilitudo penes omnẽ conuenientiam uel identitatem.

40. De Natura.

NAtura in omni arbore eſt neceſſaria, propter uarias generationes uel productiones in illis repertas, quæ fieri minimè poſſunt absq; naturæ beneficio, quia principium eſt alicuius formæ abſolutæ.

41. De Punctualitate.

Non minus

NOn minus metaphoricè hoc in loco acceptatur punctualitas, quam longitudo, latitudo & profunditas, de quibus supra dictum est. Hinc est, quod punctualitas est actus, sub ratione indiuisibilitatis consideratus, qui mediat inter relatiuum aliquod & correlatiuum suum, ueluti bonificare, quod mediare uidemus inter bonificantem & bonificabile.

42. De Instrumentalitate.

QVamuis hæc forma in una quaq; arbore locum habeat peculiarem, ut uidebimus: tamen nec sibi repugnat, ut etiam alijs arborum partibus se communicet, quia nihil aliud est, quam potentia sub actu operandi accepta; quæ ad instar instrumenti artificialis propinquior est suo effectui, qualibet re ad effectum ordinata. Cuius rei si exemplum desideras, sume potentiam uisiuam sub actu suo, quæ instrumentum appellatur uisionis.

43. De Necessitate.

NOn esset hæc forma omnibus rebus uniuersalis, si pro conditionata necessitate uel simplici acciperetur, quia primo modo res quædam creatæ sunt necessariæ; secundo uerò modo Deus solum. Necessitas igitur hoc in loco consideratur, quatenus res aliqua sine alia esse nequit. Sic animal est homini necessarium, correlatiuum suo relatiuo, calor igni, aëri humiditas, aquæ frigiditas, terræ siccitas, bonitati magnitudo & alia principia. Sic Deo est necessarium generare & spirare. Nec dicimus eodem modo diuinis & creatis necessitatē huiusmodi conuenire, quia in creatis aliq; unum esse absq; reliquo nequit, ob imperfectionem. In diuinis autem, si Deus absq; generare & spirare non potest uerè intelligi, non est quod generare sit de Dei essentia, quemadmodum animal est de hominis essentia, & calor ignis uel essentiale. Sed quia Deus est summæ perfectionis; non tantum sub ea ratione formali, qua essentia est uel Deitas, sed etiam quatenus est intelligens & uolens, sub qua ratione dicitur generare Necessitas qualiter sit accipiēda.

 & spira-

& spirare, non quod intelligere tantum Dei sit generare, & uelle spirare, ut quidam asserunt, sed quoniam rationales actus necessariò essentiales præsupponunt.

44. De Perfectione.

SVo modo unaquæq; res perfecta existit, & hoc merito generalis perfectionis, à qua, perfectiones omnes descendunt. Quæ perfectio uel essentialis potest esse, sicuti hominis essentia in tanta perfectione constituta, uel hanc insequens, ueluti sunt perfectiones omnium accidentium. In creatis utraq; reperitur. In diuinis autem prior solum, quia secundæ perfectiones imperfectionem habent annexam. De his multa habes in capitibus de Quantitate & Qualitate.

45. De Vita.

Vita omnibus entib⁹ non inest. *NOn est ignotum, & rudibus hominibus, uitam omnibus entibus non inesse, quia huius rei experientia est rerum magistra, nisi aliqui in eorum caderent sententiam, qui existimarunt Mundum animal esse maximum, cuius anima in quamlibet mundi partem uitam immittit, ad instar animalis, quod est mundi pars: nec hoc tamen sufficeret, quia licet existentibus esset uita communicata, non tamen his quæ tantum esse essentiæ habēt, & quæ nullam mundi partem occupant, quemadmodum sunt Ideæ uel uniuersalia, quibus uolumus* Vita omnibus entib⁹ couenies. *has omnes formas conuenire. Aliam igitur uitam statuere necessarium est, quam uocamus uirtutem, sub actu consideratam, qua res, multas operationes producere potest, ueluti uirtus illa, qua ignis calefacit & comburit. Et hæc forma differt à perfectione, quia perfectio non respicit operationem. Differt quoq; à potentia actiua, quia hæc ab illa supponitur, nec est idem cum Virtute de qua supra loquutum est, quia ibi uirtus in esse quieto consideratur, hic autem sub actu. Qua uita uiuunt omnia, & nil reperitur, quod non habeat uirtutem operandi aliquid.*

46. De Essentia.

Essentia

Essentia rebus omnibus tribuit esse, quæ in esse abstracto considerata, naturam rei cum sua perfectione significat. Natura hominis in tanta perfectione considerata; quia quod alterius cuiuscunq; substantiæ corporeæ naturam perfectione superat, essentia uocatur.

47. De Ente.

Ens concretum uel connotatiuum essentiæ dicitur, quod præter essentiam, quam principaliter significat, connotat aliquid se habens ut determinans, nec in propria forma potest exemplum dari; quia tale determinans propter suam maximam uniuersalitatem proprio nomine caret. Et hoc est omnibus entibus commune, sicuti essentia.

De Quæstionibus uel Regulis.

Huius principalis primæ partis, quarta pars de Quæstionibus siue Regulis tractat, quibus totum Lullianum artificium optimè regulatur, atq; per harum optimam noticiam sic hominis intellectus dirigitur ac illuminatur, quod absq; ulla difficultate ad omnia quæsita respondere ualet, ac ignoti cuiuscunq; (præmissa ad arbores reductione) in definitiuum conceptum deuenire potest; quia definiendi ratio ac modus ab his sumitur, ut statim apparebit dum de ijs tractatum erit. Quoniam uerò huiusmodi regulæ non semper coniunguntur propositionibus, de quibus dubitare contingat, sed quandoq; imò frequenter, necessarijs ac natura sua manifestißimis, ideo germanam quæstionum significationem sibi non uendicant. Nec de complexis semper quærunt (de quibus propriè mouentur quæstiones) sed etiam de incomplexis, ut manifestum est discurrenti per omnia principia uel radices, secundum omnia quæstionum genera eorumq; species. Fatendum igitur est, easdem, quæstionis nomen sortiri, quatenus quæsitiua sunt signa. Regulæ quoq; dicuntur, quia hominis intellectum dirigunt, ut appositè definire uel respondere poßit, sicuti

Quare q̄stiones p̄priè uocari nō posſint.

Quare Regulę dicāt.

ſupra dictum eſt. Optimum ordinem harum regularum inter ſe poſſemus de facili oſtendere, cuius rei cognitio cũ non ſit admodũ neceſſaria, breuitatis gratia omittimus. Dicere tñ non recuſamus haſce quæſtiones eſſe admodum generales, quod nec dari genus aliquod quæſtionis aut inueniri poteſt, quin ſub his contineatur: imò ob latiſsimam illarum naturam una alijs omnibus communis eſt, quemadmodum de radicibus ſupra diximus; quod Lulli artificiũ generale hoc expoſtulat.

Nota.

De Quæſtione VTRVM.

P*Er hanc quæſtionem de rei eſſe quæritur, ſecundum omnes temporis differentias; & regulatur per poßibilitatem. Eius ſpecies tres ſunt, teſte Lullo, in principio quartæ partis principalis Artis ſuæ generalis, uidelicet Dubitatio, Affirmatio & Negatio; quarum prior reſpectu eorum eſt, quæ ad utrumlibet dicuntur, uel quæ contingentia ſunt. Secunda uerò de his quærit, quæ neceſſaria cognoſcuntur. Tertia autem eſt de impoßibilibus: ad quas reſpondendum eſt per affirmationem uel negationem, aut per poßibilitatem, contingentiam, impoßibilitatem uel neceßitatem, ſicuti magis expediens erit: id tamen obſeruando, ne per reſponſionem principia deſtruantur, id eligendo quod ratio non dictat. Si enim fiat quæſtio, Num Antichriſtus ſit creandus? ſtatim per principia uel radices tàm abſolutas quàm reſpectiuas diſcurrere neceſſarium eſt, & id concedere quod magis Bonitati, Magnitudini, Differentiæ, Concordantiæ & alijs radicibus conſonat. Poteris quoq; arbores uel ſubiecta contemplari, quibus ſi non repugnabit, ſub ſe id continere de quo mota eſt quæſtio, tunc eligendum erit. Quia ergo non inconuenit Bonitati ac alijs radicibus ad hominem conſtituendum, ut uniantur ſimul, ideo Antichriſtus homo, creandus eſt. Diuinæ quoq; Bonitati, Magnitudini & Poteſtati non aduerſatur Antichriſtum creare, ut ſatis patere poteſt. Neq; Arbori humanali repugnat hunc fructum producere, cum natura ſua bonus ſit, licet praua uoluntate ſceleſtißimus: ob id aliquando erit,* Si

Hæc quæſtio tres habet ſpecies.

Nota.

erit. Si uerò de Chimæra quæratur Num *sit creanda? intellectus statim affirmabit nequaquam hoc posse fieri, quia nec aliqua reperitur arbor, cui similem fructum producere conueniat; nec radices unà conuenire posse, ut ex illis id constituatur, pugnantes inter se partes habens uariasq; in specie: nec minus per regulas uel quæstiones discurrendo, aliqua possunt inueniri, per quæ Chimæræ definitio ostendatur.* Per *hanc regulam definitio indagari non potest, cum de rei esse quærat, quod in definitione quacunq; supponitur.*

Quare per hanc regulã, aliqd definiri non possit.

De Quæstione QVID.

Q*Væstio hæc, quæ per* Quidditatem, *Essentiam,* Naturam *ac* Realitatem *regulatur, quatuor habet species principales, sub quibus plures aliæ contineri possunt.* Prima *species est de definitione & definito, quomodocunq; sumatur definitio, siue sit quidditatiua & per intrinseca, siue quietatiua & per extrinseca inuenta, dummodo cum suo definito conuertatur: & huiusmodi definitiones poteris multiplicare, recurrendo ad* Topicam Aristo: *Secundum hanc primam speciem sumuntur definitiones radicum, dum dicimus.* Bonitas *est ratio qua* Magnitudo, Duratio *ac cæteræ radices bonæ sunt, uel* Bonitas *est, cui competit bonificare: suo modo de quibuscunq; entibus dicendum est.* Nec *definitiones istæ ineptæ sunt, ut inepti quidam opinantur, quia multa sunt, quæ genere & differentia carent, ex quibus definitio conflatur; ueluti sunt transcendentia omnia ac generalißima genera, quæ si definire uolueris, hac meliorem nunquam inuenies, quam* Lullus *docet. Secunda species est, quando de re aliqua quæritur, quid habeat in se naturaliter ac essentialiter: & respondendum est per ea, sine quibus res esse non potest, ut puta per* IVVM, ARE, & BILE. & *sic* Bonitas & *aliæ radices habent plura coessentialia uel connaturalia.* Et *modus iste definiendi est ualde tutus, cum per intima rei aßignetur, ualetq; ad construendas demonstrationes ac rationes necessarias.* Intellige *tamen per* IVVM, ARE, & BILE *non*

Prima species.

Secũda species.

quatenus aliquod particulare respiciunt, quia hoc est per accidens: sed ut hæc tria indifferenter se habent ad omnia, & hoc essentiale est. Pluribus alijs modis aliquid in se aliud habere dicitur, quos recitare non expedit, ac sigillatim illorum unumquemq; describere; hoc tantum tibi satis sit cognoscere, entia in se aliquid habere, aliquo istorum modorum uel pluribus, uidelicet eminenter, uirtualiter in esse reali, uirtualiter in esse cognito, potentialiter, actualiter, identicè, unitiuè, immensiuè, per dominium, per influxum, per mixtionem, per modum loci tam communis quàm proprij, uel per modum perficientis, siue substantialiter siue accidentaliter, uel alijs modis de quibus ubiq; Aristo: disserit, quosq; de facili inuenire poteris, discurrendo per Radices, Arbores, partesq; illarum. Per tertiam speciem quæritur, Quid sit res in alio? Et uarijs modis ad hanc quæstionem respondendum est, quia & diuersimode una & eadem res potest esse in aliquo uel in pluribus. Bonitas enim uel Magnitudo dicuntur in aliquo esse, quatenus illud est habituatum, ut secundum Bonitatem uel Magnitudinem agat uel patiatur. Hanc speciem poteris multiplicare eo modo, quo secunda species multiplicata est, discurrendo etiam per subiecta omnia, radices, ac regulas. Qualiter uerò definitiones sumendæ sint, unico exemplo manifestabitur, cum de regulis omnibus tractatum erit. Quarta species est, qua quæritur, Quid res in alio habeat? cui respondendum est per ea, quæ actionem uel paßionem significant; ut intellectus in obiecto est, illud intelligendo, atq; in specie intelligibili, quia eam recipiendo patitur. Deus in creatis omnibus per sapientiam, potentiam & essentiam; creata uerò in eo reperiuntur, quia conseruantur & diriguntur.

Plures modi habēdi.

Tertia species.

Quarta species.

De Quæstione DE QVO.

Haec quæstio, per materialem rationem in rebus implicatam regulatur, quoniam de his quærit, quæ ad rem aliquam constituendam sunt necessaria, siue illa intranea sint uel extranea: & habet

& habet tres species. Prima petit unde uel á quo, res originem suam ducat; cui responderi debet, secundum conuenientiam quæ penes subiectum attenditur, uel id de quo dubitatur. Si de Deo quæratur, Vnde sit, uel á quo? á nullo esse, sed á seipso, respondendum est; quoniam Deus est á se, ex se, per se, & in se. Si uerò de creatis quæstio petat, non á seipsis, sed á Deo, tanquam ab uniuersalißimo agente, esse, fateri necessarium est: licet quibusdam, nempe corporalibus, non repugnet á pluribus agentibus particularibus, suam quoq; habere essentiam. Per secundam, de constituentibus rem inquiritur; siue constituentia illa summæ sint actualitatis, uel unum habeat rationem actus, alterum potentiæ, uel materiæ & formæ, aut unum positiuum sit, alterum uerò priuatiuum. Tertia species est de dominio uel posseßione, secundum quam dicimus, intellectum esse Hominis, id est, ab homine poßideri, & regnum Regis. Huius speciei quæstiones possunt multiplicari, discurrendo per omnia, quæ respectum aliquem notant. Prima species. 2. species. 3. species. Hæc q̃stio quomodo multiplicari posſit.

De Quæstione QVARE.

HAec quæstio, interrogat de rei essentia, quatenus ad existere uel operari ordinatur: ideo huius quæsti duæ sunt species. Per existere non intelligimus esse extra causam suam, aliter ad entia omnia quæstio hæc non esset uniuersalis, sed indifferenter accipitur pro quocunq; esse, siue reali, siue cognito. Si per primam speciem de intellectu quæratur, quare existat? respondendum est, quia hoc á propria plenitudine habet, nempe ab intellectiuo, intelligere & intelligibili; tum quia per Bonitatem, Magnitudinem ac cæteras radices, suum esse consequutus est. Per operationem uerò est, ut intelligat & cognoscat suum finem, aliorumq; entium naturam, & ut per eam, homines uarios scientiarum habitus acquirant. Per existere quid intelligatur. 1. species. 2. species.

De Quæstione, cuius regula est QVANTITAS.

SEcundum Lullum, huius quæstionis duæ sunt species generales, uidelicet, Duæ spẽs hui⁹ q̃stiõis

uidelicet, simplex & composita; quarum prior respondet essentiæ uel existentiæ rei, in quantum illud esse res adipiscitur per influxum simplicium radicum; posterior uerò rei iam constitutæ (quasi) aduenit, ob pluralitatem concretorum essentialium, uidelicet IVVM, ARE & BILE. *Plures tamen huius quæstionis possent species aßignari, sicuti & plures sunt quantitates; uidelicet quantitas perfectionis, uirtutis, & molis, quæ triplex est .s. longitudo, latitudo, & profunditas; quibus ea quoq; possunt addi .s. quantitas continua succeßiua, & discreta; siue sumatur continuum & discretum propriè, siue transumptiuè: quemadmodum & transumptiuè considerauimus in capite de Quantitate. Simili quoq; modo longitudinem, latitudinem, ac profunditatem etiam descripsimus, dum de formis erat sermo. Alia plura possunt colligi ad hanc quæstionem pertinentia, quæ in capite de Magnitudine, Fine ac Quantitate dicta sunt, ac explicata.*

Plures species possũt aßignari.

De Quæstione, cuius Regula est QVALITAS.

Duas continet spẽs.

D*Vas sub se continet generales species hæc quæstio, cuius signũ quæsitiuum est* QVALE, *quæ cuilibet enti applicari possunt; una quarum de proprijs qualitatibus quærit, altera uerò de appropriatis. Satis in capite de Qualitate explicatum est quid sint, tamen breuibus uerbis earum quoq; essentiam manifestabimus, ut illarum cognitio menti magis inhæreat, cum ubiq; de ijs mentio fiat. Qualitas propria est, quæ rei conuenit per se; appropriata uerò quæ per aliud. In igne caliditas, propria qualitas nuncupatur, cum per se, & secundum propriam naturam illam sibi uẽdicet, sed q͠a siccitatẽ ratione terræ poßidet, hinc est quod appropriata dicitur. Per hanc quidem regulam Artista inquirit ea, quæ inter subiectum & prædicatum sunt superiora & inferiora, quia propriæ qualitates semper sunt superiores, sed appropriatæ inferiores. Plures sunt qualitatis species, de quibus Ari: agit, secundum quas quæsita multiplicari poterunt, ubi de creatis erit inquirendum.*

Qualitas ꝓpria et appriata q͠d

In ꝑñto de Qualitate, et in 5. Meta: cap: de Quali.

De Quæstione, cuius Regula est TEMPORALITAS.

Regula quæstionis quæ tempus quærit sub hac uocula QVANDO, *non est tam arctè considerandæ ut uerba sonare uidentur, aliter de Deo & Spiritualibus substantijs, secundum hanc quærendi formulam, nequaquam quærere uel dubitare possemus: Consideretur ergo hic temporalitas, pro duratione quacunq;, uel eo modo, quo à nobis in Categorijs declaratum est; & tot habet species, quot secunda, tertia, nona, & decima quæstiones habent. Sub ijs uerò speciebus diuisiones sumere poteris, diuidendo durationes per signa uel instantia, si aliam diuisionem nequiuerint admittere, quemadmodum Aeternitas & Aeuum. Facile satis est, per aliarum quæstionum species, huius quæstionis species quoq; indagare: exemplum tamen dabimus quomodo sint petendæ à secundo quæsito, ut promptior sit studiosus ad reliqua inquirenda. Si quæratur per primam speciem illius quæsiti. Quando est homo? tunc esse debemus fateri, quando illius essentia subsistit. Per secundam speciem; tunc est homo, quando suas pertes essentiales habet. Per tertiam. s. quid sit in alio? Est in muliere ut bonificans, magnificans, potens &c: Per quartam uerò & ultimam, homo habet in alio. s. habitu, scientiam; situ, figuram; in tempore, mutationem; atq; in loco, locatum esse.*

Quomodo téporalitas hic cõsideretur.

Exépla de speciebus.

De Quæstione VBI, cuius Regula est LOCALITAS.

Sub hac quæstione quindecim species continentur (inquit Lullus) quæ ex secunda, tertia, nona & decima quæstionibus desumuntur. Et hæc quæstio, de existentia in aliquo loco uel situ quærit, qua sæpißimè utuntur homines, dum scire cupiunt, Vbi Franciscus sit, uel tali tempore fuerit? Nec accipiendus est locus uel Vbi phisicè, quia non tot eius essent species, quot aßignauimus, sed indifferenter & omnibus illis modis, quibus res una in alia potest esse, siue secundum determinatum quoddam genus uel speciem, aut secundum transcendens aliquod,

15. species sub hoc quæsito continentur.

Quomodo loc⁹ sit cõsiderãd⁹

Exépla secundũ uarias species quod. Raymundus dat exempla, qualiter per species aliquot, intellectus sit in loco, ut loci essentia magis cognoscatur, quæ describere uoluimus. Per primam speciem secundæ quæstionis, intellectus est in ubi siue loco, quia est in sua essentia. Per secundam est in seipso, sicuti partes in suo toto. Per tertiam est in alio, quia in anima siue homine. Per quartam est in illa uirtute, secundum quam habet habitum sciendi. Per primam speciem tertiæ quæstionis; sicuti intellectus est primitiuus, non habens aliquid præiacens, ex quo sit deriuatus materialiter, sic locus primitiuus est, quatenus existit pars uniuersi atq; generalis; & quo ad hanc speciem, non est locus sensibilis neq; imaginabilis, sed per intellectum cognoscibilis solum. Per secundam, sua figura uisibilis & imaginabilis est, non quo ad essentiam. Per tertiam locus est collocati possidentis locum, sicut calefactum possidet caliditatem, ipso habituato caliditate Et subiungit Lullus, quod per has tres species attingitur essentia loci per intelligere tantum; ita quod locus particularis in subiecto sustentato est diffusus, & deriuatur à loco uniuersali in subiecto uniuersali sustentato. Qui locus uniuersalis locat omnia locata, sicut omnia calida sunt calida, per uniuersalem caliditatem. Per primam speciem nonæ quæstionis, loci natura cognoscitur; nam per hoc quod pars est in parte, sicut ignis in aëre, ut patet in elementato, forma in materia & omnes partes in suo toto, & è conuerso, sic unus locus est in alio per accidens, & omnia loca particularia in loco uniuersali. Locus ulterius cognoscitur per secundam speciem, quia est instrumentum substantiæ, quo locat partem in parte. Et hæc sunt, quæ de Vbi tradit Lullus, in Arte sua generali.

In 4. par: principali.

De Quæstione QVOMODO, cuius regula est MODALITAS.

Innumeræ hui⁹ q̃stionis sũt species.

ASsignantur quatuor species huic quæstioni, innumeræ tamen possunt esse, quia radices omnes, ac prædicamenta omnia accidentalia cum suis generibus, speciebus, ac proprietatibus considerata, unamquamq; rem saltem creatam possunt modificare.

Et ex

Et ex uarietate modificationis, species huius quæsiti consurgunt. Sed quæ sint illæ quatuor species quas Ray: tradit, restat uidere. Prima est, quando de re aliqua quæritur, Quomodo sit in se? quæ si applicetur intellectui; tunc respondendum est. Intellectum in tali esse constitutum dici, quando remotus est ac segregatus ab omni alia essentia, uel saltem, quando taliter consideratur. Secunda est, quando de intellectu quæritur, Quomodo sit in alio, & illud idem in ipso? cui hoc modo satisfaciendum est .s. intellectum in uoluntate habere suum esse, ipsaq; in eo existere, quatenus cum memoria animam rationalem constituunt. Tertia petit, Quomodo intellectus est in partibus suis, partesq; in illo? ad quam respondere poteris, hoc ideo esse, quia per eandemmet naturam qua ipse constat ex proprio intellectiuo, intelligibili, & intelligere, sic & hæc tria eius partes dicuntur. Quarta autem inquirit. Quomodo intellectus suam similitudinem ad extra transmittere possit? Et huic dubitationi breuibus satisfacere quis poterit, si eundem intellectum aliquo habitu informatum considerauerit extranea intelligere.

1. species (Prima) · 2. (Secunda) · 3. (Tertia) · 4. (Quarta)

De Quæstione CVM QVO, cuius Regula est INSTRVMENTALITAS.

Hæc quæstio quærit de instrumentis & medijs, quibus res in suis operationibus utuntur, siue illa essentialia sint. quemadmodum anima rationalis instrumentum est, quo homo intelligit, uult & memoratur; siue passiones uel proprietates, sicuti in ferro est grauitas, & in igne leuitas; aut sint accidentia communia, secundum quæ substantiæ operantur, ueluti sunt nouem accidentis prædicamenta; & deniq; quæstio hæc petit de omnibus accidentibus moralibus, sub quibus uirtutes omnes ac uitia continentur, ac etiam de illis corporibus, quibus Mecanici in diuersis eorum artibus utuntur. Ray: autem quatuor species illis haud absimiles, enumerat quæ immediatè priori quæsito sunt applicatæ. Per primam quæritur. Cum quo intellectus est animæ pars? Et responderi debet, quod cum Boni

Nota optime.

1. species

tate, Differentia, Concordantia ac omnibus radicibus, contrarietate excepta. Per secundam. Cum quo intellectus alia à se intelligit? Dicatur, quod intellectione. Per tertiam. Cum quo intellectus est uniuersalis uel particularis? Respondeatur, quod ratione specierum, quæ si uniuersalium sunt, uniuersalis fit, si particularium, particularis. Per quartam, Cum quo intellectus extra se, suam mittit similitudinem? Potest responderi, quod cum proprio intellectiuo, intelligibili, ac intelligere, cum quibus facit species esse intellectas, & per memoriam recolibiles ac etiam per uoluntatem amabiles. Et eæ quæstiones omnes, inter se non sunt tam diuersæ ac disparatæ, quod una de ijs, quæ ad omnes alias responsum est, quærere uel dubitare non poßit; imò ob earum maximam generalitatem sunt tam connexæ, quod de una quaq; data responsione, secundum omnes, homo potest ueritatem inuestigare.

Nota.

Modus sumendi Definitiones ex Quæstionibus.

Definitiones ex omnibus quæstionibus desumptæ.

PRomisimus exemplis ostendere, qualiter rei uniuscuiusq; definitiones quamplurimæ, ualeant fabricari ex quæstionibus, quod statim obseruare curabimus, de Angelo id manifestando. Diximus, primam quæstionem non esse ad propositum huius negotij, quoniam ipsa de rei esse quærit, quod in definitionibus supponitur; per reliquas igitur intentum nostrum explicabimus: Per primam speciem secundæ quæstionis Angelus definiri potest. Angelus est illa creatura, quæ magis est Deo similis. Per secundam. Angelus est, qui habet partes suas essentiales, tanquam constituentes eius esse. Per tertiam, quo ad actionem, Angelus est, qui id agit, quod sua uoluntas uult, intellectus intelligit, ac memoria memoratur, & hoc sine successione & fantasmate adiuuante. Quo ad paßionem Angelus bonus est, qui à Deo recipit immediate influentias. Angelus uerò malus ille est, qui ab extra recipit paßiones, quando nequit homines ad peccandum inducere, uel qui à Deo per gratiam abest, suo fine frustratus.

Ex secunda.

Per quartam.

Per quartam, Bonus habet in Deo gloriam, & in inferioribus potestatem, Malus uerò pœnam. Per primam speciem tertiæ quæst. Angelus est à Deo creatus, non de materia aliqua. Per secundam, est de omnibus radicibus uel principijs, in esse spirituali ac completo constitutus. Per tertiam, est Dei creatura cum benedictione & gloria. si bonus est; si malus est, utiq; Dei creatura dicitur, cum contradictione, dolore ac pœna. Per primam speciem quartæ quæstionis, eodem modo debet definiri, sicuti definitus est in secunda specie tertiæ quæstionis. Per secundam uerò ideo est, ut Deum intelligat ac diligat, præbendo obsequia hominibus. Per quintam quæstionem, Angelus tantus est, quantæ sunt eius partes essentiales, siue discretæ sint, uel continuæ. Per sextam quæstionem, quo ad qualitates proprias. Angelus est, cuius intelligere & uelle est efficacißimum, uel qui in tempore imperceptibili maximum transit spacium, uel qui non est natus uniri corpori. Secundum uerò appropriatas qualitates, Angelus est secundum diuersos habitus in intellectu uel uoluntate subiectatos, logicus, grammaticus, uel philosophus; aut sapiens, prudens, bonus, humilis, fidelis, mitis, patiens, & uerax: si bonus est, si uerò malus, quo ad ea quæ ad uoluntatem spectat, oppositum considera. Per septimam quæstionem, quæ est de tempore, Angelus est, cuius esse in æuiternitate existit. Per huius quæstionis species discurrere poteris. Per octauam quæstionem, Angelus est natura completa, in loco existens, non tamen locum occupans. Per primam speciem nonæ quæstionis, Angelus est substantia quædam spiritualis, cuius esse est per se, & non cum aliqua re coniunctum. Per secundam, Angelus est in Cœlo, ut motor, cœlumq; in eo ratione potestatis. Per tertiam, Angelus est in suis partibus essentialibus, per propriam naturam uel essentiam, partesq; in eo reperiuntur, eadem de causa. Per quartam, Angelus est, qui uoluntate sua ac potentia exequutiua, uarijs modis operatur. Per primam speciem quæstionis decimæ, Angelus est, qui cum Bonitate ac alijs radicibus existit, contrarietate exclusa. Per secundam, Angelus est, cum suis principijs innatis & naturalibus. Aliæ sunt huius quæstionis

Ex 3. Ex 4. Ex 5. Ex 6. Ex 7. Ex 8. Ex 9. Ex 10.

ftionis species, de quibus exempla non adducuntur, quæ tamen quilibet inuenire de facili poterit, si optimè speculabitur. Possunt quoque res definiri per radices omnes, ac uarijs alijs modis, quos aliquando enumerabimus (Deo concedente) sed pro nunc contentus esto.

ANIMADVERSIONES pro Radicibus.

PRincipalis primæ partis hæc pars quinta & ultima, pauca quidem continet, sed admodum necessaria scitu, quoniam in hac explicantur quæ ab arte Lulli omnem ambiguitatem tollunt.

Animaduersio 1. A radicibus igitur auspicaturi, hæc erit prima animaduersio, non radicibus solum accommodanda, sed etiam Categorijs ac Formis. Quod licet hæc omnia natura sua sint transcendentißima, tamen quando substantijs particularibus applicantur per prædicationem, uel accidentibus, tunc particularia fiunt; nec amplius eandem obtinent facultatem, qua transcendentißimè considerata, nata sunt frui; nempe ut radix una uel aliquid tale, de altera in abstracto prædicari poßit. Vnde propositiones istæ falsæ sunt, Bonitas Petri, est Magnitudo Petri, Magnitudo Petri, est Duratio Petri; quia abstractum de abstracto nequaquam prædicari potest, nisi quando ambo sunt infinita positiuè uel permißiuè, uel saltem alterum illorum; quod de prædicatis illis uerificari non potest ad Petrum comparatis; secus erit si in concreto sumantur. De hac materia plurima omitto, quæ possunt uideri

In 5. dist. sui Cōstat. apud illuminatum May: Hæc tamen propositio uera est. Bonitas Petri, est Magnitudo, uel Magnitudo Petri, est Duratio; quia prædicatum non sumitur limitatè, sed transcendentißimè; & secundum hunc modum optimè de limitato subiecto prædicari potest; quia licet positiuè & formaliter non infinitum sit, tamen permißiuè, quoniam Deo potest applicari, qui formaliter est infinitus. Nec frustra hæc animaduersio ponitur, ut cognoscat intellectus, quomodo seipsum ligare poßit, ac uincula euitare.

2. Non est dubium, quin tàm radices quàm categoriæ, ratione maximè ge-

mæ generalitatis taliter ad inuicem sint connexa, quod ad unius positionem, in bona consequentia alterius uel omnium positio sequatur; sicuti ad positionem Bonitatis, *sequitur positio aliarum radicum, & ad positionem* Quantitatis, *reliquarum Categoriarum, quoniam cum ente conuertuntur: tamen ratione præsuppositionis à posteriori ad prius. est formalior consequentia. Vnde optimè sequitur,* Petrus *est gloriosus, ergo de eo hoc est uerum.* Petro *uerè gloria inest, ergo ratione uirtutis alicuius. Est uirtuosus, ergo est uolens. Est uolens, ergo cognoscens. Est cognoscens, igitur habet potentiam aliquam. Est potens, igitur existit. Existit igitur perfectionem habet. Est perfectus, ergo esse essentiæ habet. Idem est iudicium de respectiuis radicibus ac Categorijs. Posito .n. quod* Petrus *sit in* Tempore, *sequitur ipsum quoq; Situatum esse,* Locum *occupare,* Passione *affici &* Actione, Respectus *habere,* Qualitatibus *esse subiectum, ac demum* Quantitatem *possidere. Hæc animaduersio aurea sanè potest existimari, quia per hanc uia aperitur, ac modus explicatur, quo media ad argumentandum, & in optima consequentia, sint desumenda.* Aurea animaduersio

3. *Præterea summa diligentia est adhibenda in applicatione uniformi harum radicum ad subiecta, ne monstrum aliquod propter ineptam applicationem sequatur. Si enti rationis* Magnitudo *à ratione fabricata applicatur, reliqua quoq; applicanda, eiusdem naturæ debent esse. Nec difficilè erit hoc obseruare, si congruè quod primum est in ordine quodq; cætera prærequirunt, erit applicatum. Radices omnes primam præsupponunt* Bonitatem *.s. Et categoriæ omnes sine* Quãtitate *existere nequeunt: ideo si alicui enti* Bonitas *realis uel ab intellectu excogitata applicetur, & sequentia talia erunt; idem intellige de* Categorijs.

4. *Scala naturæ est obseruanda; & omne quod perfectionem sine imperfectione notat in inferiori, superiori debet attribui. Operatio lapidi attributa (qui lapis est in infimo gradu naturæ constitutus) attribuenda quoq; est* Vegetantibus, *quæ secundum scalæ gradum obtinent,* Sensitiuis *exterioribus sensibus, quæ tertium. Sensitiuis interioribus* Grad° scalæ naturalis.

oribus sensibus, quæ quartum. Intellectui coniuncto, qui quintum, Intellectui separato finito, qui sextum, & tandem Deo conuenire opinandum est, qui tanquam omnium rerum summum Principium, in capite scalæ sedet. Quod uerò imperfectionem habet annexam, si inferiori conuenit, non superiori omni est attribuendum: hinc sequitur, quod à Deo remouenda est Contrarietas & Minoritas, licet inferioribus conueniat. Scalam naturæ ordinauit diuinus Lullus per nouem subiecta, & longiorem per quatuordecim arbores; & gradus quilibet est generalißimus, sub se continens subalterna genera; hæc uerò species; species autem indiuidua. Qui in omni negotio multa cupit scire, hanc scalam sibi formet, & per radices, Categorias, Quæstiones ac Formas discurrat, applicando secundum subiectorum conuenientiam.

Diuin' Lullus ordinauit Scalam naturæ.

Nota.

5. *Radices illæ, quæ rem in esse constituunt, quando applicantur subiectis, illorum naturam sortiuntur; ut patet de Bonitate, Magnitudine, Duratione ac reliquis; quæ Deo applicatæ, infinitæ fiunt, creatis uerò finitæ.*

6. *Discrimen inter radices ac reliqua transcendentißima, est præ oculis semper habendum, ne definitionum & proprietatum læsio causetur. Et discrimen ex ijs poterit cognosci, quæ in capite de Differentia dicta sunt.*

7. *Integra radicum natura est seruanda, quæ seruabitur, si radix una opposito suo non applicabitur, sub ea ratione qua oppositum est. Non est igitur Bonitas malitiæ adiungenda, Magnitudo paruitati, & Duratio non existenti. Plura possem tradere pro radicibus, quæ tamen ex dictis possunt deduci; ideo & diligens Lector ea inquirat.*

ANIMADVERSIONES pro Categorijs.

Nota.

Prima.

Omnes animaduersiones quas pro radicibus descripsimus, satis commodè Categorijs possunt applicari, ut liquidò patet; hinc est, quod non multa de ijs dicemus. Hoc explicare uolumus, uidelicet

uidelicet has Categorias speciem tradere radicibus ac formis, secundum quas possunt tales nominari. Bonitas etenim, Vnitas uel Pluralitas, licet speciem quandam recipiant à subiectis illis quibus applicantur, adhuc tamen nescitur quid determinatè sint, nisi ad Categorias recurratur. Scio quidem unam & eandem rem plures habere rationes, secundum quas distinctè concipi potest; quam si considerauero bonam uel magnam, quatenus est homo uel lapis, nec adhuc optimam illius bonitatis uel magnitudinis noticiam habebo; prout Bonitas conuenire adæquatè dicitur illi rei. Si uerò rem eandem secundum Categorias ordinauero, tunc per applicationem radicum uel formarum, in hanc deueniam cognitionem scilicet, aliam esse hominis uel lapidis essentialem bonitatem, aliam secundum qualitatem propriam uel appropriatam, & aliam secundum Categorias reliquas, diuidendo ac subdiuidendo omnibus modis poßibilibus. Nec negamus hæc pariter à radicibus uel formis specificari, quia æquè sunt transcendentißima. Viceßim igitur specificantur, sed ab ijs omnibus, arbores & subiecta.

Admirabilem utilitatem consequeris, si hæc prædicamenta disposueris eo modo, quo radices disponuntur; ea aliquando considerando absolutè, aliquando respectiuè, & ex illis quatuor figuras constituendo. Primam, qua omnia hæc absolutè considerentur, & unum de alio prædicetur, imò omnia de uno. Secundam, in qua Quantitas, Qualitas, & Habitus ordinentur pro primo triangulo. Actio, Relatio, & Paßio pro secundo. Vbi Quando & Situs pro tertio, miscendo unum triangulum uel angulum cum alio, rectè, obliquè, & transuersaliter. Tertia figura, unà has duas figuras connectet, cameras triginta sex constituendo; & secundum unam quamq; cameram duodecim propositiones elicies ac uiginti quatuor quæstiones, uti Lullus hoc de radicibus posse fieri docuit. In quarta uerò, poteris primam, secundam & tertiam figuras coniungere, atq; maximam tabulam construere, qua infinitas rationes uel argumenta conficies. Quæ omnia in quarta parte principali clariora fient, per ea quæ de

2. Admirabilis utilitas.

Nota.

quatuor figuris à Lullo inuentis explicabuntur. Et sic duplicatam habebis Lulli artem. Hæc pro Categorijs tibi sufficiant.

ANIMADVERSIONES pro Formis.

1. Animaduersio. *Solita sua ingenij perspicacitate Lullus formas inuenit, ut earum medio magis atq; magis in rei cognitionem intellectus deuenire possit; eæ etenim, cum nihil aliud sint quam rerum proprietates, quæ à rei differentia uel modo intrinseco emanant, ipsis cognitis, & rei essentia cognoscitur; & hunc modum cognoscendi ubiq; monstrat Ar: Quod autem hoc sit uerum, unico exemplo uideamus. Ar. in libris phisicorum, subiecti totius naturalis philosophiæ proprietates multas enumerat, atq; docet quid illarum quælibet sit, & hoc ea tantum de causa facere opinor, ut illius natura magis cognoscatur. Non etenim sola cognitio, quod ex materia & forma componatur atq; efficientem & finalem causam habeat, sufficit; sed necessarium est scire motui esse subiectum ac infinito in potentia, loco contineri, tempore mensurari, & ob motum continuum primi mobilis, posse actualiter moueri: quæ omnia passiones sunt quædam & affectiones.*

In li: post Metaph: 7 8. 9. 10. & in li: omnib' phisi.

Nota. *Quando igitur, rei alicuius ignotæ noluerimus essentiam cognoscere, statim ad formas recurrendum erit, si alia ratione nequiuerit à nobis cognosci.* 2. *Obseruandum tamen est, ne per affectiones communes id inquiratur, aliter definitio non erit propria. Si per esse spirituale uellem Deum describere, hæc utiq; descriptio inanis esset, quia Angelo & animæ rationali ac speciebus intelligibilibus competere potest. Si uerò dicam. Deus est necessarius omnino immobilis ab omniq; compositione segregatus; hæc utiq; descriptio bona existimabitur. Dicet aliquis, Illa sanè descriptio bona est, sed unde habeatur, nescio.*

3. Adhabēdā noticiam passionum cuiuscunq; entis. *Nota optimè quæ sequuntur, & scies. Quando alicuius rei ignorantur passiones propriæ, statim ad illius oppositi naturam recurrendum est; cuius passiones si cognosci poterunt, & alterius oppositi cognoscētur, sin uerò, tūc ad naturæ scalā cōfugere debes, & priorū uel posterio-*

posteriorum in tali scala indagare passiones, ex quarum cognitione, eius de quo cupis, per respectus uarios, passiones cognosces. Quando Deum descripsi, sicuti supra patet, creaturam contemplatus sum, quæ in ratione diuisionis entis Deo opponitur, cuius passiones præcipuæ, cum sint contingentia, mobilitas & compositio, oppositum Deo conuenire consideraui; ideò optimè descripsi. Plura possem dicere, sed subtiles subtilia quærant.

ANIMADVERSIONES pro Quæstionibus.

Ex ijs quæ de Quæstionibus dicta sunt, satis earum animaduersiones sunt notæ: nonnulla tamen manifestare non pigebit, at cum breuitate. Primum animaduertere debes. Quando de re aliqua quæsitum erit; licet per propriam quæstionem responsio sufficiens elicietur, huic tamen coniungere poteris responsionem, quam illa quæstio expostulat, quæ ab hac originem ducit: mutuo enim se debent adiuuare, ut responsio clarior sit. Secundum est, ut caueas in definitionibus à quæstionibus sumendis, ne loco unius aliam accipias, ob nimiam similitudinem quam regularum species aliquando inter se habent. Quibus explicatis, cum Dei laude ac gloria, hæc prima pars finem adepta est.

1. Animaduersio.

2.

SECVNDA PARS.

ABsoluta prima parte, in qua ea omnia sunt explicata ac declarata, quæ ad naturam cuiuscunq; subiecti cognoscendam sunt necessaria; remanet ut secundam partem aggrediamur, in qua subiecta omnia considerantur. Per subiecta hoc in loco intelligimus quæcunq; ab intellectu cognoscibilia, siue hoc fiat propria uirtute, uel luminis super naturalis. Et ne procedendi ordinem relinquamus, hanc partem in tres partes diuidemus; in quarum prima, per sufficientem entis diuisionem arboribus applicatam, apertè manifestabimus, nullum posse dari ens, uel intellectu excogitari, quin sub arbore aliqua contineatur: in secunda cuiuslibet arboris partes, in uniuersali tamen, deliniabimus: in tertia uerò, singularum arborum naturam & partes, in particulari aperiemus.

Pro prima parte secundæ partis principalis.

NVllus inficiabitur, quin hæc inferius descripta entis diuisio, realis sit, realibusq; entibus conueniens, tamen dubitabit aliquis de rationalibus. An locum habeant in ijs arboribus? quæ dubitatio de facili è medio tolletur, inquiendo; quod in arbore humanali hominis intellectus consideratur, qui horum entium præstantissimus est opifex.

DIVISIO ENTIS, per quam ostenditur, entia omnia sub quatuordecim arboribus contineri.

Non te conturbet amice Lector, si de accidentibus corporeis nullam mentionem fecimus, quoniam id obliuio non causauit, sed consultò hoc tacere uoluimus, quia in omnibus ferè arboribus reperiuntur dispersa; ueluti in prima parte ostendimus. Pro arbore sensuali hoc monere placuit, quod quamuis nullum poßit reperiri animal omni interno sensu carens, animalia tamen sub arbore Imaginali considerare oportet, ac si exterioribus sensibus essent expertia; & sub sensuali sine internis sensibus. Et sic est finis primæ partis, secundæ principalis.

Vt ea omnia statim cognoscere quis poßit, quæ in hac secunda parte principali continentur, breuiter deliniare singulas arbores uoluimus, & eo ordine, quo explicabuntur: quod satis utile arbitramur futurum studiosis. Et in hoc, secunda pars huius principalis partis completur.

DE ARBORE ELEMENTALI.

Ad hanc arborem omnia elementa uel elementata reducuntur, quæcunq; sint illa. Ea quoq; quæ uita fruuntur, quatenus elementata, in hac arbore continentur. Affectiones etiam omnes, omniaq; accidentia uel operationes, elementis uel elementatis conuenientia hic considerantur, ut in sequenti arbore patet.

Arboris

Arboris Elementalis partes sunt

- Radices .s. Bonitas, Magnitudo, Duratio & aliæ, quæ supra in prima parte sunt explicatæ.
- Truncus; qui constare dicitur ex omnibus corporibus sub Lunæ concauo contentis: suumq; esse à radicibus habet, quatenus unà aggregatæ in ratione materiæ & formæ, quoddam chaos constituunt.
- Branchæ, sunt quatuor elementa simplicia, uidelicet Terra, Aqua, Aër & Ignis, quæ sua natura sunt à corruptione remota.
- Rami, sunt elementa composita .s. Terra, Aqua, Aër & Ignis: per quæ sustentamur ac uiuimus.
- Folia, sunt corruptibilia accidentia .s. Quantitas, Qualitas, Relatio, Actio, Paßio, Positio, Habitus, Vbi & Quando.
- Flores, sunt rerum instrumenta, quibus utuntur in suis operationibus; sicuti manus, pes &c. Operationes quoq; ab illis manantes.
- Fructus, sunt elementa omnia, siue perfecta sint uel imperfecta: quæ generantur aut in aëre, uel in aqua, uel in terra.

DE ARBORE VEGETALI.

Ea omnia quæ in hac arbore continentur, uel ad quam reducuntur, sub duplici ratione ueniunt consideranda, uidelicet quatenus esse habent, & simplex uiuere. Hæc etenim est illorum perfectio, quæ in sublimiori gradu naturæ sunt constituta, ut inferiorum contineant (aliquo modo) perfectiones. Radices igitur & Truncus ac reliquæ huius arboris principales partes, imo & minus principales, elementales sunt ac uegetantes.

Vegetantis arboris partes.

- Radices, sunt illa generalia principia; quæ & pro radicibus Elementalis sunt ordinata.
- Truncus, est uniuersale chaos, in quo potentialiter uegetantia omnia continentur.
- Branchæ quatuor sunt .s. potentia appetitiua, retentiua, digestiua & expulsiua.
- Rami huius arboris, quia uideri non possunt nec aliquo sensu exteriori apprehendi, nobis manifesti fiunt per formas, de quibus in prima parte dictum est, ac etiam dicetur, cum elementalis arbor explicabitur, plures numerando; uerius tamen per generationem, corruptionem, priuationem & renouationem, quam per reliquas formas.
- Folia sunt nouem accidentis prædicamenta.
- Flores huius arboris sunt instrumenta quædam, quæ ex tribus sunt constituta .s. ex potentia, obiecto & actu, ut fructum generationem uel esse genitũ respiciunt.
- Fructus sunt uegetantia omnia particularia, quæ ad quatuor classes possunt reduci, sicuti & quatuor sunt elementa quæ in ipsis habent dominium, iuxta specierum uarietatem.

DE

DE ARBORE SENSVALI.

QVæcunq; in hac arbore considerantur, prius ea ratione quæ sensualia sunt, considerari debent, & deinde quatenus duarum præcedentium arborum naturam participant.

Arboris sensualis partes sunt

- Radices, eædem penitus sunt, quæ in prioribus arboribus sunt constitutæ.
- Truncus, est uniuersale chaos, omnia sensualia continens.
- Branchæ, sunt sex sensus exteriores .s. uisus, auditus, tactus, gustus, odoratus & affatus.
- Rami, sunt sensualis membra interiora & exteriora; interiora, ut cor, epar, splen, & pulmo; exteriora uerò, caput, pedes, crura &c.
- Folia, sunt eadem, de quibus in prioribus dictum est, sub triplici tamen ratione considerata.
- Flores, sunt operationes sensualis corporis, sicuti uidere, audire, gustare &c.
- Fructus, sunt omnia animantia, quatenus sensualia, uegetantia, & elementata sunt.

DE ARBORE IMAGINALI.

IN hac arbore similitudines & idola eorum omnium quæ in arboribus sensuali, uegetali & elementali continentur, consideranda se offerunt. Et per imaginatiuam, non eam tantum potentiam accipere debemus, quæ sensus communis species conseruat, sed potentias omnes interiores; nempe sensum communem, imaginatiuam, æstimatiuam, uel cogitatiuam, phantasiam ac sensualem memoriam; quæ forte, ratione diuersarum operationum distinguuntur, & non in essentia.

Arboris Imaginalis partes sunt

- Radices, sunt eædem, quæ in tribus arboribus sunt considerata, pro ut potentiæ alicui interiori uel omnibus, per speciem repræsentantem sunt præsentes.
- Truncus, est similitudo trũci cuiuslibet arboris prioris, alicui potentiæ interiori oblata.
- Branchæ, sunt similitudines brancharum arborum priorũ, quas potentia aliqua sensualis interior respicit.
- Rami, sunt similitudines ramorum aliarum arborum.
- Folia, sunt similitudines foliorum arborũ præcedentiũ.
- Flores, sunt quoq; ideæ uel simulacra florum, quæ in tribus prioribus arboribus considerantur.
- Fructus, aliorum fructuum sunt intraneæ sensuales similitudines.

DE ARBORE HVMANALI.

Quemadmodum homo duas habet naturas, corporeã .s. & spiritualem, ita & pars quælibet arboris huius, secundum hanc duplicem naturam consideranda est; corporea autem quadruplici de ratione examinanda relinquitur, .s. quatenus est elemẽtalis, uegetans, sensualis & imaginalis. Ex quibus colligitur, quãlibet huius arboris partem, quinq; modis esse considerandam.

Arboris humanalis partes sunt

- Radices illæmet sunt, de quibus supra, quinq; modis consideratæ.
- Truncus, est species humana uel chaos, in quo homines omnes sunt contenti.
- Branchæ huius arboris corporeæ sunt illæ, quæ in quatuor arboribus sunt consideratæ, sed spirituales tres esse dicuntur .s. intellectus, memoria & uoluntas.
- Rami, sunt proprietates membrorum humanorum atq; potentiarum animæ rationalis.
- Folia, sunt accidentia in humana natura subiectata, secundum quintuplicem naturam.
- Fructus, sunt indiuidua speciei humanæ, quo ad esse & operari considerata.

DE ARBORE MORALI.

Duas habet partes haec arbor, in quarum una de uirtutibus omnibus agitur, in altera uerò de uitijs uirtutibus oppositis; hinc est, quod duas arbores ordinabimus, quarum prima uirtuosa erit, at secunda uitiosa.

Arbor Virtutum.

Arboris moralis uirtuosae partes sunt

Radices huius arboris sunt generalia principia, de quibus in prioribus arboribus dictum est.

Truncus, ex radicum essentia constare dicitur; & nihil aliud est quàm mos confusus & generalis, in quo particulares mores potentia continentur; quibus homines sunt benè habituati.

Branchae, sunt septem uirtutes .s. Iustitia, Prudentia, Fortitudo, Temperantia, Spes & Charitas; quarum primae quatuor, cardinales dicuntur, reliquae uerò theologicae. Aliae sunt uirtutes ab ijs descendentes; quas numerare placet, & sunt istae: Sanctitas, Patientia, Abstinentia, Humilitas, Pietas, Castitas, Liberalitas. Fidelitas, Constantia, Diligentia, Suauitas, Conscientia, Timor, Contritio, Verecundia & Obedientia.

Rami, sunt similitudines ramorum arborum praecedentium, & praecipuè arboris Imaginalis.

Folia, sunt nouem accidentia, ex quibus uirtutes sunt ornatae.

Flores, sunt uirtutum merita, & multiplicantur ad uirtutum multiplicationem.

Fructus, sunt meritorum mercedes, & ut Deus honoretur uirtuosè, ac ei seruiatur.

Arboris moralis uitiosæ partes sunt.

Radices in hac arbore, quædam sunt principaliores, quædã uerò minus principales; principaliores sunt, Malitia, Stultitia, Falsitas, & Priuatio finis; *quibus eæ minus principales sunt connexæ, uidelicet* Magnitudo, Duratio, Potestas, Voluntas, Delectatio, Differentia, Concordantia, Contrarietas, Principium, Medium, Maioritas, Aequalitas ac Minoritas.

Truncus, est confusio generalis, in qua sunt omnia particularia uitia contenta.

Branchæ aliæ sunt principales, aliæ ab ijs originem suam trahentes; principales sunt Gula, Auaritia, Luxuria, Superbia, Accidia, Inuidia & Ira; *reliquæ autem sunt* Iniuria, Indiscretio, Debilitas cordis, Intemperantia, Infidelitas, Desperatio, Crudelitas, Traditio, Homicidium, Latrocinium, Mendacium, Maledictio, Impatientia, Inconstantia, Immundicia, Falsitas, Pigritia, Incurialitas & Inobedientia.

Rami à Branchis oriri dicuntur, & sunt illa quibus uitiorum habitus generantur, & oppositæ uirtutes reijciuntur.

Folia, sunt accidentia nouem, quibus uitia sunt qualificata.

Flores, sunt culpæ à uitijs manantes.

Fructus, sunt pœnæ, ob uitia peccatoribus inflictæ.

DE AR-

DE ARBORE IMPERIALI.

IN hac arbore ea omnia considerantur, quae ad regimen uniuersale spectare dicuntur, quatenus tale regimen est temporale uel seculare. Nec hoc in loco, Imperatoria Maiestas tantum est consideranda, sed etiam cuiusuis alterius personae dominium, inquantum legibus imperatorijs fulcitur ac respectum habet ad Imperatorem. Et haec arbor in duas partes diuiditur, prima quarum respondet priori parti arboris moralis, & secunda secundae; hinc est quod illarum duarum partium debet fieri in omnibus huic arbori applicatio, secundum uirtuosum esse aut uitiosum, Imperatoris.

Arboris Imperialis partes sunt

- *Radices, sunt illae, quae in prioribus arboribus sunt consideratae.*
- *Truncus, est commune regimen seculare, quod significat communem personam Imperatoris.*
- *Branchae, sunt decem .s. Barones, Milites, Burgenses, Consiliarij, Procuratores, Iudices, Aduocati, Nuncij, Confessarius & Inquisitores.*
- *Rami, sunt ijdem qui in morali arbore sunt considerati, & praeter hos, septem quoq; assignantur .s. Iustitia, Amor, Timor, Sapientia, Potestas, Honor ac Libertas.*
- *Folia, sunt nouem accidentia, de quibus supra.*
- *Flores, sunt Imperatoris iudicia ac suorum ministrorũ.*
- *Fructus, est pax gentium, ut in pace Deum diligere possint.*

DE ARBORE APOSTOLICALI.

EA omnia quæ hominem ad Deum ordinant, hac in arbore conſiderantur, & uerſatur circa perſonas & res eccleſiaſticas Quæ ad Truncum & Branchas, poteſt conſiderari omnibus modis quibus arbores præcedentes ſunt conſideratæ, præter Imperialem, quæ pariter priores omnes continet, ſaltem, quo ad Truncum & Branchas.

Arboris Apoſtolicalis partes ſunt

- Radices, ſunt Virtutes Theologicæ & Cardinales, quatenus à radicibus uniuerſalioribus ſunt informatæ.
- Truncus, eſt perſona generalis, quæ dicitur ſummus Pōtifex, ſucceſſor Petri, & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti Vicarius.
- Branchæ, ſunt Cardinales, Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, Priores, Miniſtri & aliæ perſonæ ad ſpirituale regimen deputatæ.
- Rami, ſunt ijdem qui & in arbore Imperiali ſunt conſtituti, quibus coniunguntur decem præcepta legis.
- Folia, ſunt ſeptem Sacramenta & canones, quæ à categorijs noſtris poſſunt qualificari & ornari.
- Flores, ſunt quatuordecim articuli Catholicæ fidei, quorum ſeptem Chriſti Deitatem concernunt, & reliqui eiuſdem ſanctiſſimam humanitatem.
- Fructus, eſt ſaluatio gentium.

QVæcunq; conueniunt cœlesti naturæ, siue ad essentiam pertinentia, uel hanc sequentia, aut quæ ab hominibus sunt excogitata, ob diuersitatem aspectuum uel effectuum in ijs inferioribus apparentium, in arbore ista continentur; ubi singulari artificio illa explicantur, quæ Astrologus considerat.

Arboris cœlestialis partes sunt:

- Radices, sunt principia illa generalia, de quibus supra, excepta Contrarietate.
- Truncus, est corpus naturale uel chaos, natura sua incorruptibile atq; à qualitatibus segregatum, animatum anima, illud mouente circulariter.
- Branchæ, sunt duodecim signa Zodiaci, quæ taliter sunt disposita, quod tria sunt cum aëre symbolizantia in Vere, tria cum igne in Aestate, tria cum terra in Autumno, & tria cum aqua in Hyeme.
- Rami, sunt septem Planetæ, quorum uarij ac uarij apparent in inferioribus effectus.
- Folia, sunt nouem accidentia, de quibus supra.
- Flores, sunt actus & operationes cœlestes.
- Fructus, sunt res generatæ uel corruptæ in inferioribus.

Quæ spectant ad naturam Angelorum uel ad illorum operationes, hoc in loco explicantur.

Arboris angelicalis partes sunt

- Radices, sunt principia generalia, excepta Contrarietate.
- Truncus, est spiritualis substantia, quæ ad corpus nullam habet inclinationem, in ratione formæ informantis.
- Branchæ, sunt potentiæ illæ spirituales, de quibus in arbore humanali quoq; dictum est, s. intellectus, memoria & uoluntas.
- Rami, sunt dictarum potentiarum correlatiua .s. intellectiuum, intelligere & intelligibile, pro primo ramo; memoratiuum memorari & memorabile, pro secundo; uolitiuum, uelle & uolibile, pro tertio.
- Folia, sunt nouem accidentia, sed modo spirituali, considerata, quæ à Categorijs in prima parte explicatis possunt sumi.
- Flores, sunt actus & operationes Angelorum.
- Fructus, sunt duplices, quidam naturales, qui sunt complementa actuum potentiarum, ut respiciunt alia à Deo, quidam supernaturales, & sunt complementa actuum earundem potentiarum, quatenus Deus est obiectum.

DE ARBORE ÆVITERNALI.

OMnia quæ ad æternam beatitudinem uel damnationem pertinent, in arbore ista explicantur; quæ ab Hominibus uel Angelis nata sunt acquiri.

Arboris æuiternalis partes sunt

- Radices, sunt merita uel demerita, quæ per generalia principia sunt acquisita; huius itaq; arboris radices proximiores sunt merita uel demerita; remotiores uerò principia generalia.
- Truncus, est duratio meritorum ac demeritorum.
- Brãchæ, sunt Paradisus & infernus; ad quæ loca lymbus puerorum uel Patrum nec non & Purgatorium reducuntur.
- Rami, sunt duo, qui exeunt à duabus branchis; primus à prima exiens triplex est. s. Iustitiæ, Gratiæ & Retributionis gloriosæ; sed secundus à secunda manans duplex est, uidelicet Iustitiæ, & Paßionum.
- Folia, sunt nouem accidentia.
- Flores, sunt actus gloriosi, uel condemnationis & supplicij.
- Fructus, sunt complementa uel consummationes finiũ.

DE ARBORE MATERNALI.

OMnia quæ sunt de huius arboris consideratione, spectant ad GLORIOSISSIMAM & SANCTISSIMAM DEI HOMINISq; MATREM, VIRGINEM MARIAM, quæ Mundo peperit Mundi Saluatorem.

Arboris maternalis partes sunt:

- Radices, sunt fines hominum recreatorum, quatenus à generalioribus principijs sunt informatæ ac ornatæ.
- Truncus, est habitus quidam generalis, ratione cuius VIRGO MARIA dicitur refugium esse peccatorū.
- Branchæ, sunt duæ naturæ, uidelicet diuina & humana, quæ illud diuinum suppositum constituerunt, cuius VIRGO mater fuit, Virgine permanente.
- Rami, sunt Spes, Pietas, Aduocatio, Humilitas & Virginitas.
- Flores, sunt actus dignitatum MATRIS DEI.
- Fructus, est IESVS CHRISTVS, cuius cruore, à morte liberati sumus.

DE ARBORE CHRISTIANALI.

IN ista arbore ea considerari debent, quae ad incarnatum diuinum Verbum spectant: cuius arboris duae sunt partes principaliores .s. Diuina & humana, sicuti & in Christo duae sunt naturae; & secundum utramq; est examinanda; ratione humanitatis, partes omnes arboris sunt, Elementales, Vegetantes, Sensitiuae, Imaginatiuae & Rationales; ratione uerò Deitatis, partes proportione quadam sunt sumendae.

Arboris Christiãalis partes sunt:

- Radices, sunt generalia principia diuina & humana.
- Truncus, est IESVS CHRISTVS; qui truncus unus est ratione hypostasis, sed duplex ratione naturarum.
- Branchae, sunt duae, uidelicet natura diuina & humana.
- Rami, sunt respectus, quos istae duae naturae habent, inquantum una alteram respicit.
- Folia, sunt accidentia generalia respectu humanitatis, sed respectu Deitatis sunt nouem categoriae, de quibus in prima parte tractatum est.
- Flores, sunt actus & operationes radicum.
- Fructus huius arboris, est Recreatio, Exaltatio, Manifestatio & Deificatio.

DE ARBORE DIVINALI.

HAEc ultima arbor illa omnia continet, quæ de Deo uerificari possunt, siue essentialia sint, uel notionalia.

Arboris Diuinalis partes sunt

- Radices, sunt Dei dignitates s principia generalia, remota Contrarietate ac Minoritate.
- Truncus est Deus uel Diuina essentia, pelagus existens diuinarum omnium perfectionum.
- Branchæ, sunt personales proprietates in esse personas constituentes, uidelicet Paternitas, Filiatio & spiratio paßiua.
- Rami, sunt duo s. Diuina generatio & spiratio.
- Folia sunt accidentium negationes. Loco tamen foliorum, pro positiuis sunt aßignandæ nouem categoriæ, quæ possunt Deo conuenire, omni remota imperfectione.
- Flores, sunt probationes à radicibus uel dignitatibus desumptæ, quibus diuinæ productiones probantur.
- Fructus, sunt in duplici differentia, quoniam quidam interiores sunt, quidam uerò exteriores; fructus interiores illos appellamus. qui ex actibus diuinarum dignitatum naturaliter oriuntur; exteriores uerò sunt creaturæ, quas Deus ob Bonitatem, Magnitudinem, Potestatem &c. producit liberè & contingenter.

Explicatē ordo i hac 3. parte seruand⁹.

POst arborum omnium breuem descriptionem, restat ut fusius earundem naturam quo ad singulas partes aperiamus; quod fiet in hac tertia parte huius principalioris partis; & hunc ordinem seruabimus. Primo cuiuslibet arboris partes explicabimus: & secundo, formas arbori conuenientes numerabimus.

DE AR-

DE ARBORE ELEMENTALI.

ORdinem doctrinæ Lullus seruauit, incipiendo ab arbore elementali, in tradendo doctrinam de arboribus. In hac etenim ea considerantur, quæ sensibus magis sunt subiecta atq; magis composita, & per consequens, magis à nobis secundum hunc naturæ statum cognoscibilia: cum omnis nostra cognitio ortum habeat à sensibus. Licet quoq; aliæ sint arbores de sensibilibus tractantes, ut satis patet; ab ijs tamen quæ sub elementali continentur est exordiendum, cum secundum se tota sint sensibilia; quod de reliquis aliarum arborum non est admodum manifestum, quia ratione uitæ quam participant, spiritualiora sunt. Ordinem doctrinæ, Lull⁹ seruauit.

DE RADICIBVS.

A Radicibus incœpturi, tanquam ab illis per quas arbores existunt, non est opus multa expendere, cum ex ijs quæ in prima parte dicta sunt, satis earum natura sit manifesta. Hoc solum est animaduertendum, quod ratione determinati subiecti, radices pariter quæ natura sua sunt transcendentißimæ, determinatæ fiunt, quando tali subiecto in ratione essendi uel cognoscendi applicantur; hinc est, q applicatæ istæ radices trũco arboris elementalis, elemẽtales fiunt; & trũco uegetalis, uegetantes: idem intelligendo de truncis aliarum arborum. Et hanc applicationem per truncos manifestauimus, quia potentialiter cæteras arborum partes continent. Nec ignorare id oportet, quod supra tetigimus; uidelicet à formis etiam radices specificari & determinari; ideo quando considerantur arboribus tradere esse, necessarium est illas considerare à formis prius uario modo informatas & perfectas: ex quarum perfectione arborum partibus inest quoq; perfectio. De radicibus pauca admodum insequentibus dicemus, quia prolixitatem & inutiles eiusdem rei repetitiones uitare intendimus. Hæc igitur quæ de ijs diximus obserua, & pura mente contemplare.

Obseruandum. Radices à subiectis determinantur.

Determinātur q̄q; à formis.

DE TRVNCO.

Nota omnia optimè

TRuncus huius arboris est quoddam uniuersale corpus, in quo potentialiter omnia corpora, quæ tantum habent esse continentur. Huius corporis generalitas à radicibus generalibus causatur, quatenus ex ipsis, in actu & potentia consideratis, materia quædam & forma, tale corpus constituentes, resultant. Corpus hoc Lunæ concauum attingit, atq; omnem locum replet, ne uacuum quod natura maximè abhorret, inueniatur Eius dimensiones poteris inuestigare per ea quæ in 14. 15 & 16. formis supra in prima parte sunt dicta. Neq; in hoc uniuersali corpore corpora tantum continentur, sed etiam accidentia corporalia, quibus propriæ radices respondent: nam substantiarum, radices sunt substantiales, & accidentium, accidentales. Virtute primi Opificis elementa simplicia ac composita ab hoc corpore sunt segregata, ex quibus elementata omnia sunt constituta, sed potestate naturalium agentium quotidie fiunt elementorum ac elementatorum transmutationes, ut experientia docet.

DE BRANCHIS.

BRanchæ huius arboris sunt quatuor elementa simplicia, ex quibus mixta omnia secundariò componnuntur; & hæc sunt .s. Ignis, Aër, Aqua & terra, de quibus infra multa dicemus; & ideo sunt quatuor ut differentia Concordantiaq; in eis optimè inueniatur, ut statim manifestabitur. Inquit Lullus. Hæc elementa principaliores figuras obtinere, quæ in elementatis apparent; sicuti est figura Quadrangularis, Circularis & Triangularis. In ipsis utiq; prior figura inuenitur, quatenus quatuor concordantijs uel conuenientijs cōstare dicuntur; quarum qualibet, linea nominatur; ex quibus una coniunctis quadrangularis figura resultat. Est etenim linea recta prima de igne ad aerem, per caloris concordantiam; secunda de aëre exit, & ad aquam usq; protenditur, ratione conformitatis in humiditate; tertia incipit ab aqua & ad terrā usq; tēdit; & nihil aliud est quàm cōuenientia frigiditatis: quarta uerò & ultima principiū suum à terra trahit,

In elemētis circularis figura quadrāgularis & triāgularis inuenit.

trahit, & ad ignem terminatur, quatenus hæc duo elementa in siccitate conueniunt Circularis figura in istis quatuor elementis apparet, quia ignis elementum, in aerem tendit, sed obliquè, communicando ei non totam suam caliditatem, sed aeri compoßibilem; & aer in aqua, eodem modo inuenitur, quoniam compoßibilem aquæ humiditatem aer largitur; aqua in terra, ratione obliquæ frigiditatis; & demum terra in igne existit, quatenus partem suæ siccitatis ei donat. Triangularis figura in elementis inuenitur, propter symbolum quod habet elementum quodlibet ad duo, & repugnantiam quæ inter illa duo reperitur; ratione symboli unius ad duo, duæ oriuntur lineæ, & ratione oppositionis duorum inter se, altera linea habetur, quæ cum duabus prioribus triangulum efficit, quæ omnia ad oculum sic esse manifestantur. Per A Ignem intellige, per B Aërem, per C Aquam, & per D Terram.

A symbolizat caliditate cum B & siccitate cum D, sed D & B utraq; qualitate opponuntur.

Conueniētia & oppositio in elemētis ostēditur.

B symbolizat caliditate cum A & humiditate cum C, sed C & A omnino repugnant.

C symbolizat humiditate cum B & frigiditate cum D, sed D & B sunt repugnantia.

D symbolizat frigiditate cum C, & siccitate cum A, sed A & C totaliter repugnant.

Ex dictis non obscurè patet, elementa quatuor tantum debere esse. Si plura essent uel pauciora, sanè in illis non reperiretur uera oppositio & Concordantia, uti reperitur; quod & Aristo: pluribus in locis affirmat; sed præcipuè in li: 2 de Gene: & Corr: tex. 121. ubi aßignat sex elementorum coniugationes, quarum quatuor poßibiles sunt, & duæ impoßibiles; poßibiles à quatuor terminis suum habent esse, qui qualitates primæ dicuntur, quatuor elementis innatæ; impoßibiles uerò coniugationes non admittuntur. Ex natura quoq; contrariorum numerus elementorum quaternarius poßet inuestigari, quemadmodum & Aristo: inuestigat, quando inquit. Amplius si terra est, ig-

Aristo.

Elemēta esse quatuor ostenditur. in 2. Cœli tex. 18.

nem etiam esse necesse est. Idem pariter ratione motuum simplicium potest comprobari, qui quatuor sunt (loquendo de motibus rectis) quatuorq; elementis conueniunt: ratione etiam qualitatum secundarum, quæ primas insequuntur. Sed hæc omnia libenter omittimus, cum Aristotelis intentionem nequaquam simus explicaturi. Cum Lullo autem dicimus, per has quatuor brancas elementata omnia existere, nec posse aliquod mixtum dari, in quo elementa hæc non reperiantur. Qualiter autem debeat intelligi, in mixto elementa esse; unicuiq; quod sibi magis placet, credendum relinquo; mihi tamen magis Scoti sententia arridet; qui uult elementa non esse in mixto formaliter, sed uirtute; quatenus mixtum habet cum elementis omnibus uel aliquibus, quoad qualitates primas, conuenientiam & conformitatem. Cui sententiæ, tota ferè Medicorum schola refragatur, & quorundam etiam Philosophorum; sed potissimum quidam Chimici idem satis audacter asserunt, & stultitijs suis existimant uirtute ignis posse elementa in mixto contenta, segregare, atq; ad oculum hoc ostendere; sed decipiunt & decipiuntur. De elementorum figuris, & eorundem numero satis loquuti sumus, sed de illorum situ restat ut nonnulla dicamus.

In 2. sētentiar. dis. 15

Laus Chimistarum.

DE ELEMENTO IGNIS.

Quare ignis sit in supréo loco.

IGnis, cui in summo gradu caliditas inest, & in remisso siccitas, tāquam præstantissimum elementum, in supremo loco, corporibus aliqua ex parte corruptibilibus conuenienti, constitutus est; qui ratione suæ perfectionis, cætera elementa continet ac terminat; hinc iure meritò dici potest forma reliquorum elementorum. Talem quoq; locum possidet, ratione maximæ leuitatis, raritatis ac puritatis, quibus conuenit ea corpora sursum eleuare, in quibus reperiuntur. Ignis raritas est maxima, cùm decuplo aëre sit rarior; & ob tantam raritatem ab oculo nostro uideri non potest, cum nec aer decuplo densior possit intueri. Nec ualet argumentari ab igne quo utimur, quia corpus opacum est, & minimè transparens; ille autem omni ex parte diaphanus

Raritas ignis maxima, d facit ne uideat.

phanus & perspicuus, & nisi talis esset sed opacus, perpetuo priuati essemus stellarum claritate, cum undiq; circundet totam aeris sphærã.

DE ELEMENTO AERIS.

P*Ost ignem statim aer sequitur, qui raritate & diaphaneitate igni est similior cæteris elementis; unde & caliditatem, quam in remisso gradu obtinet, ab igne accipit, humiditatem uerò in summo gradu sibi uendicat à natura. Partitur tota aeris sphæra in tres regiones, quarum superior inferiorq; calidæ sunt, media autem frigidißima. Superior duplici de causa est calida .s. ratione uicinitatis ad ignem, & motus quo ad motum sphæræ ignis mouetur. Inferior uerò caliditate fruitur, propter radiorum solis à terra reflexionem. Media autem, quia ab igne est remotißima, & solares radij eò usq; peruenire non possunt, frigidißima est.* Aeris qualitates. Aeris partitio.

DE ELEMENTO AQVÆ.

A*Eri aqua succedit, quoniam est terra purior minusq; de materia habens; quod satis notum relinquitur ex eius naturali fluxibilitate atq; participatione aliqua diaphaneitatis. Ab aere habet humiditatem, sed à natura frigiditatem summam. Hæc natura sua totam terram deberet occupare, sicuti in suæ creationis principio opertam tenebat, sed iussu omnipotentis Dei factum est, quod pro salute uiuentium quædam sit terræ pars, aquis discooperta; ob id in Prouer. habetur. Quando circundabat mari terminum suum, & legem ponebat aquis, ne transirent fines suos. Non defuerunt quidam qui rationibus naturalibus probarunt, aquam undiq; terram non occupare debere, quas adducere recusamus, cum uerius sit scripturæ testimonium, quàm omnia quæ lumine naturalis intellectus inuestigari possunt. Neq; ulla est aquæ uiolentia illata, cum à Conditore suo, ad cuius nutum debet obedire, taliter sit disposita.* Aquæ qualitates. Prouer. 8. Nulla uiolẽtia aquæ est.

DE ELEMENTO TERRÆ.

Terra natura sua fuit rotunda.

Terra quare imobilis

Terræ qualitates.

Terra quia admodum est opaca & crassa, multumq́; de materia habens, sed pauca quantitate terminata; in loco omnium infimo est constituta, quæ naturali sua conditione rotunda fuit, tamen ob uiuentium & mixtorum utilitatem, Dei uirtute, non undequaq; rotunda modò existit. Nisi essent quædam terræ partes eleuatæ magis, & quædam depressæ, sanè nec metallorum, nec fontium, neq́; segetum utilitate frueremur. Immobilis est, quoniam (quasi) mundi centrum dicitur esse; quæ si moueretur secundũ se totam, nequaquam sic posset appellari. Habet à natura summam siccitatem, sed frigiditatem ab aqua recipit. Hæc pauca de elementis dicere non recusauimus, ad clariorem notitiam dictorum dicendorumq; consequendam.

DE RAMIS.

Quare elementa cõposita, mixta non esse uideantur.

Numerantẽ elemẽta cõposita.

Rami sunt quatuor elementa composita, in quibus non minus simplicia elementa existunt, quàm in mixtis; sed à maximo alicuius simplicis elementi prædominio, taliter sunt specificata, quod uidentur à mixtis longe diuersa; licet reuera non ita sit; quod potest hac ratione comprobari: Hæc quæ uidentur elementa, nullam habent in summo gradu qualitatem, quod simplicibus ut proprium inest: neq; à qualitatibus sensibilibus sunt aliena, sicuti elementa pura; habent enim elementa ista impura odorem, colorem, & saporem aliquem, purum uerò elementum nequaquam. Quot autem sint hæc corpora, pro ramis à Lullo ordinata; licet omnibus sit manifestum, numerare tamen ea placet, ut Lullum insequamur. Primum, est ignis, quem uidemus & quo utimur, ac qui continuo pabulo eget ut conseruetur. Secundum, est aer, in quo uiuimus; cuius proprium est sensibilium species, in ratione medij, ad sensus nostros deferre Tertium, est aqua, in mari, fontibus, fluminibus, alijsq́; similibus uasis existens, quæ in omnibus ijs locis non est æqualis puritatis, ob maiorem uel minorem uaporum

uaporum aut exhalationum admixtionem. Quartum, est terra, quae nobis est sustentamento, diuersa in se continens; ut metalla, & omnis generis lapides. Locus uel situs istorum eo modo potest indagari, quo de simplicibus ostensum est. Nec de istis est inanis consideratio, quia nec in rerum natura sunt superflua. Si haec non essent, nullum mixti genus esset aut uiuere posset: & ob id Ray: ea pro ramis ordinauit, sine quibus folia, flores & fructus esse nequeunt: quemadmodum nec rami sine branchis, branchae sine trunco, nec etiam truncus absq; radicibus.

DE FOLIIS.

ERat nostra intentio nullam mentionem facere de folijs, quae accidentia sunt, quia philosophiae imbutis satis sunt nota; ne tamen aliquid in hoc opere desideretur, quod utilitatem praestare possit, quemadmodum est accidentium cognitio; uolumus à propria sententia deflectere, & aliorum utilitati consulere; breuiter tamen explicando naturam borum accidentium.

DE QVANTITATE.

LIcet quantitas posit eo modo considerari, quo supra nos in Categorijs eam considerauimus, nihilominus in corporeis substantijs, ab illa, alia reperitur, quae in continuam & discretam partitur. Continua est, cuius partes una coniunguntur per aliquem communem terminum; & haec duplex est s. permanens & successiua; permanens, cuius partes quas habet sunt simul; successiua autem, cuius partes non sunt simul; quod debet in utraq; quantitatis definitione intelligi, non de partibus essentialibus, sed tantum integrantibus & quantitatiuis. Discreta est, cuius partes una per terminum aliquem communem non coniunguntur. Quae ut captu faciliora sint, in modum arboris disposuimus.

Quantitas cōtinua pmanens & successiua quid.

Discreta quantitas.

Proprium quātitatis. Quantitatis est proprium, ut secundum ipsam res æquales uel inæquales dicantur.

DE QVALITATE.

Omnis qualitas nō dēominat subiectū et quare.

PEr qualitatem res quales dicuntur; ut per iustitiam homini inhærentem, homo iustus dicitur, & per albedinem albus. Nec qualitas omnis denominat subiectum in quo est, nisi in eo sit intensa; hinc est

hinc est quod aqua tepida neq; calida neq; frigida potest simpliciter nominari; requiritur quoq; quod in toto corpore, si corporalis est, sit extensa; unde homo secundum unguem niger, non potest simpliciter niger nominari. Huius qualitatis generaliter acceptæ quatuor *sunt modi (ut Scotus uult modos esse, & non species) quos in sequenti figura poteris uidere.* in 4. sentẽtiarũ dist. 4 quæst. 10.

- *Modi qualitatis sunt quatuor*
  - *Primus*
    - *Dispositio, & est qualitas de facili à subiecto mobilis.*
    - *Habitus, & est qualitas immobiliter subiecto inhærens, ut sunt uirtutes, uitia, scientiæ atq; artes, non de facili à subiectis mobiles.*
  - *Secundus*
    - *Naturalis potentia, & est qualitas innata disponens subiectum ad melius.*
    - *Naturalis impotentia, quæ disponit subiectum ad peius.*
  - *Tertius*
    - *Paßio, et est qualitas immutatiua sensus, de facili à subiecto mobilis ut*
      - *Sonus*
      - *Color*
      - *Sapor*
      - *Odor*
      - *Tangibilis qualitas.*
    - *Paßibilis qualitas, & difficulter à subiecto mouetur, ut pallor à timore causatus, & rubor à uerecundia.*
  - *Quartus, Et in hoc modo figuræ reponuntur, accipiendo figuram pro qualitate insequente quantitatem continuam uel discretam.* Qualiter accipiatur figura.

Marsilius & quidam alij, istis quatuor modis quintum addunt, & in hoc, secundum istorum sententiam, compositorum formæ substantiales reponuntur; qui modus superfluus est, cum formæ substantiales sint substantiæ; uerum tamen est quod ea ratione qua ab ipsis subiecta denominantur, possunt largè qualitates uocari; secundum etiam Ari: in 5. Meta. ca: de Qua.

sententiã. Propriũ est quarundam qualitatum .s. primarum, uerùm cõtrarietatem suscipere, aliarum autem nequaquam, nisi contrarietatem largè accipias. Secundũ qualitatẽ res dicuntur similes uel dissimiles.

DE RELATIVIS.

Duo sunt accidentia absoluta q̃ modo sit ĩtelligẽdũ.
Respectiui definitio.
Respectiua sm̃ esse & sm̃ dici qd.

DVo absoluimus accidentia absoluta, non sumendo absolutum pro illa re quæ per se existit, quia hoc modo nequaquam sunt absoluta, sed ut distinguitur contra respectiuum; modo de respectiuis est considerandum. Respectiuum sic definitur. Respectiuum est, quod ad aliud refertur, ut Pater, Filius, Dominus & seruus. Nec ignorare oportet, duo esse respectiuorum principaliora genera, quorum primum eorum est, quæ, secundum dici, nominantur; alterum autem, secundum esse, dicuntur. Priora, prius absolutum, et postea respectum significant; posteriora uerò è conuerso. Illa ad omnia entia latissimè se diffundunt, hæc uerò arctiori uinculo sunt ligata. Relatiua etiàm quædam dicuntur intrinsecus aduenientia, & quædã extrinsecus aduenientia; uocantur illa, relatiua intrinsecus aduenientia, quæ posita quacunq; distantia, suum esse nihilominus consequũtur, dummodo fundamentum & terminus ponantur; extrinsecus uerò aduenientia, præter hæc, conuenientem approximationem fundamenti ac termini requirunt.

Relatiua quædam sunt
- Intrinsecus aduenientia
  - Aequiparantiæ, quorũ fundamentum & terminus ijsdem nominibus nominãtur, ut similis, uicinus &c.
  - Disquiparãtiæ
    - Suprapositionis, quorum fundamenta habent dominium supra fundamẽta suorum correlatiuorũ: ut Pater, Dominus, Magister etc
    - Suppositionis, quorũ fundamẽta sunt inferiora ad illa suorũ correlatiuorũ; ut Filius, Discipulus, Seruus etc.
- Extrinsec⁹ aduenientia
  - Actio
  - Passio
  - Situs
  - Habitus
  - Vbi &
  - Quando

Propria relatiuorum sunt, ut mutuo se respiciant, uel quod ad cōuertentiam de seipsis prædicentur; quod sint simul natura .i. naturali intelligentia; & quod uno posito, alterum ponatur, & destructo, destruatur. Non me latet, materiam hanc esse admodum difficilem, pluraq; expostulare; hæc tamen pro compendio sufficiāt. Propria relatiuorū, asignant.

DE ACTIONE.

ACtio non debet considerari pro forma acta, uel materialiter, sed formaliter & pro respectu; & nihil aliud est quàm respectus quidam, quo agens refertur ad passum. Proprium est actionis, ut sit ratio qua paßio infratur. Qualiteractio sit cōsideranda.

DE PASSIONE.

EX dictis hic immediate supra, satis erit paßionis natura manifesta; definitur tamen sic. Paßio est respectus patientis ad agens. Proprium est huius, ut infratur ab actione.

DE POSITIONE uel SITV.

POsitio, est ordo partium alicuius totius ad ipsum totum, & ad locum; & in hoc positio ab ubi differt, quia ubi signat tantum respectum ad locum, positio autem præter hunc, alium denotat, ut patet. Positio ab ubi differt.

DE HABITV.

HAbitus hoc in loco, non accipitur sicuti in primo qualitatis modo accipiebatur; sed pro respectu rei alicuius, ab extrinseco alteri rei adiacens, per modum ornatus uel deornatus; siue totum uel partes multas respiciat; ut respectus interulæ ad eum qui ea est indutus; siue minimam partem; ut anuli respectus ad digitum.

DE VBI uel LOCO.

VBi, est respectus loci, si ubi actiuum est, ad rem locatam, uel è contra, si ubi paßiuum accipiatur. Duas huius accidentis species aßignat Petrus hyspanus, quæ nullius sunt momenti. ubiduplex

DE QVANDO.

QVando, est respectus temporis ad rem temporalem; ut respectus huius horæ, ad rem tali tempore existentem, cuius operatio uel motus mensuratur. Duplex quoq; potest esse, actiuum uidelicet & paßiuum, sicut & ubi. Idem de habitu dici posset. Huius accidentis tres aßignantur proprietates, quarum cognitio cum non admodum. imò parum uel forsan nihil prosit, scribere non curauimus. Hæc de folijs omnibus corporeis rebus conuenientibus, dicta sufficiant Quando igitur de re aliqua materiali tractabitur, poterit Lulli studiosus per hæc accidentia eam satis ornare, poteritq; Categorias nostras non solum rei applicare, sed etiam cuicunq; horum accidentiũ.

DE FLORIBVS.

A Ramis folia generantur & flores; de folijs dictum est, sed de floribus à quibus fructus dependent, restat ut nonnulla uideamus. Flos hic accipitur pro re illa quæ fructui uel effectui est proximior; & instrumentum dicitur quo res acquirit esse. Per ea quæ Lullus hic docet, non potest de facili dignosci, quid per instrumentum uel flos uelit; uidetur etenim quod pro instrumento operationem accipiat, & tamen rem ab alio motam quandoq; pro eodem cõsiderat. Tu uerò breuiter nobiscum poteris affirmare; principalius instrumentum operationem esse, quia fructui ualde est proxima: sicuti patet discurrenti per omnes motus species; remotum uerò illud esse, quod rem disponit, ut inde sequatur fructus; sicuti ignis calor, quia calore combustibile uel calefactibile disponitur, ut formam ignis suscipiat: aliud remotißimum datur, quod motum ab alio recipit: & duplex est s. naturale & artificiale; naturale ut manus, pes &c: artificiale ut sunt illa quibus Mechanici & alij utuntur. Et omnibus ijs modis instrumentum uel flos potest accipi, sed secundum Lulli intentum (ut in sequentibus patebit) uerius operationes flores uel instrumenta dicuntur, quàm cætera quæ numerauimus. Hoc quoq; fidem facit, quia

Flos qualiter accipiatur.

Dubia Lulli sentẽtia de floribus

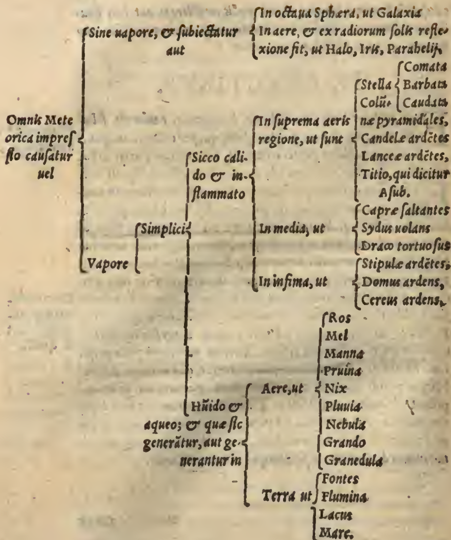
Operatio ẽ ueri⁹ instrumentum.

tit, quia instrumenta duobus ultimis modis considerata, aut sunt qualitates disponentes, quae cum elementis considerantur; uel sunt elementata, quae pro fructibus accipiuntur.

DE FRUCTIBUS.

Finis & complementum radicum, brancarum, ramorum, foliorum & deniq; florum, fructus sunt; qui per eminentiam quandam omnes arboris partes continent, nec unquam partes arboris quiete fruuntur, nisi quando fructus suum esse consequuti sunt. Finis totius arboris qs.

Fructus huius arboris sunt elementa omnia (seclusis elementis compositis, quae pro ramis sunt accepta) quaecunq; sint illa, siue perfecta, siue imperfecta de quibus in quatuor libris Meteororum agit Philosophus. Non est praesentis negotij de ijs tractare, sed quae sint numerabimus saltem, & nonnulla forsan de illis dicemus. Duo sunt mixtorum genera, quorum primum imperfectorum dicitur; quoniam teste Aristo: in primo Meteororum, secundum naturam minus ordinatiorem fiunt, quàm reliqua corpora; uel quia subitò miscentur ac generantur. Et sub hoc mixtorum genere meteorica omnis impreßio continetur, ut liquet uidere ex sequenti arbore. Alterum mixtorum genus perfectum est, sub quo illa omnia comprehenduntur, quae in terrae uisceribus generantur; quae sunt difficilis mixtionis, generationis, ac corruptionis; de quibus Ar: tractat in 4. lib. Meteororum, & sunt lapides, metalla, sales & similia. Ab imperfectis auspicaturi; quae & uia generationis perfectiora praecedunt, hanc impreßionum omnium adnotauimus diuisionem; ut facilius quae sint, cognoscatur. Duo mixtorũ genera quae sint & quid.

Omnis Meteorica impressio causatur uel
Sine uapore, & subiectatur aut
In octaua Sphæra, ut Galaxia
In aere, & ex radiorum solis reflexione fit, ut Halo, Iris, Parabelij.
Vapore
Simplici
Sicco calido & inflammato
In suprema aeris regione, ut sunt
Stella Colũ-næ pyramidales,
Comata
Barbata
Caudata
Candelæ ardẽtes
Lanceæ ardẽtes,
Titio, qui dicitur Asub.
In media, ut
Capræ saltantes
Sydus uolans
Draco tortuosus
In infima, ut
Stipulæ ardẽtes,
Domus ardens,
Cereus ardens.
Hũido & aqueo; & quæ sic generãtur, aut generantur in
Aere, ut
Ros
Mel
Manna
Pruina
Nix
Pluuia
Nebula
Grando
Granedula
Terra ut
Fontes
Flumina
Lacus
Mare.

Quedam

Quædam fiunt ex uapore ſimplici ſicco, frigido ac terreſtri, ut	Venti	Septentrio	
		Auſter	
		Subſolanus	
		Zephyrus	
		Aquilò	
		Chorus	
		Euro auſter	
		Auſter africus	
		Vulturnus	
		Eurus	
		Africus	
		Circius	
	Terræ motus & fit aut	in terra ſolida	
		in terra apta aq̃s	
		in inſulis maris.	
Nonnullæ impreßiones fiunt, quatenus uapor ſiccus & terreſtris in alio uapore includitur; et quandoq;	inflammatur & tunc generatur	Fulgur	
		Tonitrum	
	Non inflammatur, ſed exit maximo cum impetu; ut Ventus turbinis.		

Quædam de impreßionibus iſtis dicere placet, pro ſtudioſorum commoditate; exactè tamen non omnia tractabimus, nè uideamur potius cum Ariſto. philoſophari, quàm cum Lullo, de ſciendi admirabili artificio diſſerere. Et prius de impreßionibus ex uapore genitis erit noſtra conſideratio, & deinde, de illis quæ ſine uapore fiunt. Sed antequam ad pertractandum de unaquaq; ueniamus, aliqua ſunt præmittenda, ex quorum cognitione, quæ dicentur notiora fient. Cum omnium impreßionum materia, ſint uapores; qui ſolis uirtute, cæterorũq; aſtrorũ à terra & aqua eleuantur; ideo horũ diſcrimen neceſſariũ eſt cognoſcere, ut pariter differẽtia inter uarias impreßiones cognoſcat. Materia impreſsionum.

Triplex uapor. *Triplex igitur uapor reperitur, quidam à terra eleuatus siccus & calidus; siccus, quoniam hac proprietate fruitur terra, sed calidus per accidens, quatenus est à terra non sua natura calida, sed uiolenter calefacta; alter pariter est à terra, qui frigidus & siccus est, quemadmodum & terra; ultimus uerò est humidus & frigidus, quia ab humida & frigida aqua eleuatur: nec plures sunt, quoniam & duo tantum sunt elementa uaporabilia. Ignis uaporabilis non est, quia secundum omnes suas partes æqualiter subtilitatem & raritatem possidet; neq; aer, quia licet sit humidus, partesq; habeat crassas ac subtiles, tamen per euaporationem à crassis subtiles sciungi minimè possunt, quia omni uapore sunt subtiliores. His notatis, restat ut de singulis impressionibus aliquid tractemus.*

Elementa uaporabilia.

De Cometa.

Ex q̃ Cõeta fiat. Qualiter generetur. EX *sicco uapore & calido terrestri ac crasso Cometa generatur, cuius partes ratione pinguedinis ac uiscositatis, unà sunt optimè cohærentes. Huiusmodi Cometa sic generatur. Vapor ille ex quo generatur, ratione caliditatis ac siccitatis, de facili supremam aeris regionem conscendit (eo potissimum tempore, quo Solis calor non est admodum intensus, sicuti in æstate) ubi cum aere ad motum ignis mouetur; & ratione motus ac intensissimi ignis caloris inflammatur, nec consumitur ob suam crassitiem; tum quia continuè nutritur à uaporibus eiusdem naturæ, ex quibus genita est; qui solis uirtute eleuantur. Apparet aliquando in modum crinitæ stellæ; quando ratione caloris, cuius proprium est dispergere & dilatare, partes non unà admodum compactæ, si circumquaq; tales reperiantur, dispergit; & tunc crinita uel comata uocatur. Si uerò partes illæ dispersæ, ex una tantum parte procedant, nec longissimè protendantur; dicitur tunc barbata; sed si longius, caudata; & in hunc modum frequenter solet apparere. Est signum Cometa maximarum commotionum, famis, pestis, uentorum, terræ motuum ac tempestatum in mari; quia eo tempore maximus calor dominatur, qui horum omnium causa est.*

Diuersæ apparitiones Cometæ.

Quid Cometa significet.

De alijs impreſsionibus, in ſuprema aeris Sphæra genitis.

IDem uapor calidus & ſiccus inflammatus, ac ſecundum diuerſas figuras diſpoſitus, uaria ſortitur nomina. Aliquando uapor non eſt ualde denſus, & ab igne ſecundum omnes partes ſuas ſubtiliatur et inflammatur; & tunc uocatur ſtella alba. Aliquando eſt tam denſus, quod non poteſt optimè inflammari, licet formam ignis retineat; & nominatur rubea ſtella. Quandoq; tam eſt craſſus, quod nec accenditur, nec minus inflammatur; imò ignem ſibi proximum extinguit; & uocatur carbo uel cœli foramen. Quandoq; uapor tam eſt ſubtilis, quod appropinquans ſphæræ ignis ſtatim deſtruitur; & dicitur ſtipula: quæ tamen non apparet. Si uapor ille ſiccus longitudinem ac latitudinem habebit, partemq; inferiorem latiorem; appellabitur columna pyramidalis. Si ſecundum partes omnes ſubtilis & tenuis erit ac longus; poterit uocari lancea ardens. Si autem talis uapor erit diſperſus; tunc uocabitur candela ardens. Si deniq; admodum compactus exiſtet, nec longus multum; titio uel Aſub nominari poterit.

Stella alba quid? qd rubea? Carbo uel cœli foramen. Stipula. Colũna pyramidalis. Lancea. Candela. Titio uel Aſub.

De impreſsionibus, quæ in media aeris Sphæra apparent.

ACcidit interdum, quod uapor ſiccus inflammatus magis eſt, ſecundum longitudinem quàm latitudinem; nec partes ſunt benè unitæ, & tunc dicitur Capra ſaltans. Si uerò à frigore impellatur moueaturq; ad latus, tunc eſt ſydus uolans. Quando uapor eſt multus, & diu retinet inflammationem, longæ quidem figuræ ſed obliquæ, tunc Draco tortuoſus iure merito appellatur.

Quid capra ſaltens, ſydus uolãs, & Draco, uide.

De impreſsionibus, quæ in infima aeris Sphæra gignuntur.

TErreſtris uapor & calidus, qui tempore æſtatis à terra eleuatur, aſcenditq; ad infimam aeris regionem; ſi citò inflammatur ac in maxima ſit quantitate, uocatur domus ardens: Si non

Domus ardens & cereus quid?

est multum, tunc apparet ut cereus ardens; qui multoties uidetur in mortuorum cœmiterijs, & in locis ubi sunt patibula, & in auribus equorum ualde ambulantium; quia ex ijs uapor exit cum maxima uiscositate, & ratione motus de facili inflammatur.

De impressionibus humidis, in aere genitis.

Conditio loci, ubi Ros generari debet.

Dicturi de humidis impressionibus, quæ in aere generantur, à Rore exordium sumemus, quia ex illis est, quæ ex frigido ac humido, sed subtili uapore generantur. Locus ubi generatur, *debet esse aer tēperatè calidus & frigidus, nè ob nimiā caliditatē uel frigiditatē uapores cōdensētur & coagulētur; hinc est, quod neq; in æstate, nec minus in hyeme generatur, sed in uere & autumno, ubi sol in signis æquinoctialibus existit.*

Albertus Magnus et Com. aduersantur.

Albertus Magnus asserit, quod gēeretur in suprema parte mediæ regionis aeris, Commentator uerò, in infima regione; utraq; sententia est probabilis: elige igitur quod tibi magis arridet.

Ex q̄ Pruina generet & ubi.

Huiusmodi uapor modicus & subtilis, ex quo Ros generatur, est apta materia ad generationem Pruinæ; sed requiritur intensa & acuta frigiditas, ad hoc ut congeletur, priusquam in aquam resoluatur. Generatur in suprema parte infimæ regionis aereæ, quæ ob proximitatem ad mediam regionem, est intensè frigida.

De Melle.

Mel ex humido uapore ac subtili generatur, cui est admixta aerea humiditas: & ob temperiem nocturnæ frigiditatis, agente calore, disponitur aerea humiditas sic, quod fit uiscosa, fluxibilitatem tamen retinens: & tunc habetur mel, quod apes à folijs, floribus ac herbis, utilitate nostra mendicant

De Mañа.

Quia Rori aliquid terrestræ siccitatis, sed subtilis, admiscetur cum humido; ideo si intensissimus calor agendo in Rorem disperdat ac destruat humidum, tunc Manna habetur; quæ cadens super folia & herbas ad instar farinæ, ratione siccitatis exiccat, & (quasi) comburit.

Nubes ex quibus niues, pluuiæ &c. generantur, ex humido & crasso uapore fiũt; quãdo eleuatus ad mediam aeris regionem, ex loci frigiditate intensa condensatur, nec in aquam resoluitur aut congelatur. De Nube.

Ex nube utiq; generatur Nix, sicuti & Pluuia ac etiam grando; sed nubes ex qua Nix fit, debet esse humida & calida intensè, multumq; de aere habens; quæ in media aeris regione extensa manens, à nimia frigiditate condensetur, antequam in aquam fiat resolutio. Ideo Nix est alba, quia nubes ex qua generatur, ratione aeris admixti atq; raritatis est diaphana & luminis receptiua; & quatenus condensatur, fit eius coloris receptiua, qui magis de luce participat; ueluti est albedo. De Niue. De niuis albedine.

Ex nube quoq; generatur pluuia; uerum quod in alia est constitutione quando nix generatur: nam nubes ad pluuiam apta, debet esse obscura & condensata; quæ pro niuis generatione non requiruntur. In aquæ genitura necessarium est, ut frigiditas mediæ regionis aereæ (quo in loco ut in plurimum generatur) à circumstante caliditate in nubem impellatur; qua impulsa nubis partes condensantur, & in aquam resoluuntur; quæ guttatim descendit, Secũdum guttarum quantitatem minimam uel maximam, aqua uaria nomina sortitur; si guttæ paruæ fuerint, imber nominatur; si uerò magnæ & rariores, labrocera. De pluuiæ generatiõe. Quid imber & labrocera.

Grando ex nube generatur, cuius uapor est humidus & calidissimus. Hæc nubes quando est in aquam conuersa, ab immodica mediæ aeris regionis frigiditate, superueniente etiam actione antiperistica, statim congelatur, qua facta congelatione, grando habetur. Granedula uerò nihil aliud est quam nix glomerata: & ad hanc formam reducitur à calido uernali, quando nix infimam aeris regionem penetrare contendit. De Grandine. Granedula quid?

De impreſsionibus humidis geni-tis in Terra.

De fontiũ fluuiorũ et lacuũ generatione.

FOntium generatio, fluuiorum & lacuum, ex triplici cauſa poteſt oriri; Primò ex aëre qui ingreſſus per poros terræ ab eiuſdem frigiditate condenſatur, ac in aquam reſoluitur; conſeruaturq; in terræ concauitatibus, quoad uſq; plenæ ſunt, quæ poſteà redundant: Secundò aliquorum fontium, fluuiorum & lacuum, quæ pluuiales ſunt cauſæ; quæ per ſuperficiem terræ decurrentes, ad ima tendunt, generantq; fontes; & ex fontibus flumina uel lacus exeunt: Tertiò à mari dicuntur oriri, quatenus per ſecretas terræ partes fluens, uarias concauitates replet; ex quibus ſupradicta generantur. Non me latet circa hanc materiam multa poſſe oriri dubia, quæ mouere nequaquam præſumo, nè in immenſum hoc opus creſcat. Qui multa de ijs cupit ſcire, legat Albertum Magnum.

De impreſsionibus genitis ex uapore ſicco terreſtri & frigido.

De uẽtis & terrę motu

EX uapore ſicco, frigido, & ſubtili, uenti generantur, & hoc pacto. Vapor iſte aſcendit ad mediam aeris regionem; cuius frigiditate uapor condenſatur ac mouetur: quo moto, aerem impellit, & ſic uenti cauſantur. Varia ſortiuntur nomina à regionibus unde flant. Terræmotus ex uapore ſicco, frigido, ſed craſſo generatur; nam uapor iſte, ſolis uirtute à terra extrahitur, ſed propter eius craſsitiem terræq; ſoliditatem egredi nequit; unde ibi uiolenter detentus, quærens exitum nec inueniens, fortiſsimo impetu terræ latera cõcutit, & ſic terræmotus cauſatur. Signa multa terræmotum manifeſtantia. poſſem deſcribere, ſed hæc ſufficiant, nempe; tumor maris, nullo uento flante; & aquarum in fundis perturbatio.

Signa futuri terrę motus.

De impreſsionibus genitis ex uapore ſicco terreſtri, incluſo in humido uapore.

EX uapore ſicco terreſtri incluſo in uapore humido, aliquæ generantur

nerantur impreßiones, de quibus breuiter nonnulla tangemus; & primo de fulgure uel corruscatione. Fulgur sic causatur. Quando Solis uirtute cæterorumq; astrorum à terra & aqua uapores eleuantur; siccus terrestris à terra, & humidus ab aqua; tunc ad mediam aeris regionem deueniunt, quo in loco humidus à frigore condensatur, & tanquam pellis quædam ualdè extensa, siccum uaporem & terrestrem circundat: ex condensatione uerò humidi uaporis, intus existens ualde agitatur, & ex illa forti agitatione uapor inflammatur, illaq; inflammatio fulgur uel corruscatio dicitur. Tonitruum uerò ab illa agitatione sicci uaporis causatur, latera nubis percutiendo; si percussio talis erit, quòd nubes rumpatur, tunc ingentem sonum causabit; si uero nubes remanebit integra, uarij soni causabuntur; quos interdum audire solemus. De fulmine pauca sunt dicenda, cum eadem ferè sint fulgur & fulmen; fulgur dicitur, quatenus uapor inflammatus, è nube exit, sed cum splendore, Fulmen uero, pro ut uapor ille non extinguitur in superiori aeris regione, sed descendens, ædificia, arbores, & similia percutit. Si uapor ex quo fulmen generatur uel fulgur est admodum terrestris & uiscosus; ex agitatione quæ fit in utero nubis frigidæ, incenditur & decoquitur, atq; speciem gerit lapidis uel luti decocti: qui descendendo corpora quantumuis dura percutit ac euertit. Si uapor eleuatus est mixtus sulphure uel argento uiuo; tunc ex decoctione & influxu cœlesti, quandoq; in frustum ferri uel chalibis conuertitur. Venti turbinis origo ab aquea nube est, quatenus continet terrestrem uaporem; ex nubis fractione uapor ille tendit maximo cum impetu terram uersus, & à terra repercussus, secum trahit quæ inuenit.

Fulguris uel corruscationis generatio.

Tonitrui generatio.

Fulmē q̄d?

De uento turbinis.

De impreßionibus genitis nō ex uaporibus, sed ex reflexione solis uel Lunæ aut Stellarum.

DVm aer uentorum impetu non molestetur, solet aliquando apparere circulus albus, circa solem aut lunam uel stellam; qui Corona Latinè, & Halo græcè nominatur: & generatur sic.

De Halone.

Quando humidus uapor sursum eleuatus est, nec tamen attigit mediam aeris regionem, ratione raritatis suæ optimè luminis est susceptiuus, & magis in medio quàm in extremitatibus; quia eo in loco est intensior; corpusq; lucidum uaporis centrum diametraliter radijs suis illuminans, humiditatem destruit, quæ à centro recedens ad peripheriæ partes confugit, & hoc pacto fit circulus; qui cum illuminetur, nobis albus apparet, quia nec adhuc uapor in nubem densam est conuersus.

De Iride. Iris generatur ex reflexione radiorum solarium uel alicuius alterius astri, in duplici roratione & nube densa, ex opposito solis aut alterius astri constitutis; per duplicem rorationem intellige imbrem duplicem, subtiliorem .s. & crassiorem. Quando nubes densa & aquosa cum duplici illa roratione Soli uel alteri astro è regione opponitur, adeo ut radij obliquè incidant in eam, nec penetrare ualeant, tunc fit radiorum reflexio, in qua reflexione, corporis luminosi imago (sed imperfectè) representatur: & quia talis representatio fit secundum arcualem figuram, ideo Iris nominatur. Colores in Iride causantur uarij, ex uarietate subiecti, in quo subiectatur. Terrestris enim uapor uel nubes densissima, nigrum colorem præbet; & quanto magis accedit ad terrestreitatem & densitatem uel recedit, tanto magis color ad nigredinem uel albedinem accedens causatur. Multa essent dicenda tàm de pluralitate Iridis quàm eius figura arcuali & coloribus, quæ omittimus causa breuitatis.

De Paraheliis. Parahelij, sunt Solis similitudines, qui causantur ex reflexione radiorum solis in nube aquosa ualde densa ac rotunda à latere solis existente; si plures consimiles nubes à latere solis inueniuntur, & plures parahelij causantur. Ex transitu radiorum Solis in nube non continua sed perforata, uel in aliquibus partibus rarior, sub sole tamen perpendiculariter existente, solent nobis apparere cordæ & uirgæ, diuersis coloribus ornatæ; & ij colores ex transitu radiorum per nubem causantur.

Galaxia q̃ modo generetur. Est altera impreßio quæ nec in uaporibus subiectatur, neq; ex uaporibus constat, & est Galaxia, quæ sic causatur. In octaua Sphæra multæ sunt stellæ, aliquæ uisu notabiles, & aliquæ non; quæ cum lucidæ

sint,

sint, radios emittunt, sed ex minima ad inuicem stellarum illarum distantia radij refranguntur, circulusq; summè albus causatur, qui ratione tantæ albedinis lacteus dicitur. Hunc circulum Vulgus appellat uiam sancti Iacobi, qua mortuorum animæ priusquàm cœlum conscendant, illuc perueniunt. De Metallis & reliquis, quæ in terra uel terræ uisceribus generantur, nil sumus dicturi, ut Alchimistis quod suum est, relinquamus.

Satis de elementalis arboris fructibus uolumus dixisse; nunc ad formas quæ creatis solum conuenire possunt, recurrendũ est. Prius tamen formas quas in prima parte explicauimus, iterum describere uolumus; nonnullas diuisiones aliquibus aßignando, quæ admodum inseruire poterunt pro applicatione earum ad creata; ibi enim fuerunt consideratæ sub ratione transcendentißima, nec poterant pati has diuisiones, quæ limitatorum sunt.

Quare formæ in prima parte explicatæ iterum describātur.

1 Vnitas.
- Aggregationis.
- Compositi per se.
- Compositi per accidens.
- Partium integrantium.
- Generis generalißimi.
- Generis subalterni.
- Speciei specialißimæ.
- Numeralis.

2 Pluralitas tot habet species quot Vnitas.

3 Simplicitas
- Excludens compositionem ex materia & forma; & hoc modo accidens est simplex, & materia ac forma & etiam Angeli.
- Excludens corporum compositionẽ; & sic elementa sunt simplicia.
- Excludens partes integrãtes, ut punctus, Angelus, et Anima rõnalis.
- Excludens compositionem elementorũ ac qualitatũ eorum; ut Cœli.
- Excludens compositionem omnem sed non componibilitatem; ut differentiæ ultimæ, ens, & modi intrinseci.

4 Forma
- Substantialis, quæ constituit rem in esse simpliciter.
- accidentalis, quæ tradit esse secundum quid.
- artificialis, quæ est ab artifice.
- naturalis, quæ à natura.
- totius, ut humanitas.
- assistens & non informans, ut Angelus.
- indiuisibilis, ut Anima rationalis, quæ tamen informat.

5 Abstractũ
- phisicum, ut animæ segregatio à corpore realiter.
- metaphisicum, quando res sine aliquo consideratur, sine quo tamen esse non potest.
- logicum & triplex est
  - Substantiale, ut humanitas.
  - accidentale absolutum, ut albedo.
  - respectiuum, ut paternitas.

6 Concretum tot habet species, quot abstractum.

7 Generatio
- Simpliciter, quando forma substantialis generatur.
- secundum quid, quando accidentalis.
- artificialis, quæ magis factio dicitur.
- æquiuoca, quando generans & genitum non sunt eiusdem speciei.
- uniuoca, quando generans & genitum sunt unius speciei.
- ordinata, quãdo id quod ab agẽte determinato præcõcipitur, euenit.
- casualis uel fortuita, quando aliter fit generatio, quàm ab agente determinato concipitur.
- Intellectualis, quæ est ab intellectu & obiecto.

8 Plenitudo
- potestatis.
- continentiæ.
- repletiua.
- perfectionis, secundum omnes radices plenitudines possunt sumi.

9 Totalitas { Essentialis. | integralis. | uniuersalis.

10 Partialitas tot habet species quot totalitas.

11 Interioritas totuplex est, quotuplex aliquid in alio potest esse; discurre per modos essendi IN.

12 Exterioritas.

13 Statio.

14 Longitudo.

15 Latitudo.

16 Profunditas.

17 Potentia { actiua { rationalis { per se. | per accidens. } | irrationalis. } | paßiua logica | paßiua cōtradictiōis { ad formam substantialē. | ad formā accidentalem. } | obiectiua. }

18 Obiectū { actuale. | potentiale. | adæquatum. | inadæquatum. | materiale. | formale. | primarium. | secundarium. | singulare. | uniuersale. }

19 Actus { qui est operatio. | formalis; & est forma. | entitatiuus, quo res extra causam suam existit. }

20 Prioritas
- perfectionis.
- originis.
- naturæ.
- dignitatis.
- ordinis.

21 Secundarioritas.

22 Tertioritas.

23 Augmẽtatio
- per iuxtapositionem; sic augetur aqua per terræ admixtionem.
- per mutationem alicuius, unius speciei in aliud alterius; & hoc modo uinum per exiguam aquæ mixtionem augetur.
- propria; quæ in solis uiuentibus reperitur.

24 Dispositio
- ad alterationem, est motus localis.
- ad augmentationem, est alteratio.
- ad generationem, & est augmentatio.
- naturalis, quæ est à natura.
- artificialis, quæ est in aliquo per habitum acquisitum.

25 Proprietas
- propriæ.
- appropriata.

26 Proportio
- communiter dicta, & est comparatio duorum, quatenus in aliquo prædicato conueniunt.
- propria, & reperitur inter quantitates
  - Rationalis, & est inter illa quæ una cõmuni mensura mensurantur, ut bicubitum uel tricubitum, quæ cubito mensurantur, & in arithmeticis numeri omnes, quia cõmuni mẽsura .s. unitate dimentiuntur.
  - Irrationalis, & est inter illa, quæ una cõmuni mensura nequaquam possunt mensurari. Multæ sunt tam rationalis quàm irrationalis quantitatis species, quæ apud Mathematicos possunt uideri.

27 Cõditio
- naturalis.
- artificialis.

28 Intentio
- primaria.
- secundaria.

29 Ordina-

29 Ordinatio
- naturæ.
- temporis.
- originis.
- exercitus.

30 Operatio
- bona
  - moraliter.
  - entitatiué.
- mala
  - moraliter.
  - entitatiuè.

31 Influentia
- realis, quæ dicitur in essendo
  - bona.
  - mala.
- intentionalis, quæ dicitur in prædicando.

32 Refluentia.

33 Productio
- in natura iinsensibili.
- in natura uiuente
  - naturalis.
  - libera.

34 Sepabilitas
- mathematica.
- phisica.

35 Inseparabilitas.

36 Possibilitas
- realis
  - actiua, quæ est non repugnanttia in agendo.
  - paßiua, & est non repugnantia in patiendo.
- logica, & est non repugnantia inter terminos.

37 Impoßibilitas.

38 Similitudo
- propria fundatur
  - in qualitate propria.
  - in qualitate appropriata.
- impropria fundatur
  - in substantia.
  - in accidente.

39 Dissimilitudo.

40 Natura
- quæ est natiuitas.
- materia
- forma
  - principium motus & quietis.

41 Punctualitas.

42 Instrumentalitas
- substantia
  - naturalis, ut manus, pes, digitus &c.
  - artificialis, ut malleus, forcipes, gladius.
- accidens
  - quantitas.
  - qualitas.
  - relatio.
  - actio.
  - passio.
  - habitus.

43 Necessitas
- coactionis.
- praesuppositionis.
- simpliciter.
- conditionata.
- consequentis.
- consequentiae,

44 Perfectio
- simpliciter.
- in genere.
- extra genus.
- gratiae
  - sufficientiae.
  - praelationis.
  - religionis.
  - operationis meritoriae.
  - tranquillitatis.

45 Vita
- uegetantis.
- sentientis.
- ratiocinantis.

46 Essentia
- realis.
- cognita

47 Ens
- reale
- rationale
  - obiectiuum
    - habitualiter.
    - actualiter
      - ante actū intelligendi.
      - post actū intelligendi et hoc est purū ēs rationis.
  - subiectiuū
    - species intelligibiles.
    - actus intelligendi.
    - habitus geniti.

DE FOR-

DE FORMIS, CREATIS tantum conuenientibus.

NOn debes existimare, formas quas modo describemus, singulis creatis conuenire, quia forma datur ac etiam materia, quibus materia non potest ullo modo conuenire; eodem modo accipiendo materiam & formam, quo modo inter formas annumerantur: omnibus tamen creatis, collectiuè signum uniuersale accipiendo, proculdubio conueniunt. Tu igitur applicaturus formas, prius considera, quas secum potest ea res pati, de qua disserere cupis. Sed formas aggrediamur.

1. De Compositione.

COmpositio omnia creata circuit, quia aliqua compositione sunt composita; non tamen eodem modo omnia creata sunt composita, sed diuersimodè, ut melius tibi erit notum ex multiplici specie compositionis. Qualiter in Deo compositio reperiatur, supra dictum fuit, ubi de simplicitate agebamus: ibi enim est compositio, quæ tantum plurium positionem signat, quæ tamen plura summè sunt in actu. Species compositionis eæ sunt. Species cōpositionis.

1 Ex materia & forma corruptioni subiectis, qua compositione materialia omnia sub Lunæ concauo existentia, dicuntur composita.

2 Ex materia ad ubi & forma perpetua, qua cœlestis natura extat.

3 Ex partibus quantitatiuis, qua corporalia omnia non egent.

4 Ex corporibus, & conuenit mixtis.

5 Ex genere & differentia, & hac creata omnia quæcunq; sint illa dicuntur composita, siue substantiæ sint aut accidentia; uel corporalia aut spiritualia: Anima rationalis & Angelus, accidentiaq; omnia hoc modo composita sunt.

6 Ex actu & potentia, quæ pariter omnibus creatis conuenit; ideo res sunt in actu quia existunt, & in potentia saltem ad annihilationē.

7 Ex positiuo & priuatiuo, prout entia quæ sunt in actu, positiua sunt, & quia sic ut entia considerentur, possunt diuinam habere perfe-

ctionē, quâ tamen priuātur, ideo ex priuatiuo constant. Possem plures alias compositionis species assignare: sicuti sunt, ex essentia & existentia uel subsistentia; ex ijs, cum ijs, quas omitto, quia in assignatis continentur.

2. De Materia.

Materia est ratio, qua creata materialia aliquo modo sunt. Plures materiæ species ex compositione possunt assignari, ut statim manifestabitur. Quemadmodum per formam res sunt in actu, ita per materiam in potentia.

1 Materia in qua, est compositum, quatenus accidentia suscipit; & dicitur materia secunda.

2 Materia circa quam, & est subiectum uel obiectū scientiæ alicuius.

3 Materia ex qua, & propriè dicitur materia prima, quæ est receptiua omnium formarum successiuè; & est causa corruptionis.

4 Materia ad ubi, & reperitur in cœlo.

5 Materia logicalis, & est genus. Genus .n. (inquiunt logici) habet materiæ rationem, differentia uerò, formæ, ex quibus duobus logicum compositum resultat.

6 Materia metaphisica, & in omnibus reperitur, ubicunq; est potentia passiua.

3. De Genere.

Genus logicū et phisicū quid? & q̄tuplex logicum.

Genus est quod sub se multas continet species aptitudine: & duplex est, phisicum & logicum; phisico genere gaudent quæcunq; ex eadem materia sunt constituta, ut corporalia omnia corruptibilia. Genus logicum duplex est .s. generalissimum & subalternum; generalissimum supra quod aliud genus non datur, licet transcendens possit dari: subalternum, quod respectu superiorum est species, inferiorum uerò genus. Genus logicum est unum de quinq; prædicabilibus, non quatenus de pluribus differentibus specie ac numero prædicatur, sed ob hanc causam, & preterea, quia tantum partem essentiæ

Quare genus logicū sit unū de q̄nq; p̄dicabilibus.

essentiae speciebus communicat: & à specie differt, quia haec totam essentiam indiuiduis largitur. Scotiza.

4. De Specie.

Species est quae sub se plura indiuidua tantum continet, uel nata est continere. Non absq; consideratione posuimus in hac speciei definitione has particulas, uel nata est continere, quia sunt quaedam species, quae tantum unicum habent indiuiduum actu, plura tamen aptitudine habere possunt; ut sunt Sol, Luna, Phoenix, & si quae similia praeter haec reperiantur. Hoc in loco de specie specialißima tradidimus definitionem. Nota.

5. De Intensitate.

Intensitas est ratio, qua aliquid intensum est. Illud intensum est, quod habet plures gradus intensionis in eodem situ; sicuti possumus de albedine intensa uel aqua calidißima exempla dare. Intensitatis species eae sunt.

1 Est intensitas formalis, qua formaliter & actu aliquid est intensum.

2 Virtualis, qua potest aliqua res intensiorem effectum producere, Piper, quia potest producere intensam caliditatem, dicitur hoc modo habere intensionem. De hac re Medicos consulere poteris, qui optimè noscunt, quae sint herbae, uel talia, habentia caliditatem in quarto gradu uel frigiditatem.

3 Est intensitas largè accepta, qua res una, alia perfectior dicitur: hoc modo, homo est asino intensior.

6. De Extensitate.

Extensitas ratio est, qua aliquid est extensum. Huius formae species sunt multae: nec omnes explicabimus, sed aliquas.

1 Est extensitas molis, qua aliquid est longum, latum uel profundum.

2 Potentialis, qua res aliqua plura continet potentialiter.

3 Communicatiua, qua res una pluribus se communicat.

4 Regiminis, qua aliqua res pluribus dominatur.
5 Causatiua, & reperitur in causis uniuersalioribus.
6 Diuisiua, qua unum in plura diuiditur, siue logicè, siue phisicè.
7 Consideratiua, & attenditur penes scientias, in quibus plura considerantur.

7. De Corruptione.

PEr corruptionem res suum esse amittunt, quæ ubiq; in corporalibus reperitur, nisi uelis corpora cœlestia ab hoc motu inmunia esse.

1 Quædam simpliciter dicitur, quando substantialis forma siue specifica siue generica destruitur.

2 Quædam secundum quid, & est quando accidens corrumpitur: si accidens spirituale erit, corruptio spiritualis dicetur, si corporale corporalis; & duplex esse potest, quædam quæ penes naturale attenditur, altera penes artificiale.

3 Aliqua partialis uocatur, & tunc est, quando res non secundum se tota destruitur, & in elementis inuenitur: non enim secundum se tota corrumpuntur.

4 Totalis aliqua nuncupatur, quando totaliter corrumpitur res: non quod materia in corporalibus destruatur, sed quia per corruptionem nil amplius remanet sensibile aliquod, quod inerat prius.

8. De Priuatione.

QVoniam materia ad omnes formas appetitum habet, qui nec frustratorius est, ideo in ea tot priuationes reperiuntur, quot formæ possunt recipi: quas si numerare nequeas, dicas unam tantum habere priuationem toti materiæ adæquatam. Eius species sunt quatuor.

1 Respectu formæ substantialis.
2 Respectu formæ accidentalis.
3 Respectu formæ perfectioris.
4 Respectu imperfectioris.

9. De Vacuitate.

PRiuatio & Vacuitas sanè sunt idem; cum Lullo tamen dicimus, uacuitatem duplicem esse, realem & intentionalem; realis quādo res appetitum ad aliquid habet, nec eo fruitur; intentionalis, quæ ab hominis intellectu fit.

10. De Grossitudine.

NOn est dubium, quin res quælibet alteri comparata grossior uel subtilior sit; propria tamen grossitudo in ijs inuenitur, in quibus terræ uel aquæ elementum dominatur; quæ & densitas nominari potest.

11. De Gracilitate.

HAec forma priori immediatè est opposita, de qua oppositum prioris sentias.

12. De Leuitate.

PEr Leuitatem res leuiores dicuntur; quæ duplex est .s. simpliciter dicta alia per respectum; prior in illis corporibus reperitur, quæ nata sunt cæteris corporibus leuioribus supereminere, secunda uerò in illis quæ grauioribus utroq; modo.

13. De Ponderositate uel grauitate.

GRauitas est ratio, qua corpora nata sunt deorsum tendere; quæ duplex est, simpliciter & per respectum; primo modo corpora illa sunt grauia, quæ infimum omnium locum nata sunt occupare, secundo autem modo quæ supra hæc tantum locum sibi uendicant.

14. De Motu.

VT breuibus hanc formam definiendo me expediam, motum rationem esse dico, qua creata cuncta mouentur. Largè motum accipiendo generationi & corruptioni conuenit, de quibus lo-

quuti sumus; hic tamen strictè considerare uolumus. Motus species multæ sunt, ut statim tibi demonstrabitur.

1 Augmentatio, & est augmentum quantitatis.

2 Diminutio, & est decrementum quantitatis.

3 Alteratio, & est mutatio de una qualitate in aliam.

4 Locimutatio, & est uariatio de uno loco in alium locum; & huius motus sunt multæ species .s. Ante, Retro, A dextris, A sinistris, Sursum, Deorsum, Circularis & Neutralis. Motus sursum est, quando res à medio mouetur; deorsum uerò, quando res ad medium mouetur; & horum quidam simplex nominatur, compositus alter; simplex, quo mobile per breuiorem lineam mouetur; compositus, quo per obliquam lineam suum perficit motum. Motus circularis est, quo mobile circa medium mouetur. Neutralis uerò, quando mobile ad unam loci partem mouetur, nec magis ad hanc quàm ad oppositam inclinatur: huius motus species quatuor ab Aristo: aßignantur in 7. phisicorum, quæ sunt Pulsio, Vectio, Tractio & Vertigo: Pulsio duas habet species .s. impulsionem & expulsionem; impulsio est motus, quo mouens à se facit mobile distare, mouensq; mobile nunquam derelinquit usq; in motus finem; expulsione uerò mouens utiq; à se mobile pellit, nec tamen eum comitatur. Vectio est motus, quo mobile per accidens mouetur, ad motum .s. uehentis. Tractio est motus, quo mobile mouenti appropinquatur. Vertigo est motus ex pulsione partim, partimq; ex tractione conflatus. Aßignantur præterea quædam aliæ motus species, quæ magis paßiones nominari poßunt, & hæ sunt.

Omnes mot⁹ localis species hic enumerantur. Vide optimè

Ar:7.phisi.

5 Motus tardus, quo maiori tempore mobile parum acquirit uel deperdit.

6 Velox, quo minori tempore multum deperdit uel acquirit mobile: Impedimentum in motus tarditate quatuor ex caußis prouenire potest scilicet, ex minima mouentis uirtute; ex resistentia contrarij; ex medij resistentia; & demum in liberis agentibus, ex eorum uoluntatis arbitrio.

Tarditas ĩ motu ũde eueniat.

7 Vniformis, quo mobile secundum omnes partes suas æquè tardè uel uelociter mouetur.

8 Difformis,

8 *Difformis, quo mobile non æquè uelociter uel tardè mouetur. Difformitas in motu nonnunquam prouenire potest ex parte agentis, quando eius uirtus non est tam uni mobilis parti propinqua quàm alteri; quandoq; ex parte mobilis, quando secundum partem unam magis indispositum existit, quàm secundum alteram.* Difformitas in motu unde eueniat.

9 *Regularis, quando mobile tam in principio quàm medio ac fine secundum tempus æqualiter mouetur.*

10 *Irregularis, quando in una temporis parte magis mobile mouetur quàm in alia: & hæc irregularitas in motu causatur, ratione uirtutis in mouente existentis, quoniam non semper eandem habet uirtutem, si de naturali agente loquamur, ac de eo quod instrumentis utatur in motu suo.*

11 *Naturalis, quando secundum suam inclinationem res mouetur.*

12 *Violentus, quando præter inclinationem mobile mouetur.*

13 *Potest addi motus obedientialis, quo res mouetur, nè natura uacuum patiatur; & taliter nominatur, quoniam à summo omnium principio sic ordinatum est, ut aliquando grauia sursum tendant, ne uacuum detur; nec talis motus est contra eorum inclinationem, quoniam secundum diuinæ uoluntatis bene placitum fit; quod ea in re potißimum cernitur.*

15. De Duricie.

Duricies est ratio, qua corpora sunt dura, quæ causatur à siccitate & coagulatione. Interdum fit à nimia humidi compreßione, ueluti in utre pleno aëre inuenitur. Duricies unde oriatur.

16. De Mollicie.

Mollicies est ratio, qua corpora mollia sunt; & causatur ab humido remanente in re, quatenus ad exteriores corporis partes non per obliquos poros, sed rectis reuocatur. Mollities unde causetur.

Quandam formam Lullus describit, de qua nihil sumus dicturi, ne superflui simus; hæc forma consumptio uocatur, quæ à corruptione nequaquam differt. Formas aliquas autor omitit et quare.

Originem pariter ac Exitum describit, quæ duæ formæ à productio-ne non distant, ideo omittimus.

17. De Corporalitate.

C*Orporalitas est forma, per quam radices & aliæ arborum partes, uel sunt corpora, uel corporum causæ: non est accipiendum hic corpus mathematicum, sed potius phisicum: de mathematico enim supra dictum est.*

18. De Transmutatione.

T*Ransmutatio hic consideratur pro quacunq; mutatione rei ad aliquod absolutum, & parum uel nil à generatione differt, accipiendo generationem pro simpliciter dicta, & secundum quid. Posset quoq; dici motum localem esse transmutationem, sed hac de causa non est opus peculiarem formam describere, cum supra, ubi de motu loquuti sumus, satis actum sit.*

19. De Luce.

L*Vx si propriè accipiatur in corporalibus nequaquam inuenitur, sed in spiritualibus tantum; & secundum hunc sensum Deus lux dicitur: sicuti in Ioanne habetur, Deus lux erat uera. Et etiam, Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ. Angeli quoq; hoc* Gene. 1.
modo lucis nomine appellari possunt, quemadmodum & D. Aug: nominauit. In corporalibus uerò lux est qualitas quædam sensibilis: & propria est corporis cœlestis, quæ tamen in corporibus inferioribus recipitur uel eius saltem effectus, nempe lumen: & hac luce corpora sunt lucida.

20. De Vmbra.

V*Mbra est ratio, qua corpora aliqua luce interdum priuantur. Huius formæ significationes plurimæ sunt, quæ in scriptura sacra reperiuntur: quæ nobis negocij haud faciunt.*

21 De Fi-

21. De Figura.

Figura est hic accipienda quatenus est quantitas .s. triangularis, quadrangularis, circularis &c. potest quoq; accipi pro qualitatis quarta specie, ab Ar. descripta. Estq; ratio figura, qua corpora sunt figurata. ca: de Quali.

22. De Rectitudine.

SEX sunt rectitudines quas Lullus enumerat .s. altitudo, infimitas, antè, retrò, dextrum, sinistrum; quæ potius loci differentiæ sunt, quibus, uario modo, interdum naturaliter, quandoq; per artem, corpora sunt situata.

23. De Masculineitate.

PEr hanc formam res quædam masculini sunt sexus; quibus & nobiliora conueniunt accidentia, quàm iis quæ fœminini sunt.

24. De Fœmineitate.

QVemadmodum de masculino sexu diximus, sic proportionaliter de fœminino intelligendum est, quo sexu ignobiliora accidentia operationesq; rebus conueniunt.

25. De Membrositate.

MEmbrositas est ratio ac causa, quare in corporibus plures sunt distinctæ partes, ad alias & alias operationes ordinatæ.

26. De Nutrimento.

PEr nutrimentum eius corporis quod nutritur essentia ac natura conseruatur; quia continua fit substantiæ deperditio in corporibus uiuentibus, ob naturalem calorem, humidum radicale destruentem, quæ ratione nutrimenti aliqualiter reintegratur. Solet interdum nutrimentum accipi pro re illa, quæ aliquod in esse conseruat, licet illud nō habeat ūde uiuat: sicuti de igne possumus dicere, cuius

nutrimentum sunt ligna uel alia combustibilia, sed ualdè impropriè nutrimentum hoc modo accipitur.

27. De Impressione.

Accipit impressionem Lullus similitudinem siue formalem siue uirtualem à corpore aliquo in aliud impressam; secundum priorem acceptionem agentia uniuoca suas imagines effectibus communicant, secundum posteriorem æquiuocorum simulacra in effectibus recipiuntur: sic cœli suas imprimūt similitudines in elemētatis.

28. De Insertione.

Sicuti ex Lulli uerbis colligitur, insertio nihil aliud est quàm continentia quædam, qua aliquid aliud continet. Sic (inquit Lullus) potentia uegetatiua est inserta in elementatiua, & sensitiua in uegetatiua & elementatiua. Tu multiplices continentias notabis. q̄dā est

Potentialis.

Actualis.

Identifica.

Vnitiua.

Virtualis in esse cognito, & uirtualis in esse reali.

Adæquata.

Inadæquata.

29. De Perseitate.

Perseitas est ratio, quare substantiæ omnes per se stant, prout per se stare distinguitur ab inhærere; & loquendo de substantijs completis ac perfectis. Has conditiones necessarium erat addere, ad dubitationes tollendas de formis substantialibus, atq; de substantiarum dependentia ab efficiente & à loco.

30. De Indiuiduitate.

Hæc forma quibuscunq; dispositis tribuit, nè pluribus in ratione superioris se communicent. Assignantur diuersa indiuiduorum

orum genera; nempe, signatum indiuiduum, ex demonstratione, uagum, & ex hypothesi. Quod horum sit discrimen, Logici tradunt.

31. De Attractione.

ATtractio dicitur causa, qua aliquid unum aliud consequitur, per appetitum uel inclinationem, quam ad illud habet; sic trunci attrahunt quod à radicibus recipitur, branchæ quod à truncis, rami quod à branchis, sic procedendo ad fructus usq;. Alia assignatur attractio, qua potentiæ, species obiectorũ suorum attrahũt.

32. De Contingentia.

OMne id quod à casu uel fortuna euenit, hoc modo contingens est. Si homo templum uolens adire, à lapide deorsum cadente in capite lædatur, contingens est. Si tripoda cadens è supremo loco, fiat apta sedes, contingens est. De hac contingentia sub nomine casus aut fortunæ intelligenda, præclara Philo: tradit. in 2. phisi.

33. De Imperfectione.

IMperfectio perfectionis est oppositum, ideo quot perfectionis species explicantur uel explicari possunt, tot & imperfectionis. Imperfectio est ratio, qua aliquid non habet esse completum. Sic homo à natiuitate cæcus aut surdus uel mancus, imperfectus est.

34. De Colore.

GRandis est colorum uis, quoniam eorum medio in cognitionem quamplurimarum rerum deuenitur. Plura etenim corpora reperiuntur colore uel lumine affecta, quàm alijs qualitatibus ut satis notum relinquitur de cœlo. Color igitur est ratio, qua mixta sunt colorata; nota mixta, quoniam elementa qualitatibus secundis carẽt.

35. De Sono.

SOnus est uniuersale quoddam ad omnes sonos. Hoc in loco sonum accipe et quatẽus à corporibus sonãtibus procedit, et ẽt ut est qua-

litas quædam in aerem impressa, ipsumq; percutiens, de quo conside-ratur etiam in arbore sensuali, sed per accidens, ubi de potentijs sensitiuis exterioribus obiectis traditur notitia.

36. De Odore.

FVmales euaporationes à corporibus odoriferis exeuntes, aereq; mouentes eum alterando, ad organum olfactus deueniunt, quod in duabus narium caruncullis consistit, & sic percipiuntur odores. Placuit breuiter ostendere olfaciendi modum; tu autem in se odores considera, & quatenus ad potentiam ordinantur.

37. De Sapore.

Saporis materia. *DE Sapore multa essent dicenda, breuitate tamen gaudentes, quædam tangemus. Saporis materia subiecta, est humidum, cui admixtum est siccum terrestre; humida enim tantum, non sunt sapida, quia nimis subtilia; neq; sicca tantum, ut de terra & huiusmodi satis apparet. Hoc modo sapor potest definiri.*

Saporis definitio. *Sapor est humidi passio illata à sicco terrestri, quod à calido patitur; unde per humidum, receptiuum saporis explicatur; per siccum terrestre passum, efficiens propinquum; per calidum in siccum agens, efficiens remotum. Saporis multæ sunt species.*

1 Dulcis, constat ex caliditate & humiditate in grossa substantia; mediatq; eius complexio inter caliditatem & frigiditatem.

2 Suauis, ex caliditate ac humiditate in subtili substantia; eiusq; complexio est media.

3 Pinguis, ex caliditate ac humiditate in substantia mediocri; est mediæ complexionis.

4 Insipidus, ex frigiditate; est quoq; mediæ complexionis.

5 Salsus, ex caliditate & siccitate in substantia mediocri; complexio est calida.

6 Amarus, ex caliditate & siccitate in grossa; complexio est eadem cum precedenti.

7 Acutus, ex caliditate & siccitate in subtili; complexio est eadem.
8 Acetosus, ex frigiditate & siccitate in substantia subtili generatur; complexio est frigida.
9 Stipticus, ex frigiditate & siccitate in mediocri; eadē est cōplexio.
10 Ponticus, ex frigiditate & siccitate in grossa; & est eiusdem cōplexionis cum Stiptico Acetosoq;.
Horum saporum multas possem aßignare operationes & causas operationum, quas considerandas relinquimus Medicis.

38. De Sensu.

Hanc formam uult Lullus sub se gustum tactumue continere, sicuti ex eius uerbis colligit. Inquit enim, Sensus est seminatus in arbore elementali, qui dispositus est ratione sensitiuæ insertæ in elementatiua & uegetatiua, quod ex illo agens naturale animatum in actum deducat per sentire, calorem aut frigiditatem, famem & sitim ac tactum. Non esset tamen inconueniens, hanc formam accipere quatenus cuilibet sensui est applicabilis. Recitantur Lulli verba.

39. De Conceptione.

Per hanc formam intelligendæ sunt conceptiones naturales, quæ ad generationem sensitiui uel uegetatiui ordinantur. Aliæ sunt etiam conceptiones .s. mentales, quarum partus sunt explicationes quæ scriptura, nutibus aut uerbis fiunt. Conceptiones nāles et mētales.

40. De Dormitione.

Dormitio uel somnus est animalis perfecti uel imperfecti paßio; sicuti & uigilia, hinc est quod ea quæ sensibus carent, ijs quoq; carere necesse est. Somnus animantibus necessarius est duplici de causa; primò ut uirtutes naturales quibus uti nequaquam possumus sine illarum fatigatione, interdum quiescant; secundò ob uirtutes uegetatiuas, quæ continuo motu à suis operationibus impediuntur; & hoc uerum esse ex effectibus cernitur; experimur enim homines studiosos, multumq; sensibus utentes non admodum esse pingues, Sōn⁹ quãreanimantibus sit necessarius.

ob malam nutritionem quæ in eis fit; ex opposito uerò quidam inueniuntur ignauiæ, ocio, & somno dediti, qui tam pingues sunt, quod nil supra. Generatur autem somnus hoc modo. Ob ciborum decoctionem, à corde uapores eleuantur, cerebrumq; petunt, qui à nimia cerebri frigiditate condensantur, replentq; uenas ac meatus, quibus à cerebro organis uirtus sensitiua communicatur; & sic ligantur organa uel impediuntur ne poßint sensationes suas exercere.

Somni generatio.

41. De Vigilia.

De uigilia oppositum eius quod de somni natura dictum est, considerandum relinquitur; conuenit pariter uigilia animantibus; & nihil aliud est, quàm solutio sensuum ad exteriores actus, per caloris naturalis reuersionem ab interioribus ad exteriora.

42. De Somnio.

Definitur somnium.

Breuiter explicaturi quid somnium sit, dicimus esse apparitionem quandam ex recursu simulachrorum à phantasia, per compositionem uel diuisionem uario modo constitutam, ad sensum communem; quibus phantasmatibus homini dormienti sic esse ad extra uidetur ut ipsa mouent, nullo extrinseco agente in sensum, per repræsentantis modum: non sine causa posuimus has particulas (per repræsentantis modum) quoniam per modum excitantis extrinseca quædam ad somniorum causationem requiruntur. Corpora enim cœlestia concurrunt ad hoc; cum phanthasia ac cæteræ interiores potẽtiæ materiales sint, ac materiales obiectorum species retineant, quæ influxus cœlestis sunt receptiuæ. Elementorum quoq; qualitates ad somnium efficiendum operantur ac conducunt; nam corporis partes nudatas circundant & caput præcipuè, quas pariter afficiunt qualitatibus illis; hinc est quod si dormientis manus uel pedes in aquam frigidam ponãtur, statim se in aqu sedere somniabit. Multæ sunt somniorum species quas relinquimus.

Cœli & Elementorũ qualitates ad somniũ concurrũt.

Nota.

43. De Gau-

43. De Gaudio.

Gaudium finis est potentiarum ferè omnium: appetit animal, timet, irascitur, prosequitur aliquid. & aliud uitat, ob delectationem & gaudium, quatenus ad actus tales directè uel indirectè sequitur, uel oppositum eius uitatur. Est gaudium ratio qua animal de bono adepto uel adipiscendo, aut malo fugiendo Lætatur.

44. De Ira.

IRa ex concupiscentia oritur, atq; ad eius passiones terminatur. Si ex amore rei alicuius optatæ, aliquod arduum sequatur, statim in appetitu consurgit ira, qua animal sperat arduum illud superare; & ex spe audacia innascitur, qua prosequitur arduum; quando uerò per audaciam uel potius actum eius, arduum superatur, tunc spei actus terminatur, & gaudium sequitur. Ex quibus, sic ira definiri posset. Ira est appetitus actus, qui à bono uel malo proposito mouetur, sub alicuius arduitatis conditione.

45. De Sanitate & Infirmitate.

SAnitas in corpore animato residet, atq; in adæquatione humorum consistit: hinc fit quod soluta illa adæquatione, statim inducitur infirmitas: & sic patere potest, quid sanitas sit ac infirmitas.

46. De Industria.

INdustria ratio est quædam, qua agentia secundum sensum uel intellectum, necessaria pro uita conseruanda quærunt, sed cum sagacitate quadam ac astutia. Industrij sunt homines & propriè, industriæ sunt formicæ, araneæ, uulpes, & talia animãtia, sed impropriè.

47. De Substantia.

SVbstantia prima hic consideranda uenit, siue perfecta & completa sit, siue imperfecta & incompleta. Completa & perfecta substantia compositum est, non ad aliud ordinabile in ratione formæ aut ma- Quid completa & incompleta substantia.

aut materiæ. Incompleta uerò & imperfecta illa dicitur, quæ ad aliud ordinatur in ratione materiæ uel formæ. Et sic formæ à Lullo traditæ creatis solum conuenientes, sunt descriptæ: si ad eum numerum non ascendunt quem ipse multiplicat, in causa est indistinctio, quam in multis inueni. Omnibus entibus omnes nequaquam possunt adaptari, quod debes optimè scire. Multo plures describerem formas quæ satis commodè corporeis aliquibus entibus, & ijs præcipuè quæ uita priuantur conuenire possent, si opus hoc breuitate non deberem concludere, quas tamen nominabo, ut ostendam me plurimas non ignorare.

Nota.

Nõ omnib' oẽs formæ posſũt adaptari.

1 Assatio.
2 Austeritas.
3 Ariditas.
4 Attenuatio.
5 Auansis, quæ senectus dicitur plantarum.
6 Ars.
7 Aquositas.
8 Analogia.
9 Amaritudo.
10 Coctio.
11 Coagulatio.
12 Commensuratio.
13 Combustio.
14 Commessatio.
15 Compressio.
16 Complexio.
17 Congelatio.
18 Cruditas.
19 Crassities.
20 Debilitatio.
21 Digestio.
22 Ductibilitas.
23 Dirigibilitas.
24 Diuisio.
25 Ductilitas.
26 Elixatio.
27 Euaporatio.
28 Exhalatio.
29 Excrementum.
30 Exiccatio.
31 Expiratio.
32 Ebullitio.
33 Flammabilitas.
34 Flexibilitas.
35 Fractibilitas.
36 Frigiditas.
37 Frixio.
38 Fluxus.
39 Humiditas.
40 Homogeneitas.
41 Heterogeneitas.
42 Ingrossatio.
43 Illiquabilitas.
44 Incoctio.
45 Impressibilitas.
46 Incoagulatio.

47 Indi-

47 Indigestio.
48 Inflammatio.
49 Inquinatio.
50 Insolubilitas.
51 Liquefactio.
52 Maturatio.
53 Mixtio.
54 Mobilitas.
55 Molynsis est opposita elixati(oni.
56 Mollificatio.
57 Mutatio.
58 Notio.
59 Nidor est halitus corporis un(ctuosi.
60 Naturalitas.
61 Percussio.
62 Pulsio.
63 Phlegmaticum.
64 Pinguedo.
65 Pressibilitas.
66 Putredo.
67 Putrefactio.
68 Porrositas.
69 Penetratio.
70 Remissio.
71 Respiratio.
72 Retentio.
73 Scissio.
74 Sectio.
75 Senectus.
76 Siccitas.
77 Singularitas.
78 Solubilitas.
79 Stathensis tertia species cōco(ctionis.
80 Superfluitas.
81 Tenacitas.
82 Tostio.
83 Tractibilitas.
84 Transcendentia.
85 Trahibilitas.
86 Vnctuositas.
87 Vnio.
88 Vniuersalitas.
89 Violentatio.
90 Vstibilitas.

Plures formas fabricare poteris in unaquaq; arbore, si partes omnes arboris consideraueris ac indagaueris earum partium proprietates, quas loco formarum poteris habere; quia ut dixi aliquando, formæ loco proprietatum aßignantur, quæ melius in rei cognitionem ducunt quàm cætera extrinseca prædicata. Dedimus modum fabricandi multas formas. Sat uolumus de formis dixisse, ac de prima arbore.

DE ARBORE VEGETALI.

Ordo arboris elemētalis ad vegetantem.

Post elementalis arboris considerationem, congruè se nobis offert contemplatio arboris uegetalis, quoniam secundum naturæ ordinem post simplex esse quod rebus conuenit, sequitur uiuere, quo in esse nobiliori constituuntur; nec altiorem gradum possunt corporea entia unquam consequi, nisi uegetans uita præsupponatur. In hac arbore omnia sunt consideranda sub duplici ratione, uidelicet quatenus habent esse elementatiuum & uegetatiuum, hoc etenim illud præsupponit.

DE RADICIBVS.

Radices huius arboris eædem penitus sunt, quæ pro elementali arbore sunt firmatæ, à quibus omnes arboris partes suum esse accipiunt: nec aliquid radicibus conuenit, quin arborum partibus secundariò conueniat.

DE TRVNCO.

Truncus est quoddam uniuersale corpus, in quo potentialiter particulares trunci continentur ac reliqua omnia, quæ truncū sequuntur. Nam uirtute naturalium agentium quæ in eo sunt, potentialiter ad actum deducuntur.

DE BRANCHIS.

Virtus appetitiua uel attractiua.

Ranchæ sunt quatuor, scilicet potentia appetitiua, digestiua, retentiua, & expulsiua. Per appetitiuam quod conueniens est uegetantibus, desideratur, ac beneficio naturæ fruitur. Prouida natura diuersis diuersas tradidit uirtutes, quibus conuenientia attrahuntur ut in esse conseruentur. Quoniam uerò quod attractum est, ad attrahentis membra roboranda, quæ naturalis caloris ui ac uirtute debilitata fuere, nunquam est aptum, nisi membris nutriendis simile fiat; ob id opus est digestiua, qua alimentum concoquatur, ac digerantur ea quæ speciem & formam membrorū suscipere non apta sunt.

Et hoc

Et hoc alimentum quod ab extrinseco uenit, quia in tempore imperceptibili non potest transmutari ac conuerti in aliti substantiam, ob imbecillem transmutantis actionem ac paßi resistentiam: ideo necessaria est quædam retentiua facultas, qua nutrimentum tamdiu retineatur, quoad usq; nutritio fiat. At propter impuritates abijciendas. quæ uirtute digestiuæ potentiæ, à purioribus subtilioribusue sunt segregatæ, necessarium est aliam uirtutem considerare membris congenitam, quæ expulsiua nominatur. Nil sanè prodesset attractiua, digestiua, & retentiua nisi expulsiua adesset, quod manifestißimis exemplis comprobatur in ijs, qui interdum multis morbis laborant, ob difficultatem quam habent expellendi è corpore impuritates. Et istæ quatuor explicatæ uirtutes famulari dicuntur tribus alijs uirtutibus, nempe, nutritiuæ, augmentatiuæ ac generatiuæ.

Retentiua.

Expulsiua

Nota.

DE RAMIS.

MVltæ formæ quas supra recensuimus pro ramis, huius arboris possent considerari, illæ potißimum quæ actionem paßionemq; significant, magis tamen generatio, corruptio, priuatio, renouatio, nutritio, & augmentatio pro negotio faciunt, quia per generationem fit entium transmutatio, quam insequitur corruptio, priuatio & cætera hic enumerata.

DE FOLIIS.

IN cæteris arboribus folia metaphoricè considerantur, in hac uerò propriè, quibus & metaphorica folia, accidentia s. conueniunt, quia in corporalibus omnibus substantijs sunt distincta, & ex consequenti in folijs etiam uegetantis naturæ, quæ substantiæ sunt.

DE FLORIBVS.

QVemadmodum folia propriè considerauimus, sic flores & fructus debent considerari. Flos igitur hic concipitur, quatenus per eius corruptionem fructus generatur, si ad fructum est in

 potentia;

potentia: hoc placuit dicere propter flores illos, qui sunt complemẽtum & finis arboris uel plantæ. Operationes quoq; à uegetatiuo prouenientes, ea ratione qua uegetat aut elementum est, loco florum sunt sumendæ, quia ad instar florum qui ueri sunt, magis dicuntur effectibus intimæ quam reliqua extrinseca ad esse rem perducentia.

DE FRVCTIBVS.

FRuctus *ueri huius arboris sunt, pirum, pomum, castanea &c. talia; metaphorici uerò illa omnia sunt, quæ uegetant & à uegetante natura sunt producta; hinc est quod folia uera & flores hoc modo sunt fructus, quo etiam modo uulgares nominant dum de effectibus per comparationem ad causas differunt. In hoc tamen est animaduertendum, quod uegetantia tantum sic fructus dicuntur; & ob id quæ secundum priorem considerationem fructus huius arboris erant, secundum alteram, elementalis tantum fructus existunt. Ait Lullus, quod plantæ omnes in quatuor classes sunt distributæ, sicuti & elementa; quoniam quædam participant in summo gradu qualitatem igni conuenientem, quædam humiditatem, nonnullæ frigiditatem, & aliquæ siccitatem; de quibus oportet Medicos consulere. Huius arboris propriæ formæ non multæ sunt, quæ ex superius descriptis possunt colligi; sicuti sunt.*

Nota.

In quatuor classes plãtę diuidũt.

1 *Augmentatio.*
2 *Diminutio.*
3 *Nutritio.*
4 *Germinatio.*
5 *Pullulatio.*
6 *Insertio.*
7 *Digestio.*
8 *Attractio.*
9 *Retentio.*
10 *Expulsio.*

DE ARBORE SENSVALI.

HAec *arbor sub se animantia continet, animantibusq; conuenientia. Quia uerò animantia duplices habent sensus, internos .s. & externos, hic consideranda sunt, in quantum exteriores sensus tantum participant. Propter altiorem gradum perfectionis*

animanti-

animantibus conuenientem, triplex esse toti huic arbori attribuitur, unum peculiare, & duo alijs quoq; entibus non repugnantia; ueluti sunt elementale & uegetale.

DE RADICIBVS.

Radices sunt illæmet de quibus in arboribus præcedentibus dictum est, quæ triplicis sunt naturæ, ut satis patet. Quando radices uel aliæ arboris alicuius partes constant ex pluribus naturis, tunc imaginandum est, quod naturæ illæ unicam constituant; quæ nomen sortitur ab arbore sub qua continetur, iuxta genus suum. Et tam radices quàm aliæ partes arborum semper & in unaquaq; arbore sunt considerandæ uniuersaliores, & quatenus sunt in potentia ad multa indiuidua.

DE TRVNCO.

Truncus est commune & uniuersale corpus, sensu uniuersali præditum, in quo sunt particularia corpora sensualia potentialiter contenta; per sensum uniuersalem intellige sensum communem in prædicando, non in appræhendendo, quia de hoc in sequenti arbore tractabitur.

DE BRANCHIS.

Branchæ sunt sex sensus exteriores .s. uisus, auditus, odoratus, gustus, tactus & affatus, de quibus breuiter nonnulla dicemus. Sex Branchæ.
Hos sensus considerare oportet non ratione operationis, quia operationes horum sunt flores, neq; ratione obiecti, quia obiecta sensibus percepta sunt huius arboris quidam fructus, sed quatenus sunt potentiæ operatiuæ. Vt autem horum sensuum natura magis cognoscatur, quædam etiam de obiectis dicemus, à quibus ipsi habent distinctionem. Visus inter sensus omnes est potentia magis cognoscitiua teste Ar: in prohemio Metaphisicæ, quia eius obiectum quod est Lux, lumen, & color, in pluribus reperitur subiectis, quàm obiecta ali- De Visu. Ar. in phe. Metaph.

Organum visus. orum sensuum. Huius potentiæ organum est oculus, sua natura chrystallinus & aqueus, in cuius centro uisio perficitur. Hic sensus necessarius est ad scientiam, quæ per inuentionem acquiritur. Oculus dicitur uidere, quia actum uidendi in se habet; Anima uidet, quia est efficiens. Potentia quoq; uisiua uidet, quoniam est uisionis proximum efficiens ac quasi instrumentale.

De auditu. Auditus, cuius uis est apprehendere sonos & uoces, in quodam aereo consistit, quod membranulam quandam in aure positam circundat, atq; species sonorum ab extrinseco agente causatas recipit; & ne destrui posit aereum illud specierum susceptiuum, à natura ipsa eius organum, auris nempe, dispositum est, ut per diuersas curuationes quæ in aure apparent, prius aer soni speciem deferens frangatur, antequam aereum illud pertingat; quoniam si recto tramite aër commotus ad auditum deueniret, de facili eum læderet. Hæc potentia est necessaria ad scientiarum habitus acquirendos, atq; ad memoriam & industriam comparandam.

De olfactu. Olfaciendi modum supra manifestauimus, agentes de formis creatis conuenientibus; modo restat ut breuiter definiamus quid sit olfactus. Olfactus igitur est potentia sensitiua odorum apprehensiua, mediante aere uel aqua. Huius potentiæ organum in eodem loco ostendimus, quod dicitur participare de ignea natura.

Olfaciendi modus diuersus. Olfaciendi modus non omnibus animantibus est idem; quædam enim per respirationem olfaciunt; sicuti homo & animalia perfecta; & hoc ideo istis accidit, quia nasi carunculæ quodam operculo sunt munitæ, ne ab obiecto organum lædatur, quod per respirationem aperitur, ac olfactus perficitur; hinc est quod in aqua olfactus fieri non potest, quia nec respirandi actus eo in loco conceditur. Animantia uerò imperfecta, per respirationem non percipiunt odores, quoniam sunt semper odores illis præsentes; ut de muscis, formicis & alijs id generis patet. De obiecto gustus multa diximus, ubi de saporibus uerba fecimus; quid uerò gustus sit, remanet

Gustus q̃d. sit. explicandum. Gustus est potentia sensitiua ac saporis apprehensiua in lingua, mediante humido saliuali. Per illam particulam (in lingua) positam in definitione, organum gustus uel potius membrum quo fit gustus

gustus ostenditur. Et ne ignores quomodo fiat gustus, scire te oportet, à cerebro quendam neruum descendere, & per linguam totam esse extensum ad retis instar, qui neruus est situatus sub carne illa porrosa quæ in linguæ superficie existit; & cum sit totus plenus spiritu quodam fumali gustatiuo, ab humore saliuali species saporum ad ipsũ deferuntur, atq; efficitur gustus. Gustus q̃modo fiat. *Tactus, cuius obiectum sunt qualitates primæ & secundæ, est potentia quædam qualitatis tangibilis apprehensiua per neruum quendam in toto corpore extensum, mediante carne.* Tactus qd? *Vnde scire debes maximam esse inter doctos uiros controuersiam de huius potentiæ organo; quidam inquiunt, esse cor, alij neruum, nonnulli carnẽ; cum omnibus idem poteris asserere; intelligendo cor esse radicale organum, non tactus solum sed aliarum etiam potentiarum; neruus uerò est organum deferens species; caro suscipiens per instrumenti modum; caro deniq; neruosa est totale organum.* Tolluntur controuersiæ de organo tactus. *De eius quoq; unitate uel multiplicitate multæ sunt lites, quas sic poteris sedare. Plures sunt tactus non ratione diuersarum formarum substantialium, sed ratione diuersorum contemperamentorum qualitatum; aliud enim est contemperamentum faciens ad percipiendam caliditatem & frigiditatem, aliud respectu humiditatis & siccitatis.* De unitate & pluralitate tactus. *Affatus (inquit Lullus) est ille sensus, per quem manifestatio fit in sermone, qui est intra conceptus, & dat exempla. Sicut homo qui loquitur illud quod cogitat, & auis similiter; sicut etiam gallina quæ clamat ad filios suos.* De Affatu.

DE RAMIS.

RAmi huius arboris triplicis sunt naturæ, ut supra ostensum est de qualibet huius arboris parte; & sunt membra animalium tam interiora quàm exteriora, in quibus fit renouatio per uegetatiuam potentiam, compositio per elementalem naturam, communicatio uerò ad sensus omnes per sensitiuam uirtutem.

DE FOLIIS.

Folia sunt eadem accidentia quæ & in prioribus arboribus reperiuntur, sub triplici tamen ratione considerata; & hoc ratione subiecti à quo denominationem aliquam recipiunt; cum igitur animalia triplicis sint naturæ, sic & accidentia in illis subiectata consimilis naturæ fiunt. Non ignoramus hanc contemplationem satis esse impropriam, sed sequimur Præceptorem.

DE FLORIBVS.

Operationes omnes quæ ab animali prouenire possunt, quatenus habet esse, uiuere & sentire extrinsecum, flores dicuntur. Nec plura dictat ratio ut de ijs dicamus, cum in quacunq; ferè arbore, operationes loco florum habeantur.

DE FRVCTIBVS.

Quatuor animalium species.

Fructus sunt animantia omnia sub quadruplici ratione considerata, quorum quædam sunt ignea quia in igne uiuunt, aliqua aërea, quoniam tali loco fruuntur, nonnulla terrestria, & quædam aquea; distinguuntur igitur in quatuor classes. Non est præsentis negocij animalium species numerare ac eorundem proprietates ostendere. Qui de ijs multa cognoscere cupit, legat Aristo. in libris de historia, de partibus, & de generatione animalium.

DE FORMIS.

Inter formas animantibus conuenientes istæ quas modo deliniabimus locum habent, quarum cognitio non parum utilis erit. Et ne duplex sit labor noster, formas unà coniungere uolumus, quæ animali conueniunt, quatenus est exterioribus sensibus ac interioribus sensitiuum.

1 Appræhensio.
2 Appetitus sensitiuus.
3 Assensus.
4 Astutia.
5 Audacia.
6 Affatus actus.

7 Aestima-

7 Aestimatio.
8 Auditus actus.
9 Abstractio.
10 Cognitio uniuersalium.
11 Cognitio particularium.
12 Comparatio.
13 Concupiscentia.
14 Conseruatio specierum.
15 Complacentia.
16 Desiderium.
17 Delectatio.
18 Dolor.
19 Desperatio.
20 Displicentia.
21 Diuisio complexorum.
22 Distinctio.
23 Discursus.
24 Electio impropria.
25 Generare sibi simile.
26 Gustare.
27 Iudicium.
28 Imaginari.
29 Ingenium.
30 Ira.
31 Memorari.
32 Odorare.
33 Phantasia.
34 Prosequutio.
35 Fuga.
36 Reminiscentia.
37 Respiratio.
38 Sentire.
39 Tangere.
40 Timor.
41 Tristitia.
42 Dormitio.
43 Vigilia.
44 Somnium.
45 Spes.
46 Tactus.
47 Tremor.
48 Visio.

DE ARBORE IMAGINALI.

Partes omnes huius arboris sunt similitudines & simulacra praecedentium arborum, quo ad partes omnes, quatenus in potentijs interioribus recipiuntur. Potentiae interiores sunt istae .s. sensus communis, Imaginatiua, Aestimatiua uel Cogitatiua, Phantasia & Memoria sensitiua; de quibus omnibus potentijs aliqua sumus dicturi, ut cognoscatur magis qualiter sint diiudicanda simulacra quo ad eorum distinctionem & etiam naturam. Et licet Lullus tantum de Imaginatiua mentionem fecerit, non ob id sententiae suae refragamur,

 quis

quia ut Agrippa in Commentarijs suis in artem eiusdem breuem inquit. Per imaginatiuam sunt accipiendæ potentiæ omnes interiores.

De Sensus communi natura ac eius necessitate.

Sensus communis talis dicitur quia ab eo potentiæ exteriores suas habent sensationes, atq; illarum omnium species in eo recipiuntur, tanquam in illo quod habet unius sensus species, à speciebus alterius distinguere & segregare. Nerui quidam ab anteriori parte cerebri, in quo loco sensus communis situatus est, descendunt ad organa sensuum, quibus sensationes fiunt, per quos pariter species in sensu communi recipiuntur. Huius sensus necessitas est, ut de sensuum exteriorum speciebus iudicium faciat, unam ab alia distinguendo, atq; ut sit aliqua potentia quæ cognoscat uisum uidere, auditum audire, & sic de reliquis sensibus; ipsi enim ob eorum materialitatem nequeunt supra se ipsos uel proprias operationes actum habere reflexiuum; qui tamen sensui communi non repugnat.

De imaginatiua eiusq; officio.

Imaginatiua sensum communem statim sequitur, cuius proprium est species ab eodem sensu receptas conseruare & retinere; nam sensus communis tantum retinet species exteriorum sensuum dum in obiecta tendunt, in imaginatiua autem diu conseruantur.

De æstimatiua uel cogitatiua eiusq; officio

Aestimatiua hoc habet priuilegium ut imaginatiuam sequatur, atq; ex sensatis speciebus in imaginatiua reseruatis intentiones eliciat non ullo sensu perceptibiles. Per æstimatiuam canis elicit ex specie obiecti in imaginatiua seruata, aliam speciem quæ inimicitiam uel amicitiam repræsentat, qua fugam uel accessum eligit. Aestimatiua in homine cogitatiua nominatur cum excellentiorem in eo habeat gradum quàm in brutis; bruta enim hoc habent à natura ut ex sensatis, speciem talem uel talem insensatam eliciant; at homo cum collatione quadam uel discursu intentionem aliquam elicit.

De Phãtasia eiusq; officio.

Quoniam uerò certa experientia sumus edocti, nos interdum fabricare chimeras uel talia, quæ in rerum natura quoad se tota nõ reperiuntur aliquando plura in unum coniungendo, & aliquando quædam alicui rei conuenientia remouendo: ideo potentiam quandam horum mirabilium effectricem constituunt philosophi, quam phantasiam uocant. Nec harum potentiarum constitutio multum prodesset, si quædam potentia

tentia non daretur earum specierum conseruatricem, quæ ab æstimatiua uel phantasia sunt fabricatæ, ideo alia potentia dari necessarium est, quæ appellari potest Memoria sensitiua; quæ non est eadem cum intellectiua ut quidam satis inefficaciter probant, ac existimant. Et sic completus est ordo ualde admirabilis inter hasce potentias. De reminiscentia, nihil omnino dicere uolumus, cum à memoria non differat, nisi in quantum memoriæ sunt propriæ species, reminiscentiæ uerò alienæ. Secundum has potentias ea quæ in præcedentibus arboribus continentur, considerari poterunt.

De Memoria sensitiua.

DE RADICIBVS.

Similitudines radicum realium arborum præcedentium, huius arboris sunt radices, ut tales similitudines formaliter uel uirtualiter interioribus potentijs obiecta ostendunt. Addere has particulas necessarium fuit, s. formaliter uel uirtualiter, quia non omnes radices proprias habent species eas repræsentantes, sed uirtute aliarum notæ fiunt; ut possumus de bonitate, ueritate, & alijs dicere. Hoc idem de quibusdam alijs intelligere poteris, nempe de relationibus tam intrinsecus aduenientibus quàm extrinsecus; quæ ratione fundamentorum tantum cognoscuntur.

Species formaliter uel uirtualiter repſentãt.

Relationes quomodo cognoscãtur.

DE TRVNCO.

Arboris imaginalis truncus ex suis radicibus constat; atq; est similitudo confusa truncorum reliquarum arborum. de quibus tractauimus: in quo sunt similitudines truncorum particularium. Quisnã isti trunci per hunc repræsentati non est opus repetere, cum supra bis saltem hoc manifestatum sit.

DE BRANCHIS.

Branchæ istius arboris sunt similitudines brancharum arborum, de quibus supra. Quoniam uerò non omnes illæ branchæ suam possunt causare similitudinem, ut patet de potentia uisiua, audi-

 tiua,

tiua, gustatiua, tractiua, & alijs in arbore sensuali numeratis & declaratis, ac etiam de branchis uegetantis; quia interiores potentiae obiecta potentiarum exteriorum cognoscunt, non autem ipsas potentias, nisi per operationes & actus; ideo ad actus uel ad talia quae in earum cognitionem ducunt, recurrendum est.

DE RAMIS.

QVemadmodum dictum est de radicibus trunco & branchis, sic de ramis aliarumq; partium dicendum est; huius enim arboris rami sunt ramorum simulacra arborum elementalis, uegetantis, ac sensitiuae.

DE FOLIIS.

EA optime sunt notanda quae de radicibus branchisq; dicta sunt pro foliorum meliori notitia. Folia sunt similitudines foliorum trium priorum arborum, pro ut in aliqua interiori potentia recipiuntur.

DE FLORIBVS.

PRo floribus arboris elementalis, uegetalis & sensualis, operationes assignatae sunt, quarum species in potentijs interioribus existentes, flores huius arboris sunt. Elementare igitur, uegetare ac sentire sensui communi uel alij potentiae per species repraesentata, loco florum sunt acceptanda.

DE FRVCTIBVS.

NOn est iterum opus ostendere quos fructus sub se descriptas arbores contineant, quoniam sufficienter explicati sunt; quorũ omnium idola sensibus internis praesentia, arboris imaginalis sunt fructus.

DE ARBORE HVMANALI.

NOn incongrue arbor quam modo contemplari debemus, humanalis

nalis uocatur, quia de homine principaliter & secundariò de ijs quæ ad hominem pertinent in eius consideratione ueniunt examinanda. Satis notum est hominem duas in se naturas habere, quarum una corporea est & altera spiritualis; ratione naturæ corporeæ cum habeat esse, uiuere, sentire & imaginari, illa omnia quæ de quatuor præcedentibus arboribus quo ad partes omnes dicta sunt sibi conueniunt; de quibus uerba non sumus facturi; monendo studiosos ut in applicatione eorum quæ sunt hominis, id obseruent quod in prædictis arboribus notatum est. Naturam eius spiritualem secundum ordinem superius obseruatum manifestabimus, ostendendo quas partes sibi conueniant.

DE RADICIBVS.

HVius naturæ radices spirituales sunt, cum & ipsa sit spiritualis; inter quas tamen non est annumeranda contrarietas, propriè contrarietatem accipiendo, quia in ea nec qualitates reperiuntur, in quibus fundatur. Si uerò contrarietas consideretur pro repugnantia aliquorum duorum aliquod tertium diuidentium, ibi utiq; reperitur, ac in omnibus quæ sub ente continentur; & uerius in ijs quæ ratione differentiarum & non modorum intrinsecorum ad inuicem pugnant.

Inter huius arboris radices nō ē cōtrarietas & quare.

DE TRVNCO.

TRuncus est quædam substantia generalis & confusa, quæ plurimas substantias particulares ac spirituales, sed corporibus natas coniungi in ratione formæ informantis, dicitur potentialiter continere. Non absq; ratione in hac definitione plures particulæ explicatiuæ sunt positæ, ut magis huius trunci natura cognoscatur, ac discrimen huius à trunco arboris angelicalis.

Particulæ explicātes definitionem.

DE BRANCHIS.

NAtura hæc spiritualis tribus branchis constat, quarum prior intellectus est, posterior uoluntas, & tertia memoria, de quibus bre-

De Intellectu.

bus breuiter aliqua explicabuntur. Intellectus inter potentias spirituales prior est ordine saltē naturæ, cui potentiæ interiores ac exteriores materiales, tanquam ancillæ deseruiunt: quoniam eius officium est omnia intelligere ut melius statim manifestabitur; & intellectionem à sensibus accipit. In intellectum agentem partitur ac possibilem. Agens proprium nomen retinet, ac ulterius actiuus & productiuus dicitur: ideo intellectus est agens, quia materiales species à sua materialitate purgat, atq; ad tantam spiritualitatem deducit, quod postea sunt aptæ ut intellectum possibilem moueant; actiuus quatenus patientem intellectum tanquam correlatiuum respicit; ob id de illo fertur quod eius proprium est omnia facere, quod intellige formaliter uel uirtualiter: uel transmutare de ordine in ordinem, de ordine .s. sensibilium in ordinem intelligibilium; possibilis uerò proprium est fieri omnia; i. cuiuscunq; obiecti intellectionem & omnem recipere, licet omnem non possit producere: Idem intellectus productiuus etiam nominatur, quia secundum Scoti sententiam ad causandam intellectionem concurrit, quia est eadem res cum intellectu possibili. Intellectus agens in Angelo quoq; reperitur, pro ut est actiuus & productiuus. In Deo uerò, quatenus est tantum productiuus; ut uerò agens est uel actiuus nequaquam: de primo patet, secundum uerò sic faciliter ostenditur, quia in diuinis passum non reperitur, quod est actiui correlatiuum; & uno relatiuorum remoto, alterum quoq; remouere necesse est.

Quare intellectus sit agens, actiuus & productiuus.

Intellectus possibilis recipit, patitur, et producit.

Possibilis intellectus recipit, patitur, & producit; recipit species, patitur ab intellectu agente, & producit cum specie notitiam. Voluntas potentia est quædam intellectu posterior, non loco uel situ, sed ordine naturæ uel præsuppositionis, quia huius uirtutis operatio intellectus operationem præsupponit; nam ad uoluntatem attinet (si bona est & diuinæ uoluntati conformis) bonum eligere & malum abhorrere & refutare, si uerò mala, omnia peruertit. Arbitrium uerò ad intellectum spectat, quod ab electione præsupponitur. Istius potentiæ obiectum est ens sub ratione boni; siue bonum sit uerum, siue simpliciter bonum, siue apparens, uel præfixum. Et licet

De Voluntate.

in se

in se sit cœca, tamen nobilior dicitur intellectu, ratione actus quem circa Deum elicit, ac etiam habituum quibus informatur. Memoria intellectiua est illa facultas quæ species ab intellectu receptas conseruat; & idem est quod intellectus cum specie intelligibili. Ray. *Lullus de his tribus branchis disserendo eis applicat formas conuenientes, quam prolixitatem uitamus, cum modum applicandi formas entibus omnibus, tùm per animaduersiones tum per explicationem tradiderimus.* De Memoria.

DE RAMIS.

Rami istius naturæ sunt concreta essentialia brancharum. s. intellectiuum, intelligere, & intelligibile ipsius intellectus; nolitiuum uel nolitiuum, uelle uel nolle, uollibile uel nollibile, uoluntatis: memoriæ uerò memoratiuum, memorari, memorabile. Sub istis explicatarum potentiarum concretis essentialibus, omnia entia continentur, in ratione obiectorum, actu, potentia propinqua, & remota, apprehensibilium. Rami enumerantur.

DE FOLIIS.

Suo modo naturæ isti folia conueniunt, quæ supra alijs arboribus conuenire docuimus; uerum tamen est, quod absq; labore ullo & melius cathegoriæ à nobis traditæ poterunt applicari. Si per cathegorias Aristotelis *de spirituali natura finita & limitata differere uolueris, quantitatem tibi sume discretam, qualitatem innatam uel acquisitam, relationem ad principium eius productiuum aut conseruatiuum uel etiam ad operationes diuersas quam operatur, actionem per mouentis & informantis modum, aut mouentis tantum; passionem quatenus primi principij recipit intellectionem; & sic de alijs suo modo. Si uerò per omnes illas cathegorias nequaquam poteris discurrere ad proprias confugito.* Ray: Lullus *hanc arborem examinando per categorias omnes, ubi de habitu differit artes mechanicas ac scientias enumerat; & ratio quæ mouit ipsum ad pertractandum de ijs hoc in loco, & non in categoria de qualitate, est, quia fa-*

Artes et facultates omnes in capite libri numerât, & assignât ꝓpria obiecta.

cultates istæ quas sub breuitate tangemus in fine huius operis, plures adiungendo, quas Agrippa in lib. de Vanitate scientiarum enumerat, habitus sunt artificiales, qui à naturalibus emanant. Nolo discutere an benè hoc in loco de ijs differuerit uel malè? & an eius ratio ualeat? Secundum uarietatem harum facultatum uel habituum earundemq; proprietatum multæ formæ poterunt huic arbori assignari, quatenus natura corporali ac spirituali constat. Habitus isti ferè omnes, homini conueniunt non ratione animæ tantum, sed coniuncti.

DE FLORIBVS.

Operationes ab anima rationali prodeuntes sibiq; peculiares & non coniuncti, sunt huius arboris flores quo ad alteram partem consideratæ. At operationes quæ anima concurrente ac corpore, sunt flores arboris humanalis ex corporeá & spirituali natura constitutæ.

DE FRVCTIBVS.

Quare animâ anima non generet.

Necesse est hic fructus considerare, ut ab arbore hac ex utraq; natura constituta proueniunt, quoniam ratione spiritualis naturæ fructus nulli dari possunt in esse simpliciter producti, quia anima animam non generat nec producit, ob immaterialitatem qua se perpetuo conseruare potest in indiuiduo. Fiunt etenim in corruptibilibus generationes ut talia in æuum conseruentur, saltem in specie. Generat tamen anima secundum quid, quatenus obiectum quod potentia erat intelligibile, diligibile & recolibile, fit actu tale uirtute intellectus, uoluntatis, uel memoriæ, quarum uirtualem saltem imaginem gerit, ad instar fructus respectu suæ causæ uel arboris. Fructus in arbore hac duplex à Lullo assignatur, quorum primus dicitur existentiæ, et alter operationis; prior est homo indiuiduus in esse productus, secundus hominem indiuiduum consequitur .s. dilectio Dei, honor, seruitus &c. omnia, quibus erga Deum tenetur homo. Considera hominis proprietates & inde multas formas tibi construe; quasdam tamen assignare uolumus, ut additum tibi pateat.

1 Intelligere cum discursu.
2 Reminisci.
3 Libertas.
4 Rationalitas.
5 Risibilitas.
6 Flebilitas.
7 Disciplinatio.
8 Docendi actus.
9 Loquutio.
10 Compositio intellectiua } uera et falsa.
11 Diuisio intellectiua }
12 Portio superior.
13 Portio inferior.
14 Synderesis.
15 Conscientia.
16 Probibitio.
17 Promissio.
18 Praeceptum.
19 Comminatio.
20 Ignorantia.
21 Error.
22 Dubitatio.
23 Portio superior.
24 Portio inferior.
25 Character.
26 Dignitates uariae.
27 Prudentia.
28 Experientia.
29 Redemptio.
30 Attritio.
31 Contritio.
32 Poenitentia.
33 Satisfactio.
34 Obseruatio legis.
35 Originalis peccati infectio.
36 Fides.
37 Spes.
38 Scientiae omnes.
39 Artes omnes.
40 Virtutes omnes morales.
41 Vitia omnia.

DE ARBORE MORALI.

IN arbore morali uirtutes & uitia considerari debent, quae cum maximè ad inuicem opponãtur distinctas habent species, operationes ac effectus, ideo & sub distinctis arboribus considerabuntur; quoniam uerò uirtus est habitus, uitiumq; priuatio, quae per habitus cognitionem cognoscitur, ob id primo de arbore uirtutis erit sermo, Satis notum est sapientibus uirtutem omnem aut acquisitam esse aut infusam, acquisitamq; partiri in intellectualem & moralem; hoc in loco intellectualis uirtus quae partitur in sapientiam, scientiam, in- Diuisio virtutis.

De uirtutibus intellectualibus earũq; obiectis. Quæ in hac arbore considerantur.

tellectum, artem, & prudentiam non est consideranda, sed moralis, ac etiam illa quæ à Deo immediatè creatur. Tres priores intellectualis uirtutis partes (ut compendiose ratione obiectorum omnes cognoscantur) circa speculabilia uersantur, nempe sapientia circa altißimas causas, cuius proprium est de omnibus iudicare .s. de ijs quæ ad intellectum & ad scientiam pertinent. Scientia uerò circa conclusiones necessarias negotiatur, sed intellectus circa prima principia; quorum cognitio nobis naturaliter est indita; pro ut per terminorum simplicem appræhensionem statim in complexi notitiam deuenimus; duæ autem posteriores circa operabilia uersantur, ars circa factibilia, quæ transeuntem operationem exposcunt, prudentia uerò circa agibilia, quæ immanentem actum requirunt; qui actus talis dicitur, quia eius à quo elicitur est perfectio; de transeunte secus est, quoniam in exteriorem materiam recipitur ac passum perficit. Morales uirtutes quędam sunt circa operationes, nonnullæ circa paßiones, aliquæ sunt principales uel cardinales, & aliquæ minus principales. Infusæ sunt tres .s. Fides, Spes & Charitas, de quibus omnibus inferius ubi de branchis tractabimus, multa scitu digna manifestabuntur.

DE RADICIBVS.

Radices hui⁹ arboris sunt de quinq; naturis.

Verba Lulli recitant.

Tradit Lullus quod huius arboris radices sunt similitudines earum radicum, quæ humanalem arborem firmant, quinq; modis consideratæ, uidelicet sub ratione elementali, uegetali, sensuali, imaginali, & substantiæ spiritualis corpori unibilis. Dat exemplum de bonitate morali quatenus partibus enumeratis conuenit, inquiens Est bonitas moralis sub ratione elementationis: sicut homo bonus qui utitur elementatis ordinatè, in quantum ipsa ad finem applicat, & dat exemplum de pane ac pecunia, ex quibus pauperibus eleemosynæ erogantur. Bonitas moralis est similitudo bonitatis uegetalis, in quantum homines benè ipsis uegetatis utuntur. Est bonitas moralis sub ratione sensualitatis; sicut homo bonus qui benè utitur sentire inuidendo

in uidendo & audiendo. Bonitas *moralis sub ratione imaginationis consistit, sicut homo bonus qui res imaginatur, & ex imaginatione trahit bona significata, quae applicat ad bonas operationes.* Et *demum ad animae intellectiuae actus deueniens ait. Est bonitas moralis recolere bonum, intelligere bonum, & diligere bonum; & bonitas est magna secundum magnitudinem horum actuum. Per ea quae hoc in loco dicta sunt, uerba* Lulli *recitando, non erit ulla ex parte difficile per reliquas omnes radices discurrere, non solum per comparationem ad morales uirtutes, sed etiam theologicas. Quãdo Ray: dicit;* Huius *arboris radices esse similitudines, non est accipienda similitudo pro relatione, aliter uirtutes non essent absolutae, quod falsum est, cum in praedicamento qualitatis reponantur; sed pro fundamento similitudinis, & quatẽus ab obiectis, circa quae sunt operationes uirtuosae aliquã speciẽ uel denominationem recipiunt. Nota etiam quod largo modo arbor haec dicitur moralis ac partes suae, quoniam in hac uirtutes theologicae considerantur, quae ratione essentiae, obiecti, ac principij à quibus habent esse, moralibus opponuntur.* Qualiter verba Lulli sint intelligenda. Nota.

DE TRVNCO.

E*X radicibus supra numeratis truncus consurgit, in quo potentialiter reliquae arboris istius partes continentur, & nihil aliud est quàm mos confusus & generales. Mos à quo uirtutes morales denominantur, licet pro consuetudine posit accipi. quatenus ex consuetudine oritur inclinatio quaedam, qua uirtus appetitiua mouet & dirigit potentias omnes sibi subiectas ad rectè operandum; propriè tamen mos quandam inclinationem importat naturalem uel quasi naturalem in appetitu intellectiuo existentem, & ab hoc propriè morales uirtutes nominantur.* Mos duplex & à q uirtutes tales denominantur.

DE BRANCHIS.

B*Ranchae sunt uirtutes morales ac theologicae; quarum priores nõnullae sunt principaliores et quaedã minus principales, de quibus omni-*

bus omnibus dicendum est aliquid. Prius tamen considerare necesse est morales uirtutes non omnes intellectuales habitus prærequirere, sed quosdam, uidelicet intellectum & prudentiam; intellectum utiq; quatenus per ipsum prima principia cognoscuntur tam speculabilia quàm operabilia; prudentiam uerò pro ut consiliat & inquirit de ijs medijs quæ conuenientia sunt ad finem acquirendum, cui Philosophus *adiungit* Eubuliam, *qua benè consilium elicitur,* Synesim *quæ secundum legem communem de agendis iudicat, &* Gnomen *qua de ijs iudicatur in quibus lex communis deficit: nec est imaginandum quod consilium ac iudicium prudentiæ attributa sint actus eius immediati, sed quia ab ea perficiuntur medio uirtutum sibi subiectarum, ideo ei coniunguntur.* Et *ne id omittamus quod principaliter intendimus; de uirtutibus istis nonnulla sunt consideranda.* Nimis *prolixi essemus si omnia quæ de uirtutibus possent dici, etiam sub compendio, tradere uellemus.* Priores *quatuor uirtutes de quibus immediatè tractabitur, dicuntur* Cardinales, *quoniam per illas humana uita disponitur ac regulatur magis, quàm per reliquas.* Harum *uirtutum sufficientiæ ex* Beda *habetur.* Inquit *enim; ob* Adæ *peccatum quatuor nobis uulnera esse inflicta, ignorantiam .s. cui aduersatur prudentia, malitiam, cuius oppositum est iustitia, infirmitatem, cui obstat fortitudo, atq; concupiscentiam, cum qua temperantia pugnat.*

Intellectũ & Prudentiã requirunt morales virtutes. 1. Eth. Eubulia, Synesis, Gnomen quid.

Beda. Sufficiẽtia uirtutũ cardinalium.

Iustitia primo loco à Ray: *ponitur, qua homines reddunt unicuiq; quod suum est.* Iuxta D. Bonauenturæ *sententiam iustitia interdum strictissimè consideratur, & est rectitudo quæ obseruatur in pœna infligenda iuxta exigentiam culpæ; quandoq; communiter, & est rectitudo qualibet in anima qua homo à malo declinat uel bonũ operatur.* Istis *duobus modis iustitia non est uirtus cardinalis, ut satis potest patere; sed propriè iustitiam accipiendo, tunc est uirtus illa de qua quærimus, & quam ex intentione* Lulli *definiuimus.*

De Iustitia. In 3. sñtiarũ dist. 33. q. 1.

Ex *dictis supra, satis patet quid prudentia sit, quæ licet essentialiter sit intellectualis uirtus, tamen secundum materiam cum moralibus numeratur,* Ray. *sic* Prudentiam *definit,* Prudentia *est illa uirtus ratione*

De Prudẽtia.

ratione cuius homines sapientes eligunt ea quæ sunt bona, & uitant ea quæ sunt mala. Multa in huius definitionis explicatione essent dicenda, si prolixitatem non uitaremus, hoc tamen scire decet, electionem tantummodo ex consequenti prudentiæ conuenire, in quantum electionem per consilium dirigit. Octo sunt partes prudentiam integrantes, quarum quinq; sibi conueniunt ut est cognoscitiua .s. memoria, ratio, intellectus, docilitas ac solertia, tres uerò ut præcipit .s. prouidentia, circumspectio, & cautio, de quibus tractat D. Thomas in secunda secundæ. Definitio Lulli. Octo ptes prudētiæ. q.48.p totum.

Fortitudo secundum Lullum est habitus & uirtus, per quam homines sunt fortes contra uitia, & nituntur ad lucrandum uirtutes. Huic definitioni alludit Tulij descriptio, inquientis. Fortitudo est considerata periculorum susceptio, & laborum perpeßio. Hæc uirtus magis à potestate perficitur quàm ab alijs radicibus, quia principalior eius actus est immobiliter sistere in periculis, quod potestatem maximam dicit, unde & Aristo. uult quod in sustinendo tristia maxima, aliqui fortes dicantur sed minus principaliter; Non omnis fortitudo est cardinalis uirtus, quia si pro fortitudine accipiatur firmitas quædam animi, tunc conditio est quædam omnium uirtutum quarum proprium est firmiter & immobiliter operari ut inquit D. Tho: De Fortitudine. li. 3. Ethi. 2a. 2æ. q. 123. ar: 2.

Per temperantiam reprimuntur concupiscentiæ & delectationes, non quæ sunt secundum rationem, sed quæ rationi aduersantur, & quatenus tales delectationes sunt carnales; unde Isidorus ait, Temperantia est qua libido concupiscentiaq; refrenatur, & Ar: uult temperantiam esse delectationem tactus moderatiuam. Nec ea quæ à D. Augu. dicuntur his refragantur, quando ait. Temperantia est in coercendis ijs quæ nos auertunt à lege Dei, quoniam ibi loquitur de temperantia, quæ est generalis uirtus & non specialis. Certum namq; est quemlibet sensum suam habere delectationem, quæ interdum inordinata est atq; rationi repugnans, quæ si reprimatur, hoc fit merito temperantiæ largè sumptæ. Propriè autem sumpta temperantia est circa tactus paßiones ut dictum est, uel circa tactum principaliter & DeTēperātia. lib. Etym. li. 3. Ethi. ca. 1. in li. de mor: eccl: ca. 19.

secundariò circa reliquos sensus. Hæc uirtus æqualitate potius quàm cæteris radicibus fruitur ut tradit Lullus, quia cum iustitia maximam habet concordantiam, cuius proprium est æqualitatem poßidere. Virtutes istæ de quibus loquuti sumus procul dubio acquisitæ sunt, si in adultis eas consideremus, quas tamen Deum largiri in baptismo credendum est, cum totam perficiat animam, non in his tantum quæ finis sunt .s. Fide, spe & charitate, sed etiam in ordinatis ad finem, quemadmodum sunt prædictæ uirtutes.

Quemadmodum homini respectu eorum quæ eius facultatem non excedunt uirtutes conueniunt, quibus mediantibus potest optatum finem consequi, ita & respectu eorum quæ eius capacitatem excedunt ad quæ tamen ordinatur, quædam ei quoq; debent conuenire, quibus illa poßit attingere. Quæ humanam excedunt facultatem est ipse Deus ac beatitudo, intellectu & uoluntate attingibilia, quatenus intellectus per fidem informatur, ut ea que lumine naturali percipi nequeunt, uera esse credat, & uoluntas per spem in Deum moueatur, ac per charitatem eo fruatur. Hæc dicere uoluimus ad ostendendam uirtutum theologicalium sufficientiam, sed quid quælibet sit modo ostendetur. Fides, spes & charitas ideo theologicæ uirtutes dicuntur, quoniam theologicum obiectum respiciunt, nempe Deum super omnia benedictum, & in hoc nullam inter se habent maioritatem uel minoritatem, licet ea ratione qua una propinquior est Deo alia, secus opinandum sit; nam charitas quæ amato amans coniungit, fide ac spe perfectior est, cum istæ quandam distantiam significent, illa uerò coniunctionem, propter quod de ipsa dicitur. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

Humanā facultatē excedētia.

Virtutes theologicę q̄modo se excedāt & non.

1. Ioan. 4.

Fides, ut ait Lullus, est uirtus quæ compellit intellectum ad affirmandum uel negandum positiuè illa quæ uera sunt. Hic Lullus non considerat fidem theologicam, sed indifferentem ad acquisitam & infusam; quoniam de omnibus quæ uera sunt non est fides infusa, sed de Deo tantum, tanquam de obiecto formali, & de traditis in sacra scriptura ut de obiecto materiali. Fidem igitur ueram & infusam optimè

Lullus nō accipit fidē propriè.

D. Paulus definit quando inquit, Fides est substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium; nam ut ait D. Tho: Cum actus fidei sit credere ex uoluntatis imperio, debet significare ordinem ad obiectum intellectus & uoluntatis; obiectum uoluntatis est res sperata, fidei uerò non uisa: quæ duo obiecta explicantur, cum dicitur: Substantia .i. prima inchoatio rerum sperandarum in nobis per assensum fidei; & argumentum non apparentium .i. eorum quibus firmiter assentiendo adhæremus. Quia uerò ex frequentatis actibus credendi, sperandi ac diligendi Deum, habitus illis actibus conformes generantur, ideo præter infusas hasce uirtutes, acquisitas quoq; in homine esse affirmare debemus. AdHeb. 11 1a. 2æ. q. 4. ar. 1. Fides, spes, & charitas acquisitæ.

Spes cum ex sententia D. August: sit solius boni arduinon ad alium sed ad se pertinentis, ideo ad uoluntatem pertinet, cuius proprium est in ente sub ratione boni ferri; & non in quocunq; ente bono, sed in illo quod omnem habet bonitatem & perfectissimo modo: hinc est quod Lullus spem definiens, ait. Spes est uirtus quæ facit hominem sperare finem quem desiderat, ad quem uenire credit plus per potestatem & bonitatem Dei, aut alterius, quàm per suam bonitatem & potestatem; & idem de magnitudine, duratione, sapientia & uoluntate. Nec putare debes, quod quando Ray: ait Aut alterius: quod per hoc uelit intelligere in ratione finis, sed in ratione excitantis, cuiusmodi sunt angeli custodes, & boni homines; uel præsupponentis, quia fides prærequiritur speranti; unde & Glossa super illud Math. 1. Abraham genuit Isaac: inquit .i. Fides spem. Et quod Ray. loquatur de uera spe, patet, quando ait. Ad quem uenire credit plus per potestatem &c. quàm suam. In Enchir. ca. 8. De Spe. Spes quid sm̃ Lullũ. D. Tho. 2a 2æ. q. 17. ar. 7.

Charitas ad uoluntatem quoq; pertinet, cum eius obiectum sit Deus sub ratione diligibilitatis, uel proximum ut in Deo. Mandatum habemus à Deo, ait Ioan. qui diligit Deum, diligat fratrem suum. Per hanc enim uirtutem ut supra diximus, homo Deo coniungitur, & ob id uirtutum omnium est excellentissima, ut etiam D. Paulus testatur ubi inquit, Maior horum est charitas. Nec aliqua uirtus simpliciter De Charitate. 1. Cor. 13.

uera sine charitate esse potest, ut idem Paulus eodem loco ait. Si distribuero &c. Charitatem &c. nihil mihi prodest. Ray: Lullus connectit quamlibet uirtutem cardinalem cum qualibet cardinali ac theologica, quatenus una aliam informat; quod ut melius cognoscas, exempla quaedam subijcere placuit. De Iustitia & Prudentia ait. Prudentia disponit iustitiae obiecta sua, in quantum inquirit licita & illicita, quia est operatio intellectus, qui illa intelligit. De Fortitudine & Iustitia. Fortitudo iustitiam fortificat contra iniuriam tunc cum homines fortitudine utuntur. Sicut iudex cum tentatur ut ob pecuniam det falsum iudicium, ipse considerat fortitudinem multiplicatam ex bonitate, magnitudine, sapientia, uoluntate, uirtute, ueritate & gloria, quae meliora sunt quàm pecuniae, & tunc contradicit iniuriae & fortis remanet in suo iudicio. De Iustitia & Fide. Vult iustitia quod intellectus seipsum in credendo uera & alta captiuet, licet ea non intelligat. De Iustitia & spe. Iustitia praeparat spei sua obiecta, in quantum iustum est, quod homines maiorem spem habeant in potestate Dei, & in eius bonitate, magnitudine, & uoluntate, quàm in potestate creata. Per horum cognitionem tu ipse poteris per omnes uirtutes discurrere connectendo quamlibet cum omnibus. Tractat Lullus de quibusdam alijs uirtutibus moralibus quae numero sunt 16 & à prioribus dependent, de quibus breuißimis uerbis aliqua dicemus.

De connexione virtutum s͞m Lullũ vide exempla.

1 Sanctitas est illa uirtus, per quam sancti sunt innocentes & à peccatis mundi.

2 Patientia est uirtus, per quam homo patienter omnia sustinet.

3 Abstinentia est, per quam homo ab illicitis cibis se abstinet.

4 Humilitas est, per quam homo propter Deum se nihil esse reputat.

5 Pietas est uirtus, qua cordis bona affectio se extendit ad parentes & patriam, cultum eis exhibendo.

6 Castitas est uirtus, per quam concupiscentia à ratione castigatur.

7 Largitas uel liberalitas est uirtus, quae consistit in medietate quadã, circa pecunias uel diuitias.

8 Legalitas uel fidelitas est uirtus, quae id obseruare facit quod promissum est.

9 Per con-

9 Per constantiam, homo perseuerat in bono proposito.

10 Per diligentiam, quæ charitatis sunt homines quærunt ac pigritiam pellunt.

11 Suauitas homines ligat charitatis uinculo, ut patientiam & humilitatem amplectantur.

12 Conscientia ratione timoris id causat, ut homines bonum faciant malumq; uitent.

13 Timor id efficit, ne Deum aut ad ipsũ ordinata homines offendãt.

14 Contritio est dolor perfectus de peccatis commißis, cum proposito non peccandi amplius.

15 Verecundia, licet non sit propriè uirtus, tamen est paßio quædam laudabilis, qua homo turpitudinem timet.

16 Obedientia est uirtus, qua homo liber se alterius uoluntati subijcit propter Deum.

DE RAMIS.

PEr ramos aliarum arborum potest haberi cognitio ramorum huius arboris, sed potißimum per ramos arboris imaginalis. Quos si distinctius cognoscere cupis, habeas potentias uirtutibus informatas, à quibus conformes proueniant operationes, terminenturq; ad obiecta quædam; & sic habebis uirtuosæ arboris ramos, qui ad uirtutum multiplicationem pariter multiplicari debent.

DE FOLIIS.

FOlia, sunt accidentia de quibus supra multoties loquuti sumus, conformiter uirtutibus applicata. Non debes imaginari uirtutem positionem locumq; habere propriè, cum sit spirituale quoddam accidens; hæc tamen habet eo modo quo in Categorijs transcendentißimis explicatum est.

DE FLORIBVS.

FLores uirtutum sunt merita acquisita; & ad uirtutum distinctionem sequitur meritorum uel florum distinctio; imò ratione ra-

dicum, quæ uario modo uirtutes perficiunt, flores diuersi possunt colligi, ab una eademq; uirtute pullulantes.

DE FRVCTIBVS.

D*Vo genera sunt fructuum huius arboris, primum est merces meritorum, quæ uariatur ad uariationem uirtutum; secundum est seruitus ac honor Deo exhibitus uirtuosè.*

ARBOR VITIORVM.

I*N hac arbore considerantur uitia, uirtutibus opposita priuatiuè; quorum cognitio non parum proderit ad uirtutes cognoscendas, de quibus actum est: nam oppositum in oppositi cognitionem aliquam deducit.*

DE RADICIBVS.

H*Vius arboris radices principaliores quatuor sunt, uidelicet malitia quæ bonitati opponitur, stultitia sapientiæ, falsitas ueritati, priuatio finis, fini positiuo; quæ tamen ab alijs radicibus exceptis bonitate, sapientia, ueritate, & fine informantur, ac eas informant; unde non minus uerum est dicere. Stultitia magna, durans, appetibilis, cognoscibilis, &c: quàm magnitudo stulta, falsa, mala, ac fine priuata: discurrendo per radices omnes tam absolutas quàm respectiuas, huic arbori conuenientes.*

DE TRVNCO.

T*Runcus ex radicibus suis constat, qui dicitur mos confusus & generalis sed prauus, in quo particularia uitia sunt potentialiter contenta, quæ per liberum agens ad actum reducuntur, prout uoluntas inordinata id quod deberet refutare, eligit.*

DE BRANCHIS.

P*Er ea quæ de branchis arboris uirtuosæ dicta sunt, habent euidentiam satis claram, quæ de huius arboris branchis possunt dici, cum*

ci, cum opposito modo sint consideranda. Septem principaliores brãchæ assignantur, uidelicet Gula, cui abstinentia opponitur; Auaritia cui liberalitas uel largitas aduersatur; Luxuria quæ per continentiam tollitur; Superbia per humilitatem destruitur; Accidia per diligentiam; inuidia per charitatem; & Ira per mansuetudinem uel suauitatem; de quibus omnibus poteris discurrere connectendo quodlibet uitium cum quolibet, quemadmodum de uirtutibus dictum est. Ab his pullulant ac emanant uitia alia, quæ nominare placet cum suis oppositis. Iniuria est contra iustitiam, indiscretio contra prudentiam, debilitas cordis contra fortitudinem, intemperantia contra temperantiam, infidelitas fidelitati opponitur, desperatio spei, crudelitas charitati, traditio defensioni, homicidium dilectioni proximi, latrocinium liberalitati uel temperantiæ, quia per gulam ut plurimum latrocinium committitur, mendacium ueritati, maledictio charitati, impatientia patientiæ, inconstantia prudentiæ & fortitudini, immundicia sanctitati, pigritia diligentiæ, & inobedientia obedientiæ. Numerãt uitia cum suis oppositis.

DE RAMIS.

Rami, sunt essentialia correlatiua uitiorum, quibus uitia generantur; sicuti gulæ rami, sunt actiuus inordinatus appetitus comedendi, actus, & correlatiuum; sic & de reliquis uitijs sentiendum est.

DE FOLIIS.

Folia sunt nouem accidentia, uitijs conuenienter applicata; quorum nonnulla & uitij naturam solent augere atq; mutare; ut satis notum est optimis Canonistis. Si omnia accidentia uitijs omnibus adaptare non poteris, recurre ad transcendentißimas categorias.

DE FLORIBVS.

Flores sunt culpæ à uitijs manantes, quibus homines Deo inimici efficiuntur, atq; Diabolo amici; ob culpas homo sic induratur, ut di-

ut diuinæ gratiæ repugnans in maiora scelera incidat; unde non inconuenienter dicitur, peccatum peccatum petit.

DE FRVCTIBVS.

Dvplex fructus ex culpa sequitur, unus qui est pœna quã interdum in hoc mundo ac in alio peccatoribus Deus intulit, alter qui principalior est, & dicitur bonũ uel diuinæ iustitiæ effectus ac manifestatio.

DE ARBORE IMPERIALI.

QVæ hac in arbore ueniunt consideranda, satis nota sunt ex dictis supra in breui huius arboris descriptione. Ea ratione quà Imperator homo est, sibi omnia conueniunt quæ in prioribus quinq; arboribus dicta sunt; quatenus bonus uel malus sub arboris moralis utraq; parte consideratur, & quatenus Imperator hoc in loco contemplandus est, & hoc modo tantum examinabimus.

DE RADICIBVS.

Radices sunt illæ de quibus in præcedentibus arboribus dictum est, sub ratione tamen imperialis maiestatis consideratæ; quæ si bonæ sunt moraliter uel malæ, & partes omnes huius arboris similes sunt iudicandæ.

DE TRVNCO.

TRuncus est uniuersalis persona, cui regimen uniuersale conuenit, in qua potentialiter sunt inclusa particularia regimina, quibus suo modo conueniunt omnes huius arboris partes. Particularia regimina in trunco contenta, reducuntur ad actum per Imperatorem, qui utitur radicibus ut quælibet à qualibet est informata.

DE BRANCHIS.

BRanchæ sunt decem .s. Barones, qui nobilitatem Imperatoris protegunt atq; defendunt. Milites quorum ui ac uirtute non solum Im-

lum Imperatoris nobilitas sed eius persona ac subditi defenduntur ab hostibus. Burgenses ad quos pertinet ciuitates regere, & propria priuilegia ac Imperatoris conseruare. Consiliũ reqritur ad determinãdũ ea quæ pro imperio sunt necessaria. Vicarij & Castellani, ut redditus congregent. Iudices, quorum proprium est de litibus & controuersiis uerum iudicium afferre. Aduocati, qui causas explicant litium iudicibus, ac partem ueram tuentur. Sagiones uel nuncij, ad quos spectat reum ante iudicem uocare, ac etiam punire, iuxta iudicis uel Imperatoris decretum. Inquisitores ut inquirant, an à ministris uel alijs agatur contra Principem uel Imperatorem aut subditos. Et tandem Confessarius, ut absq; timore Imperatorem reprehendat ac ei persuadeat, ut ea tantum quæ iustitiæ sunt, quærat.

DE RAMIS.

PRæter ramos in arbore præcedenti descriptos & præcipuè in prima parte, alij septem aßignantur .s. Iustitia, ut quod suum est, unicuiq; Imperator reddat. Amor, quo debet sibi creditos prosequi, ut uicißim ab illis diligatur. Timor, prius erga Deum, & etiam ne subditis aliquid iniustum imponatur. Sapientia, qua sciat populum suum regere, & discrimen constituere inter bonum & malum, iustum & iniustum. Potestas, qua potens sit in omni sua operatione. Honor, propter quem omnes eum uenerentur ac timeant. Et deniq; Libertas, qua bonum liberè operetur & malum uitet.

DE FOLIIS, Floribus, Fructuq;.

FOlia huius arboris sunt antiquæ constitutiones, consuetudines, leges, & decreta, quæ in unoquoq; contractu uel simili operatione obseruari debent; id semper attendendo quod adsit quantitas conueniens, qualitas, relatio, actio, paßio, situs, habitus, ubi & quãdo. Sicuti si aliquis rem aliquam uenderet, prius ut dixi, sunt obseruãdæ constitutiones, et postea tam ex parte uenditis quàm ementis sũma precij pro quãtitate: pro qualitate, bonitas rei uẽditæ atq; pecuniarũ; pro rela-

pro relatione emptor & uenditor, sic de alijs folijs considerando.

De Florib' *Flores sunt iudicia Imperatoris suorumq; ministrorum, omnesq; Imperatoris actiones ac operationes relatæ ad sui populi utilitatem, uel regimen, flores quoq; possunt dici, idem censeatur de operationibus*

De Fructu. *ministrorum eiusdem. Fructus est pax gentium, ut in pace uiuant subditi sui, quò melius Deum diligere poßint, eiq; seruire ac obedire. Considerauimus hanc arborem quatenus bona, si malam considerabis esse, te ipsum gubernare poteris per ea quæ in secunda parte arboris moralis dicta sunt. Nonnullæ aßignantur formæ generales huic arbori conuenientes, quas Lullus tradit.*

Emptio.	*Conditio.*
Venditio.	*Tormentum.*
Commodatum.	*Vituperium.*
Redditio.	*Deceptio.*
Depositum.	*Diffamatio.*
Promißio.	*Furtum.*
Probatio.	*Luxuria.*
Confeßio.	*Proditio.*
Negatio.	*Homicidium.*
Dubitatio.	*Blasphemia.*
Statutum.	*Inobedientia.*
Procuratio.	*Mendacium.*
Ablatum.	*Indigentia.*
Legatum.	*Fortuna.*
Accusatio.	*Voluntarium.*
Excusatio.	*Ignorantia.*
Permutatio.	*Obliuio.*
Perditio.	*Libertas.*
Inuentio.	*Seruitus.*
Datum.	*Præsumptio.*
Receptum.	

DE AR-

DE ARBORE APOSTOLICALI.

QVæ in arbore ista sint consideranda, manifesta relinquuntur ex his, quæ in typo arborum manifestata sunt.

DE RADICIBVS, Trunco, & Ramis.

RAdices sunt Cardinales uirtutes ac Theologicæ, informatæ à radicibus uniuersalioribus, bonitate .s. magnitudine, & alijs omnibus. Supra manifestatum est quod eodem modo radices non sunt omnibus arboribus applicandæ sed secundum exigentiam earum, ideo non est opus repetere. TRVNCVS est persona generalis, ratione spiritualis potestatis, & est summus Pontifex, Petri successor & Iesu Christi Vicarius; in quo cæteræ dignitates ecclesiasticæ continentur potentialiter, reducunturq; ad actum per optimum radicum usum summi Pontificis. Hic truncus potest considerari quatenus est bonus uel malus, cui & conformes radices sunt applicandæ; non quod natura sua unquam possint esse malæ, sed ratione praui usus. BRANCHAE sunt Cardinales, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Priores, Ministri, & aliæ personæ communes ecclesiasticæ, quorum officium est, curam eorum gerere qui sibi crediti sunt. Est optima brancarum & trunci concordantia, qua mediante, inter hæc duo consurgit perfectio reliquarum radicum, contrarietate excepta, hoc supposito quod concordantia sit bona. RAMI sunt quamplurimi, inter quos etiam sunt illi septem quos in arbore imperiali explicauimus, proprij uerò sunt decem præcepta decalogi .s. Vnum Deum colere, Sabbatum sanctificare, Nomen Dei in uanum non assumere, Parentes uenerari, Testimonium falsum non perhibere, Non furari, Non occidere, Non luxuriari, Non desiderare alterius uxorem, Neq; rem proximi. Horum præceptorum sufficientiam optimè manifestat Ecclesiæ doctor & Cardinalis D. Bonauentura; Nam cum præcepta duplicia sint, uidelicet primæ tabulæ & secundæ tabulæ i. quædam respectu Dei, & nonnulla respectu hominum; omnia actu perficiuntur; qui actus

Præcepta decalogi.

li. 3. sñtiar. dist. 37. q. 1 Sufficiētia præceptorũ ostēdit.

qui actus si erga Deum est tunc actus dicitur operis uel oris aut cordis; si operis habetur adorationis praeceptum, si oris, illud quo prohibetur Dei uana inuocatio; si autē cordis, aliud habetur de Sabbathi sanctificatione. Si uerò talis actus est erga homines, aut est secundum innocentiam aut beneficia exhibenda, si hoc modo, praeceptum de pa-rentum reuerentia habetur; si primo modo, uel est secundum actum cordis, oris aut operis; si tertio modo, aut est pro conseruatione proximi, & tunc habetur praeceptum de non occidendo, uel speciei, & sic prohibetur luxuria, uel deniq; operis praeceptum est de bonorum cōseruatione ac possessione, ut est illud Non furari; si oris est, illud habetur, Non falsum testimonium perhibebis; si iuxta cordis actum uel est de non concupiscenda alterius uxore, uel re. Et sic est expletus numerus denarius praeceptorum. Aliter Ray. tradit praeceptorum sufficientiam quam pro nunc omittimus. In ueteri lege fuerunt ceremonialia & iuditialia praecepta, quae post Christi passionem fuerunt euacuata, diuersimodè tamen: priora sic, quod non solum sunt mortua, sed etiam obseruantibus mortifera, sed posteriora utiq; mortua sunt non tamen mortifera, nisi subditi iussu Principis illa obseruarent tanquam habentia uim obseruationis ex ueteris legis institutione, quia tunc etiam mortifera essent. In ueteri quoq; testamento multa sunt scripta & tradita praecepta, quae moralia uocantur, quae ad ea decalogi reducuntur, sicuti liquet uidere in pluribus scripturae locis, quae sunt obseruanda non ex ui institutionis, sicuti iudicialia & ceremonialia in ueteri lege, sed quia habent efficaciam ex dictamine naturalis rationis.

De praeceptis ueteris legis.

Deut: 18, 24. 15. 13. Leuit. 14. 19. 18. 25. Exo. 23.

DE FOLIIS.

Huius arboris folia quaedam sunt propria & quaedam communia; propria sunt septem Ecclesiae sacramenta & regulae omnes in iure canonico scriptae, communia uero eadem sunt de quibus in alijs arboribus dictum est. Non conceditur ut diutius Augustae mane-

stæ maneam, propter impedimenta quædam quibus sum coactus iter arripere. Dico igitur quod propter hæc coactus sum breuibus hoc opus absoluere, atq; propriæ uoluntati morem non gerere. Si hoc non esset, de Sacramentis multa & quidem digna traderem, & in reliquis sententiam Lulli fusius explicarem; diuina tamen adiuuante gratia, breui tempore aliorum desiderio meoq; satisfaciam, ubi artem Ray; breuem explicauero. Ecclesiæ sacramenta sunt septem, quæ tantum nominabo, & ad quid sint instituta ostendma, Baptismus ordinatus est ad tollendum peccatum originale, Confirmatio in remedium debilitatis spiritualis. Eucharistia contra facilitatem ad peccandum, Pœnitentia contra peccatum actuale. Extrema unctio contra peccatorum reliquias, Ordo contra dissolutionem multitudinis, & Matrimonium contra carnalem concupiscentiam.

Quare autor in sequentibus breuis futurus sit.

D. Tho: in 3. par. q: 65. ar. 1. De Sacramentis.

DE FLORIBVS & Fructu.

FLores, sunt quatuordecim articuli nostræ fidei, in Symbolo apostolorum explicati, quorum septem pertinent ad diuinitatem, & septem ad incarnationis mysterium. Priora sunt hæc, s. de unitate Dei, de personarum trinitate, tribus articulis explicata, de creatione, de sanctificatione, de resurrectione & æterna uita. Posteriora uero sunt de Christi conceptione, natiuitate, passione, morte, sepultura, de descensu ad inferos, de resurrectione, de ascensione & de aduentu ad iudicium. Sub unitate & omnipotentia omnia diuina attributa continentur. Nec inconueniens est, ut quamplurima naturali ratione cognoscantur, ut de sapientia, bonitate & alijs notum est, quia non sub omni ratione cognoscuntur; naturaliter quoq; unitas Dei inuestigatur, ut optime Scotus deducit, & tamen de ea fides habetur. Nec mirari debes plures esse articulos de Filio ac Spiritu, quàm de Patre, quia Filius & Spiritus sanctus quibus conuenit ad extra mitti, cum habeant esse ab alio, missi sunt ad sanctificandum totam creaturam intellectualem, de quibus & plura sunt credenda. FRVCTVS *est saluatio gentium, & ordinatum ministerium, ut Deus super omnia benedictus honoretur.*

Quatuordecim articuli fidei.

1. sñtiarũ dist. 2. q. 3.

Quare plures articuli de filio & spiritu sancto sint q̃ de Patre.

ISTius arboris radices sunt eædem quæ in arboribus supra descriptis sunt consideratæ .f. Bonitas, Magnitudo, & cæteræ, Contrarietate excepta, quoniam cœlestia corpora alicuius qualitatis corruptiuæ non sunt susceptibilia. Truncus est quoddam corpus commune, natum ad motum circularem ac perpetuum, nequaquam corruptibile uirtute agentis creati, cui intelligentia secunda assistit, atque in ratione mouentis est coniuncta. In hoc corpore potentialiter continentur plura corpora particularia, quæ solum diuina uirtute possunt ad actum reduci, quemadmodum eadem uirtute hæc quæ modo sunt, ad existentiam deducta fuere. Quia uero Ray. tantum de septem Planetis mentionem facit, ac præter hos secundum ueritatem sit cœlum Empyreum, Primum mobile, Cœlum Chrystallinum & Firmamentum; ideo placuit eos nominare. Empyreum à maximo splendore quasi igneo dictum est; in quo sunt beatissimi spiritus, ac sanctissimæ Triadis sedes, quod intelligere ratione dignitatis, uel principalioris operationis. Sequitur hoc primum mobile; ideo sic nominatur, quia à seipso mouetur, quatenus intelligitur cum intelligentia; suusque motus perficitur spacio 24. horarum, quo motu cæteri orbes mouentur. Chrystallinum, ratione perspicuitatis ac transparentiæ sic dicitur, quod stellis caret. Firmamentum uero stellis fixis & innumeris abundat; quod Astronomi primum mobile uocant.

Empyreũ.

Primũ mobile.

Chrystallinum.

Firmamẽtum.

BRANCHÆ.

IMaginati sunt Astronomi in cœlesti sphæra, præter multiplices circulos eam æqualiter uel inæqualiter diuidentes, circulum esse quendam eandem in partes æquales diuidentem, oblique tamen, cui solum latitudo adscribitur. Duodecim est graduum, quorum sex à reliquis distinguuntur per lineam quandam, quæ Ecliptica uocatur, quia sole & luna per hanc mouentibus eclipsis causatur; uocatur etiam uia solis, quoniam nullus planetarum à sole, potest totum suum motum in hac linea perficere. Iste idem circulus longitudinem habet duode-

Latitudo Zodiaci.

De linea eclyptica.

duodecim signorum, quorum quodlibet triginta graduum longitudinem possidet. Hæc signa nomina sumpsere quorundam animantium, ob stellarum multarumq; uariam dispositionem, quæ ad instar illorum animalium sunt in cœlo apparentia; aut ratione diuersarum qualitatum, quas in hæc inferiora influunt, quæ conspiciuntur habere aliquod in huiusmodi animantibus dominium. Horum signorum nomina ostendemus; qui uerò numerum stellarum ex quibus integrantur, cupit cognoscere, ac proprietates, influxus, & similia; consulat huius rei peritos. Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, artica sunt, quia contigua sunt polo artico. Libra, Scorpius, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, & Pisces, antartica sunt, à polo antartico sic dicta. Quæ omnia signa huius arboris sunt branchæ, à trunco originem trahentes.

Quare signa Zodiaci animaliũ nominibꝰ nominent

Signa nominantur.

De RAMIS, Folijs, floribus & fructibus.

Rami sunt septem planetæ, qui ratione motus quem in signis Zodiaci perficiunt, ab illis tanquam à branchis dependent. Primus omnium est Saturnus, qui natura sua maleuolus est, ac nociuus, cum siccæ ac frigidæ sit complexionis, in quibus uitæ priuatio constituta est. Huic succedit Iupiter totus beneuolus, cui adscribuntur caliditas & humiditas, uitæ conseruatrices. Isti uerò proximus est Mars, quilicet noxius sit ratione siccitatis, caliditate tamen aliquantulum malitiam suam temperat. inter quos à summo opifice medius constitutus est Iupiter, utriusq; malitiam temperans. Marti Sol succedit, à quo tam superiores quàm inferiores planetæ suum habent lumen; huic calor uitalis, & rectè quidem, attribuitur. Veneri uerò quæ solem siue oriente siue occidente, semper comitatur, conuenire dicitur humor uitalis, in quibus duobus uita consistit; hinc est quod in Poetarum fabulis habetur, Solem Veneremq; indissolubili matrimonio Deum coniunxisse, ex quibus proles innumeræ quotidiè generantur. Locus Veneris immediatè est sub sole, quæ si ipsum præcedat Lucifer appellatur si autem sequatur, Hesperus. Veneri contiguus est Mercurius natura sua neq; bonus neq; malus, sed coniunctione ad malum planetam malus dicitur, et ad bonum bonus. Hunc tradunt Poetæ eloquentiæ esse autorem.

De Saturno.

De Ioue.

De Marte.

De Sole.

De Venere

De Mercurio.

Luna. *Loco ultimo Luna constituta est frigida & humida, cuius effectus admodum experimur cum nobis magis sit proxima, quàm planetæ reliqui. Certum est hos planetas colorem non participare, tamen ratione lucis quam à Sole habent, & ratione uarij situs nobis colorati uidentur, atq; in hoc cum metallis conuenientes.* Folia. *Folia sunt accidentia nouem, secundum subiecti nobilitatem considerata. Operationes uerò à ramis uel branchis exeuntes, sunt flores.* Fructus. *Fructus quidam est peculiaris huic arbori, s. rerum omnium generatio, & per accidens earundem corruptio, quatenus influentiarum cœlestium uirtute hæc fiunt. Alter fructus colligitur ratione finis, pro ut cœlestis natura dicitur corporearum omnium substantiarum finis.*

DE ARBORE ANGELICALI.

Intellectus memoria, & volũtas in Angelis sunt branchæ & etiã in arbore humanali. *PRæter ea quæ in huius arboris schemate diximus, considerare oportet, quod branchæ in hac natura dicuntur esse perspicaciores quàm in hominibus; quas comparare poteris ad Deum, uel ad ea quæ in eo intuentur, uel ad res in genere proprio. Ex consequenti uerò, concreta brancarum pro ramis habebis, tribus dictis modis consideratarum. Pro folijs, quantitatem discretam ac continuam cum cæteris prædicamentis considerabis. Operationes uerò à branchis exeuntes, uel quatenus tales, uel pro ut radicibus perficiuntur, tibi flores tradunt. Reliqua in schemate considera. Dedimus modum formas conficiendi, illum obserua & multas inuenies.*

DE ARBORE ÆVITERNALI.

ADde his, quæ in huius arboris breui descriptione diximus, merita acquisita uel demerita per humanalis arboris brancas, moralis & angelicalis, numerum radicum complere, ex quibus truncus consurgit, qui est meritorum uel demeritorum duratio perpetua, quæ uariari non potest, cum non amplius detur pœnitendi spacium. De paradiso atq; inferno nullus ambigit, cum Deus sit ipsa iustitia, quæ pro iustis præmium uult, pro iniustis pœnam ac tormenta. A branca paradisi tres rami exeunt, quorum prior iustitiæ ramus est,

quia

quia Deus bonum pro bono operato reddit; & quatenus maius bonum reddit quàm exposcant merita, secundus habetur, qui gratiæ dicitur; tertius impropriè paßionum dicitur, quia ab agente Deo, iusto dona conferuntur, quibus relationem habet ad agens. A branca inferni ramus iustitiæ exit, ac paßionum; & propriè hoc in loco accipitur paßio, uidelicet pro dolore in corpore post iudicij diem, & in anima tristitia. Quoniā beatorum actus erga Deum sunt gloria & laus à potentijs intellectualibus exeuntes, secundum actus uel operationes bonarum radicum; ideo flores æuiternalis bonæ arboris sunt; respectu malorum, oppositum dic. Fructus qui à flore procedit, in beatis (est quies summa potentiarum ac radicum; nam sicuti in summo intelligibili, diligibili ac recolibili, quiescunt memoria, uoluntas & intellectus; sic in summo bonificabili, magnificabili quiescunt bonitas & magnitudo; per reliquas radices discurre. Oppositum considera de fructu damnatorum: qui proprio fine ob malitiam & reliquas prauas radices frustrati, finem alium adepti sunt, quo coactè perpetuo debent frui.

A branca Paradisi q rami exeāt uide.
A brāca inferni qui.

DE ARBORE MATERNALI.

Post primi parentis lapsum, iuxta diuinæ uoluntatis æternum decretum, Filij Dei incarnatio hominum saluandorum finis fuit. Cum uerò huius sacratißimæ incarnationis medium fuerit Gloriosa Virgo Maria, ipsa quoq; eorundem finis censenda est, qui tamen priori subordinatur. Hic finis licet in se unicus sit, tamen ratione eorum qui hunc finem intuentur, multiplex est, quem statuo in hac arbore pro radicibus, quatenus à bonitate magnitudine ac alijs informatur. De Trunco in schemate satis babes. Branchæ, s. diuina & humana natura hoc in loco considerantur, quatenus in uno supposito sunt, cui natiuitas attribuitur; naturis enim nasci non competit. Spes, Pietas, Aduocatio, rami sunt, siue in Gloriosa Virgine concipiantur, siue in peccatoribus, quatenus ad eam confugiunt. Humilitas uerò & uirginitas in Virgine Maria rami sunt; in ratione exempli. In schemate arboris huius non sunt posita folia (nescio cuius incuria) quæ eadem

esse considerabis, quæ alijs arboribus sunt attributa. Actus omnes radicum ac reliquarum dignitatum à Gloriosa Virgine exeuntes, quatenus Mater est Dei, sunt huius arboris flores.

DE ARBORE CHRISTIANALI.

R*Atione humanæ naturæ alia sunt Christo attribuenda, & alia ratione diuinæ, diuersimodè quoq; considerata. Secundum priorem considerationem Christo omnia conueniunt, quæ in humanali arbore, & moraliuirtuosa sunt explicata; ea remouendo quæ imperfectionem notant, sicuti sunt Fides, & Spes respectu beatitudinis animæ conuenientis, licet aliter sit quo ad spem de corporis glorificatione. Timor quoq; quatenus ignorantiam præsupponit, à Christo remouetur, ac etiam Contritio. Ratione diuinæ naturæ ea omnia Christo conueniunt, quæ in arboris diuinalis schemate dicta sunt. Branchæ, diuina .s. natura & humana in Christo distinctæ manent, non solum in se, sed etiam quo ad proprietates. Rami sunt respectus diuinæ naturæ, ad humanam in Christo, & humanæ ad diuinam; secundum omnes potentias ac uires in humana; & in diuina quo ad intelligere uelle, prædestinare ab æterno, assumere, beatificare, & secundum reliquas diuinas operationes humanam naturam respicientes. Folia ex Aristotelis prædicamenta sunt sumenda, & ex categorijs nostris. Flores sunt actus radicum, secundum utranq; naturam in Christo considerati; actus quoq; prouenientes à diuina & humana natura, in florum numero sunt ponendi. Per fructum recreationis, intelligenda est salus homini exhibita; per exaltationem, dignitas homini collata qua superior factus est omnibus creaturis; per manifestationem, Dei benignitas singulari modo nobis ostensa; per deificationem uerò nobis insinuatur, quod per idiomatum communicationem Deus homo factus est, & homo Deus.*

Fides, Spes & quædã aliæ virtutes non cõniũt Christo.

Quatuor fructuũ genera.

DE ARBORE DIVINALI.

R*Emouentur à radicibus uniuersalioribus Contrarietas ac Minoritas,*

noritas, ob earum imperfectionem; nisi considerare uelles Contrarietatem pro oppositione quacunq;, & Minoritatem pro repugnantia alicuius operationis, uni & non alteri personæ conuenientis. Pater enim cum generet & non Filius, hoc modo Filio est maior; simili modo de Patre & Filio respectu Spiritus sancti, poteris asserere; tamen est satis incongrua loquutio. Cum in Deo sit memoria fœcunda ac uoluntas, quæ duo in ratione distincti principij, quo (quasi totalis) distinctas productiones habent; diuinæ quoq; proprietates consurgunt, una ex parte producentis, & altera ex parte producti, secundum utranq; productionem, quarum tres sunt personarum constitutiuæ .s. generatio actiua, generatio passiua, & spiratio passiua: Prima, cum essentia Patrem constituit, secunda Filium, & tertia Spiritum sanctū, altera uerò .s. spiratio actiua, cum Patri & Filio in esse personali constitutis (quasi) adueniat, uim non habet constituendi. Proprietates, istæ sunt huius arboris branchæ, quibus adiungere poteris innascibilitas Patris. Rami sunt actus generandi & spirandi, qui ratione principiorum & terminorum adæquatorum distinguuntur: nam generare, à memoria fœcunda .s. intellectu & essentia diuina est; spirare autem, à uoluntate & essentia; generare ad filium terminatur, spirare ad Spiritum sanctum: & intelligimus de termino adæquato & non formali; quoniam utriusq; productionis formalis terminus est idem, essentia uidelicet diuina. De aliorum dictis non curamus, Scotum præceptorem sequimur. Folia sunt negationes categoriarum Aristotelis, uel nostrarum affirmationes. Flores sunt probationes diuinarum productionum, desumptæ à radicibus. Bonitas enim diuina secundum intellectum & uoluntatem se ad intra communicat: Sic se communicare est magnum; & cum ab æterno sit, æternaliter debent esse productiones. Discurre per reliquas radices, probatiōes sumēdo.

Quomodo Minoritas ac cōtrarietas in Deo possit esse.

De memoria fœcūda & uoluntates.

De proprietatibus personas constituētib9.

Quomodo generare & spirare distinguantur.

HAec de secunda parte principali dixisse uolumus. Breuitatis causa ea tantum tetigimus in arborum quarundam explicatione, quæ in Schematibus non admodum clara erant, uel quæ nullo modo explicata.

TERTIA PARS.

STatueramus in hac parte exemplis illustrare qualiter ea quæ in prima parte explicata sunt applicari debeant arboribus uel sub arboribus consideratis rebus, uerum coactè breuitati studentes, modum quem in exemplis obseruauissemus poteris notare, ac sana mente contemplari, quæ sequentur. Prius reducendum est subiectum de quo loqui intendis ad genus quoddam proximum si species est, & genus eius ignoras; uel ad speciem, si indiuiduum est; nec erit impossibile hoc obseruare recurrendo ad arbores, uel per entis omnem diuisionem usq; ad genus proximum uel speciem descendendo; si speciem non cognoueris, recurre ad proprias passiones uel ad naturales rei actus, quæ cum à differentia magis propria emanent, te in speciei cognitionem deducent, quæ ex genere & differentia magis propria integratur; deinde uerò priores nouem radices .s. absoluta principia, sum, eq; quæ cum rei essentiam notent, uel quæ immediatè eam consequantur, prius rei conueniunt; & per omnia illa principia discurrendo uarias definitiones sumes, iuxta præcepta in prima parte à nobis obseruata; dum definiebamus radices; hoc tamen obseruando, ne trásgrediaris naturam generis uel speciei, ad quæ subiectum reducitur, quod optimè poteris obseruare, quia ut diximus in tractatu de radicibus; per bonitatem & cætera principia intelligit Lullus rei intrinseca, quæ non semper eadem sunt, sed ad uariationem subiecti ipsa quoq; uariantur. Postea quodlibet principium absolutum, cum quolibet absoluto et respectiuo, cũ qualibet forma, ac specie quæstionis cuiuslibet definiendum est, quod & obseruari debet in definitione etiam subiecti; uel respectiui principij, aut formæ uel quæstionis alicuius. Inde recurre ad respectiua, deinde ad formas, postea ad accidentia, & deniq; ad quæstiones & quæstionum species. Si magis conceptus multiplicare uolueris, resoluere poteris rẽ in principia sua, & quãlibet illius principium ut illius est, definire; per omnes radices, formas, accidentia & quæstiões discurrẽd; uel resoluere poteris in ea omnia, quæ de ipsa

de ipsa prædicantur, quatenus sunt idem subiecto, & quodlibet illorũ omnibus dictis modis multiplicare. Multiplicabis conceptus in infinitum, si pars alicuius arboris omnibus arboribus comparabis, educendo concordantias uel differentias, aut maioritates, uel minoritates; aut omnia simul. Hæc si obseruaueris, infinitos de una quaq; re habebis conceptus. Obserua insuper animaduersiones nostras, & uti diligentia in continua applicatione, & cognosces ea praxis præstare, quæ nobis impossibilia uidentur.

QVARTA PARS.

TOta Lulli generalis ars consistit in quatuor figuris, nouem subiectis, ac eorum cognitione. Primam figuram ex nouem principijs absolutis fabricat, quæ sunt priores nouem radices. Secũdam constituit ex nouem respectiuis, quæ sunt posteriores radices. Tertiam à prima & secunda deducit, & quartam ex prima, secunda, & tertia elicit. Habes figuras ex radicibus. Habebis subiecta nouem si consideràbis ea quæ in arbore morali, imperiali, apostolicali, & maternali, ut tales sunt; esse accidentia quædam, nempe relationes superioritatis, dignitatis, & honoris, quæ ad instrumentatiuam reducuntur; uel ad hominem; quatenus hæc omnia circa hominem fiunt. Aeuiternalis quoq; arbor ad hominem, uel ad angelum reducitur: & Christianalis ad Deum, qui est primum subiectum à Lullo ordinatum. His notatis, de figuris nonnulla dicere placet.

Prima figura quæ absolutorum est, nouem habet cameras: & est circularis, quia quodlibet absolutum respectu cuiuslibet, habet rationem subiecti & prædicati. Nec solum huius figuræ principia de seipsis prædicantur, sed de omnibus quoq; extraneis, quæcunq; sint illa, dummodo non sint horum opposita.

Secunda respectiuorum est, & totidem habet cameras, eodem modo dispositas, quo prima; cui omnia cõueniũt quæ de priori dicta sunt.

Tertia ex duabus aßignatis constat, & habet octuaginta & unam cameras, quarum quælibet duas literas continet, quæ notant principiorum absolutorum ac respectiuorum naturam, per literas significata; notantq; ulterius quæstiones literis respondentes. Causatur ex

reuolutione camerarum primæ figuræ, sub una secundæ, & omnium secundæ sub una primæ. Lullus tamen tantum triginta sex cameras acceptat, ut uidebis in sequenti schemate; quoniam propositiones in quibus idem de seipso prædicatur, non faciunt ad negocium pro demonstrationibus, in quibus debent esse tres termini diuersi, quod non potest esse, si idem uel in maiori uel in minori de seipso prædicetur: hoc autem accideret, si omnes cameras acceptaret. Et ut cognoscas quibus literis signentur principia uel quæstiones, sequens schema considera.

Schēa absolutorū.	Schēa respectiuorū.	Schema quæstionū.
B Bonitas.	B Differentia.	B Vtrum.
C Magnitudo.	C Concordantia.	C Quid.
D Duratio.	D Oppositio.	D De quo.
E Potestas.	E Principium.	E Quare.
F Sapientia.	F Medium.	F Quantum.
G Voluntas.	G Finis.	G Quale.
H Virtus.	H Maioritas.	H Quando.
I Veritas.	I Aequalitas.	I Vbi.
K Gloria.	K Minoritas.	K Quomodo et Cū q̄uo.

Figura tertia.

bc							
bd	cd						
be	ce	de					
bf	cf	df	ef				
bg	cg	dg	eg	fg			
bh	ch	dh	eh	fh	gh		
bi	ci	di	ei	fi	gi	hi	
bk	ck	dk	ek	fk	gk	hk	ik

Ex qualibet camera duodecim eliciuntur propositiones, & uiginti quatuor quæstiones. Propositiones sic habentur. Accipe primam cameram .s. b c, & fac ut c. de b. prædicetur quo ad sua significata & è contra

è contra, & quod etiam .b. de seipso, secundum aliud significatum, ab illo pro quo est subiectum, & sic tres propositiones habebis; quia uerò litera quælibet duo habet significata .s. absolutum & respectiuũ, & duæ sunt literæ, ergo quatuor erũt significata; quæ si triplicẽtur, resultat numerus duodenarius. Cuilibet uerò propositioni si aßignaueris quæstiones, per illius cameræ literas significatas, habebis 24.

Quarta Figura ex tribus aßignatis constat, quæ cum maximam tabulam producat, atq; difficilis satis sit, & longa egeat declaratione, de ea uerba faciemus in expositione artis breuis Lulli; ibiq; ad plenum manifestabimus; quæ hic tantum tetigimus.

De scientiarum artiumq; obiectis.

Non permittit angustia temporis, ut fusius de scientiarum obiectis tractemus, ac eorum numero; ideo hæc pauca notanda proponimus. In reliquis uide Henricum Cornelium Agrippã, in eo libro, qui de uanitate scientiarum intitulatur.

Grammaticæ obiectum, est ens rationis, quod in oratione fundatũ, quatenus congrua est uel incongrua.

Rethoricæ, ens pariter rationis, in oratione ornata uel inornata fundatum.

Logicæ, Syllogismus uniuersaliter acceptus, secundum Scotum in secunda q. uniuersalium.

Philosophiæ naturalis, corpus naturale.

Metaphisicæ, ens quatenus ens.

Theologiæ, Deus sub ratione deitatis.

Geometriæ, Quantitas continua à materia abstracta.

Arithmeticæ, Numerus à materia segregatus.

Musices, Numerus sonorus.

Astrologiæ, quantitas continua, quatenus mobilis.

FINIS.

180

F. S.